

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2004:104

Tecknade serier i bokhyllan
En studie i hantering och förvaring av tecknade serier på svenska
folkbibliotek

Emma Johansson
Isabelle Wårfors

© **Emma Johansson/Isabelle Wårfors**
Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande av författarna.

Svensk titel: Tecknade serier i bokhyllan: En studie i hantering och förvaring av tecknade serier på svenska folkbibliotek.

Engelsk titel: Comics on the bookshelf: a study of handling and storing of the comic medium in Swedish public libraries.

Författare: Emma Johansson
Isabelle Wårfors

Kollegium: Kollegium 2

Färdigställt: 2004

Handledare: Jan Buse

Abstract: This thesis investigates the situation for comics in Swedish public libraries. The main questions is separated into two groups, the first dealing with the physical situation were we investigate placement, cataloguing and shelf arrangement. The second deals with the librarians' attitudes towards comics and how they may affect their work. The base for this thesis is the idea that the comic medium may sometimes be treated different than the rest of the libraries' collections. Because of this, a theoretical basis is developed which focus on different views on comics.

To find the answers to these questions, interviews are used. First, four libraries is chosen, all situated in the western part of southern Sweden but different in size and location. In each library, an investigation of the locale and an interview with the librarian responsible for the comics takes place. The investigation of the locale is carried out with the help of a pre-developed form based on literary sources.

From these studies the following answers is deducted: the attitude of the librarian in charge does affect the work with comics in the library. Some librarians express a negative attitude, other a very positive one. The comic medium is not questioned as such.

However, the growth and maintenance of the comic collection is not guaranteed. The librarians often express that they do not have knowledge of the medium and it takes the personal engagement of a librarian to keep the comic collection "alive". If such a librarian exists, the collection may flourish.

Nyckelord: serier, tecknade serier, bibliotek, Sverige, attityder, förvaring, hylluppställning, klassifikation, katalogisering

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	1
2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	3
2.1 PROBLEMFÖRMULERING	3
2.2 SYFTE	3
2.3 FRÅGESTÄLLNINGAR.....	4
3 METOD	5
3.1 AVGRÄNSNINGAR	6
3.2 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	6
4 TIDIGARE FORSKNING	8
4.1 SERIER I BIBLIOTEK	8
4.2 DEFINITION AV SERIER/FACKORDLISTA.....	11
4.3 SERIEHISTORIA.....	12
4.4 KLASSIFIKATION OCH KATALOGISERING.....	13
4.4.1 Klassifikation.....	13
4.4.2 Katalogisering	14
4.5 HYLLUPPSTÄLLNING.....	14
4.5.1 Alternativa hylluppställningar.....	16
4.5.2 GÖK-projektet	19
4.6 BIBLIOTEKSHYLLOR.....	20
4.7 ATTITYDER ANGÅENDE SERIER	21
5 UNDERSÖKNINGEN	30
5.1 BIBLIOTEKEN	30
5.2 OBSERVATIONERNA AV BIBLIOTEKSLOKALERNA	31
5.3 INTERVJUUNDERSÖKNINGEN	38
6 ANALYS OCH DISKUSSION	47
6.1 KLASSIFIKATION.....	47
6.2 HYLLUPPSTÄLLNING.....	50
6.3 HYLLOR	56
6.4 INBINDNING	58
6.5 ANALYS AV ATTITYDERNA.....	60
7 SLUTSATSER	63
AVSLUTANDE REFLEKTIONER	67
LITTERATURLISTA	68
BILAGOR	73

1 Inledning

När det var dags att välja partner och ämne för magisteruppsatsen på BHS hade vi för länge sedan beslutat oss för att arbeta tillsammans. Tidigt under vår utbildning väcktes idén att arbeta med tecknade serier. Det var ett ämne som vi ägnade speciell uppmärksamhet åt och arbetade med närhelst vi kunde.

Vi är båda mycket intresserade av tecknade serier. Intresset grundlades redan i barndomen med prenumerationer på *Bamse* och *Kalle Anka & c:o.* och fortsatte, ofta via bibliotekens seriealbum. Som något äldre läste vi äventyrsserier, komik, romantik och mycket annat. Som ännu något äldre kunde vi börja läsa på engelska, och en helt ny värld öppnade sig. Istället för den begränsade och smala svenska marknaden kunde vi nu läsa serier från hela världen. I dagens läge samlar vi båda på serier i någon grad och är aktiva inom serievärlden på Internet.

Men tiden har också vårt intresse för serien som medium och det sammanhang som den verkar i vuxit. Vi är belasta inom facklitteratur på området och skrev vår gemensamma b-uppsats inom ämnet, där vi undersökte bibliotekens inköp av serier. Vi har också kontakter med olika organisationer för serieläsare och följer den svenska debatten om ämnet inom Seriefrämjandet.

Som aktiva serieläsare har vi under åren samlat intryck från svenska bibliotek vad gäller serier. Många av våra favorittitlar hittade vi för första gången på bibliotek och de tjänade som inkörsport i serievärlden. Men vi blev också tidigt frustrerade på vad vi upplevde som ett torftigt utbud och dålig exponering. Serierna på vår barndoms bibliotek stod i bilderbokslådor bredvid sagda bilderböcker. Det var inte uppmuntrande när man blev något äldre och fortfarande ville läsa. Serierna som köptes in var nästan uteslutande fortsättningar på redan inköpta album och man såg sällan något nytt. Detta har vi dock i efterhand insett berodde mer på den svenska seriemarknaden än på biblioteken. Vi lärde oss att serier, till skillnad från böcker, inte var ett område där biblioteken kände något ansvar att ha uttömmande samlingar eller helt tillfredsställa vår önskan att läsa.

Men nu upplever vi att situationen har förändrats. Serierna har delvis flyttats till ungdoms- eller vuxenavdelningen, de har kommit upp på hyllor och utbudet är mycket bättre än när vi var små. Detta ger oss flera allmänt formulerande frågor. Är detta en tydlig trend? Varför har den skett? Finns det någon medveten strategi bakom eller har det "bara hänt"? Eller existerar bara förändringen i vår tankevärld?

Vi vill i denna undersökning se närmare på hur serier behandlas på svenska bibliotek. Vår undersökning fokuserar på två delar. Den första är de tekniska aspekterna: katalogisering, klassifikation, hyllplacering och placering i bibliotekslokalerna, alltså på de kunskapsorganisatoriska aspekterna. Den andra är inställningar och attityder hos bibliotekarierna. V koncentrerar oss på dagens situation, men även jämföra med vad som har varit. Vi vill se hur man behandlar serier på bibliotek och även på hur man skulle kunna göra. Vad finns det för teorier om hur man bäst förvarar och exponerar serier? Vilka olika metoder används i Sverige? Skiljer det sig mellan olika bibliotek? Anses det finns några speciella problem med detta medium?

Vi genomför vår uppsats genom att börja med att förklara vår frågeställning, vårt syfte och vår metod. Efter detta följer en genomgång av historia och teori bakom serier och kunskapsorganisation. På denna grund genomför vi sedan undersökningar av fyra biblioteks seriebestånd. Undersökningarna består dels av iakttagelser av lokaler, hyllor och kataloger, dels av intervjuer med de ansvariga. Till slut diskuteras vårt resultat och jämförs med den litterära bakgrunden.

2 Syfte och frågeställningar

2.1 Problemformulering

Som utgångspunkt till denna problemformulering har vi använt texten *Serier på bibliotek* (1999) av Barbro Stenflo, som är ansvarig för serieavdelningen på Malmö Stadsbibliotek. Medan hon beskriver sitt arbete och hur man skapar en seriesamling tar hon samtidigt upp flera problem i mötet mellan serier och bibliotek. Hon börjar med att beskriva hur många äldre och medelålders personer är negativt eller likgiltigt inställda till serier (Ibid., sid.12). Detta stämmer så väl inom bibliotekariekåren som inom samhället som helhet. Hon anser att dessa attityder kan ha hindrat serierna från att ta en rättmätig plats i de svenska biblioteken (ibid.). Serier är något som däremot uppskattas av den yngre generationen och hon ser en attitydförändring som gör att de nu är på väg in i svenska bibliotek (Ibid., sid.15f). Vi undrar om dessa attityder som hon beskriver verkligen existerar. Påverkar attityden mot serierna hur man hanterar dem och den plats de har i biblioteken? Stenflo hävdar att serier utsätts för hårdare kritik vad gäller innehåll än till exempel böcker och att man ser hårdare på t.ex. sex i serier (sid.17). Hon skriver också att de bör kvalitétgranskas hårdare än böcker (Ibid., sid.16). Hyser bibliotekarier attityder som denna? Om de gör det, kan det påverka arbetet med serier?

Stenflo tar även upp andra mer praktiska problem i mötet mellan serier och bibliotek. Tecknade serier är ett medium som kan utgöra ett problem på grund av sitt ovanliga format. Volymerna är oftast i foliant vilket är ovanligt för skönlitteratur och gör dem mer ömtåliga. Det finns även serier i andra format, såsom pocket och andra mindre volymer (Stenflo, 1999,. sid. 18). Variationen inom mediet är stor.

Stämmer den bild av serierna på svenska bibliotek som Stenflo ger med läget idag? Hur har andra bibliotek än Malmö valt att hantera de problem som hon ser? Vilka är attityderna mot serier bland bibliotekarier och vad leder de till? Går det att se ett samband mellan attityderna och hanteringen?

Vi undersöker i detta arbete vilka attityder ett antal svenska bibliotekarier har emot de serier som de är satta att förvalta. Det vi undrar är dels vilka attityder de hyser, dels hur dessa attityder påverkar deras arbete med inköp, exponering och placering. Vi undrar om attityden som den ansvariga bibliotekarien personligen hyser påverkar arbetet med samlingen och i hur stor grad den eventuellt gör det.

Vi undrar också vad en bibliotekarie tar hänsyn till i sina beslut. Stenflos text lägger stor tonvikt vid just attityderna hos bibliotekariekåren. Vi vill se vilken roll faktorer såsom användarnas åsikter, budget, lokalens och inredningens beskaffning och bibliotekariens attityder mot annat än serier (t.ex. biblioteksarbete i allmänhet) spelar i sammanhanget.

2.2 Syfte

Vårt syfte med denna uppsats är att undersöka hur attityden gentemot tecknade serier är hos ett antal svenska bibliotekarier. Vi vill också undersöka hur det praktiska arbetet med serier går till på biblioteken. Vi har tre delmål. Det första är att undersöka

attityderna i sig själva och relatera dem till passande litteratur. Det andra är att se hur dessa attityder påverkar arbetet med serierna på biblioteket och om man kan utläsa ett samband mellan attityd hos bibliotekarien och hanteringen av serier. Det tredje är att se vilka faktorer som påverkar arbetet med serier förutom attityderna.

Attityderna bland bibliotekarierna gentemot serier tror vi kan vara mycket intressanta. Vi upplever det som att inställningen till detta medium avviker från den inställning man har till böcker, bilderböcker, videofilmer och de andra medier som finns på bibliotek. Främst upplever vi att serier bedöms utifrån sitt medium och inte utifrån den enskilda volymen såsom t.ex. böcker görs.

Vi är också intresserade av hur arbetet med serier går till på biblioteken. För att få en grund till undersökningen av attityderna vill vi noga undersöka hur det praktiska arbetet går till och om det finns skillnader mellan biblioteken. Detta skall sedan kopplas till attityderna för att se om det kan finnas ett samband mellan attityden och arbetet.

Vårt syfte är inte att få fram generella resultat. Istället vill vi ge djuplodande exempel på hur det kan se ut. Vad vi inte gör är att problematisera kring diskussionen om seriers lämplighet för bibliotek. Vi är inte ute efter att finna den "rätta" attityden utan att göra en deskriptiv studie. Vi problematiserar inte heller kring placeringen av enskilda volymer.

2.3 Frågeställningar

1. Vad har de intervjuade bibliotekarierna för attityd mot tecknade serier, speciellt serier inom biblioteksverksamheten? Påverkar attityden arbetet?

2. Vad ser bibliotekarierna på de fyra biblioteken för orsaker till hanteringen av serier på deras bibliotek?

- Varför valdes det aktuella hyllupställningssystemet?
- Varför använder man vissa hyllor och annat möblemang?
- Varför har man märkt dem med klassificering som man gjort?
- Varför har man klassificerat dem i databasen som man har gjort, hur väl stämmer detta med hyllupställningen?
- Varför är volymerna inbundna eller på annat sätt behandlade, alternativt varför inte?
- Hur införskaffas serierna? Varför använder man sig av de införskaffningsmetoder man har?

3. Upplever bibliotekarierna att hanteringen av tecknade serier skiljer sig på något sätt från hanteringen av övriga medier på biblioteket? Om så är fallet, hur då?

4. Vad finns det för skillnader och likheter mellan de olika bibliotekens hantering av serier och mellan vilka eventuella problem man upplever?

3 Metod

Vi har i vårt sökande efter metod tagit intryck av Bryman, som beskriver en metod där man strävar efter att se forskningsobjektet inifrån. Forskaren anses inte vara neutral eller objektiv till det hon studerar, istället erkänner man att man som forskare kan ha förförståelse, kulturella bias eller annat som kan påverka ens tolkning. Man arbetar inte utifrån fastställda hypoteser utan går in i situationer med öppna ögon och löst formulerade frågor. Den kunskapsfilosofiska grunden är att all kunskap inte är objektiv utan att tankar och känslor både hos forskaren och hos dem hon undersöker är viktiga faktorer (Bryman, 1997, sid.113).

Det som vi känner är relevant för oss i denna modell är möjligheten att se på vårt forskningsobjekt med en holistisk syn. Vi strävar inte enbart efter att visa på hur sakernas tillstånd är utan också varför det förhåller sig som det gör (Merriam, 1994, sid. 30). Vi kan inte heller bortse från vår egen förförståelse om ämnet, då den genomsyrar vår inställning. Det passar för oss som vill göra en djupare deskriptiv undersökning. Vi tilltalas också av det faktum att man i denna typ av kvalitativ studie inte utgår från en redan låst fråga eller hypotes utan från mer löst formulerade frågeställningar. Vi vill inte undersöka om situationen på de undersökta biblioteken passar in i en viss teori. Vad vi vill göra är att bygga våra svar på verkligheten (Merriam, 1994, sid.30ff).

Själva undersökningen är en intervjuundersökning indelad i fyra delar, ett för varje bibliotek. För varje bibliotek utförs en observation och en intervju. Observationerna är något svåra att definiera, då våra handböcker utgår från att det man observerar är människor och inte fysiska rum. Det närmaste vi har kommit i metodhandböckerna är Merriams 'deltagande observatörer' (1994, sid.101) men detta utgår ifrån att man har människor som forskningsobjekt. Istället undersöker vi lokaler, kataloger och andra fysiska förhållanden genom strukturerade iakttagelser gjorda på plats.

Kärnan i arbetet är en intervjuundersökning bestående av fyra djupintervjuer. Det är inte den helt och hållet strukturerade intervjun (den kvantitativa) där forskaren i förhand har bestämt exakt vad som skall avhandlas och i vilken ordning. Det är inte heller den helt ostrukturerade (kvalitativa) intervjun där den intervjuade pratar fritt utifrån ett antal givna teman. Istället använder vi vad Merriam kallar 'delvis strukturerad intervju' där man utgår från förbestämda frågor men pratar relativt fritt kring dessa (Merriam, 1994, sid. 87f). Denna sorts intervju anser vi vara passande då man på detta sätt kan låta den intervjuade ta upp vad hon anser viktigt samtidigt som man håller fast vid relevanta ämnen. Vi har sammanställt en intervjuguide (bilaga 2) att använda som grund för intervjun, med frågor och områden vi vill få information om från den intervjuade. Denna intervjuguide skapades och användes tidigt i arbetsprocessen utifrån de frågor vi då fann aktuella. Under arbetets gång har fokus sedan skiftat, från praktiskt biblioteksarbete till en större tyngd lagd på bibliotekariernas attityder och deras påverkan på biblioteksarbetet. Detta skedde framför allt eftersom vi i arbetet med våra intervjuer fann nya frågor vi fann mer intressanta än de ursprungliga. Detta har naturligtvis lett till att de frågor vi ställde till bibliotekarierna kanske inte var de mest optimala för den uppsats vi sedan kom att skriva. Vi ser dock detta som en oundviklig del av arbetet.

3.1 Avgränsningar

I vårt arbete har vi avgränsningar både i syftet och i metoden. Metodiskt sett har vi valt att begränsa oss till fyra bibliotek och en bibliotekarie på varje bibliotek. Detta eftersom vi upplevde detta som ett passande omfång för vår uppsats. Färre bibliotek skulle förmodligen ha resulterat i ett för litet material och fler skulle förmodligen ha varit svårhanterligt.

I syftet har vi valt att fokusera oss på just serier i ett biblioteksperspektiv och inte direkt undersöka serier i allmänhet. Detta eftersom det är en uppsats inom BoI, men även för att hela seriemediet är ett alldeles för stort ämne för att undersökas inom omfånget för en magisteruppsats. Vi har också valt att begränsa vår undersökning till svenska folkbibliotek eftersom vi vill spegla svenska förhållanden. Däremot har litteratur om serier i andra förhållanden, såsom på utländska bibliotek, använts i litteraturstudien för jämförande syften.

3.2 Tillvägagångssätt

Vi utförde vår undersökning på fyra olika bibliotek i olika storlekar och med olika förhållanden. Biblioteken vi valde var Serieteket i Stockholm, stadsbiblioteket i Göteborg och folkbiblioteken i Borås och Vårgårda. Vi valde dessa bibliotek baserat på deras olika storlekar och miljöer, som vi trodde skulle ge oss en bra spridning. Dessutom begränsade vi oss geografiskt till ett område som vi kunde nå med relativ lätthet.

Vi började arbetet med att bygga upp en litterär bakgrund. Vi angrep sökandet efter litteratur från olika vinklar. En del av materialet hade vi kvar sedan vi skrev vår gemensamma b-uppsats, som också handlade om serier och bibliotek, annat kom från råd från svenska Seriefrämjandet. Men naturligtvis var detta tvunget att kompletteras och en heltäckande vetenskaplig litteratursökning behövdes.

Vi började med att göra allmänna sökningar på nätet för att försöka hitta passande sökord. De källor vi redan hade hjälpte oss på vägen. Vi hittade titlar på tidskrifter som kunde tänkas ha passande material på detta sätt. Sedan gick vi över till databaser och sökte i LISA och Nordiskt BDI-index. I detta stadium ordnade vi också söksupport i biblioteket. Vi använde oss av sökord på både engelska och svenska. Till slut fick vi hela tiden upp samma träffar och det kändes som om vi uttömt möjligheterna. I samband med detta gick vi också igenom de källor vi funnit och letade efter relevanta litteraturhänvisningar.

Utifrån denna litteratur skapade vi sedan formulär över det vi ville undersöka i biblioteken (se bilaga 3) och fråga den ansvariga bibliotekarien om (se bilaga 2). För att få tag på personer att intervjua skickade vi e-brev till de olika biblioteken och bad att få komma i kontakt med personen ansvarig för de tecknade serierna. I ett fall, när vi inte fick något svar på vårt e-brev, ringde vi istället. När kontakt var upprättad bad vi via e-brev eller telefon att få utföra en intervju. Vi lyckades ordna intervjuer på alla de bibliotek vi från början valt ut. Vi presenterade även oss själva och vårt arbete i dessa e-brev och telefonsamtal. När intervju var bokad fick dessutom personen ett brev med en mer detaljerad presentation och en beskrivning av vad vi skulle undersöka (se bilaga 1).

Inför arbetet genomförde vi en provobservation av Borås bibliotek och efter denna justerade vi vårt frågeformulär. Vi hann dock inte genomföra någon provintervju.

Som grund för våra intervjuer gjorde vi strukturerade observationer i bibliotekslokalerna. Observationerna gick till på följande sätt: vi anlände till biblioteket ett par timmar innan intervjun skulle äga rum och utförde observationen av lokalerna, där vi utgick från vårt formulär (se bilaga 3). Formuläret bestod av ett antal poster att undersöka, skapade utifrån våra frågeställningar. Vi undersökte hur de faktiska förhållandena såg ut för serierna vad gällde placering, hylluppställning och liknande praktiska förhållanden. Målet var att få en översikt över seriernas situation på biblioteket som sedan kunde användas i intervjuerna och i analysen av dessa.

Vi undersökte alltså enbart biblioteket vid en tidpunkt och baserade vår undersökning på de förhållanden vi noterade just då. De kan inte sägas vara allmängiltiga för biblioteket då de endast är baserade på en dags förhållanden. Vi frågade dock under intervjuerna om förhållandet för seriesamlingarna på något sätt var ovanliga under vårt besök. Sedan gick vi igenom resultatet och markerade vad som var extra relevant till intervjun. När vi sedan genomförde intervjun hade vi resultatet från observationen att utgå ifrån tillsammans med formuläret. I Borås genomfördes observationen dock en vecka innan intervjun.

Innan vi gick vidare till intervjun genomförde vi en stickprovsundersökning av bibliotekets katalog, på alla ställen utom i Stockholm, där man inte kunde komma åt katalogen från biblioteket. Där hade vi undersökt katalogen hemifrån innan besöket på biblioteket. Undersökningen genomfördes på så vis att vi slog upp olika signum som vi hade sett i bokhyllan, som Hci, He.05 osv. Valen av signum var slumpmässigt. Vi valde även ut vissa kända författare (Gosciny och Hergé) för att se hur de var klassade på just det biblioteket och hur katalogposten såg ut. I genomsnitt gjorde vi ca 15 sökningar. Utifrån dessa stickprov drog vi sedan slutsatser. Dessa slutsatser kontrollerades sedan under intervjun med den ansvariga.

Intervjuerna inleddes med att vi presenterade oss och vårt arbete. Sedan tog vi upp frågan om anonymitet och om huruvida vi fick publicera namn. Samtliga intervjuade gav muntligen sitt tillstånd. Efter detta började intervjun. Vi utgick ifrån formuläret (se bilaga 2) och lade extra tyngd vid sådant som vi noterat i den tidigare undersökningen. Formuläret användes som en grund och följdes inte fråga för fråga. Istället var det ett stöd för oss som intervjuade för att komma ihåg vad som skulle tas upp och behålla den röda tråden. De intervjuade såg aldrig formuläret. Frågorna i formuläret kan alla knytas till en eller flera av våra frågeställningar.

Vi förde båda anteckningar och bandade dessutom intervjuerna i Stockholm, Göteborg och Borås. Intervjun avslutades med att vi meddelade att de skulle få möjlighet att läsa igenom arbetet innan publicering och komma med påpekanden. I Göteborg ägde intervjun rum ute i bibliotekslokalen, på de övriga biblioteken inne på den intervjuades kontor.

En del störningar ägde rum i detta skede. I Göteborg övertog en annan person ansvaret för serierna strax efter vår inledande kontakt. Vi slussades dock vidare till denna person och kunde genomföra intervjun som planerat. I Vårgårda fick den tilltänkta intervjupersonen förhinder med kort varsel och vi fick istället intervjua en av hennes

kollegor. Detta upplevdes dock inte som ett stort hinder då man på ett så litet bibliotek har en god överblick över verksamheten.

Parallellt med observationerna och intervjuerna skedde transkribering och renskrivning av protokollen från dessa. När den sista intervjun hade genomförts fortsatte vi med analysen av materialet. Vi valde att först redovisa resultatet bibliotek för bibliotek i kapitel 5 för att sedan analysera det i kapitel 6 efter de olika teman vi tar upp i våra frågeställningar. I analysen tar vi även upp den tidigare forskningen och applicerar den på det vi funnit.

4 Tidigare forskning

I detta kapitel redogör vi för den litteratur vi funnit relevant för vårt arbete. Vi inleder med en redogörelse för den litteratur vi har funnit om serier på bibliotek i kapitel 4.1, följt av ett kapitel med definitioner av relevanta termer. Efter detta följer en kort genomgång av seriemediets historia med fokus på format och publiceringsformer i kapitel 4.3. Följande tre kapitel tar upp olika fenomen som ej är direkt serierelaterade men kopplade till våra frågeställningar om hantering. Det första, kapitel 4.4., tar upp klassifikation och katalogisering och går igenom både teorin bakom och dess applikation på tecknade serier. Den andra, kapitel 4.5, går igenom hylluppställning. I detta kapitel redovisas för den bakomliggande teorin och även för exempel på olika hylluppställningssystem med fokus på svenska system, då främst GÖK-projektet. Det tredje, kapitel 4.6, går igenom möblering av bibliotekslokaler och även hur man kan exponera samlingarna. Även här fokuserar vi på tecknade serier. Till sist redovisar vi för attityder om seriemediet i kapitel 4.7.

Vi fann att det på vissa områden var lätt att finna litteratur. Till de mer praktiska delarna av bakgrunden, de som behandlar t.ex. klassifikation och hylluppställning, fann vi bra källor med relativ lätthet. De helt klart svåraste området var litteratur om serier och då speciellt serier i förhållande till bibliotek. Av de skrifter vi faktiskt fann var en stor del mindre inriktade på fakta och hade mer formen av debattinlägg. Visserligen är även detta relevant för vår undersökning, men det var svårt att finna neutrala fakta om serier. Vad gäller de fåtal källor om serier och bibliotek som vi har funnit är de tydligt uppdelade i två grupper; de som är skrivna av arbetande bibliotekarier som handledning i arbetet med serier på ett rent praktiskt plan och de som är inlägg i en debatt om seriers lämplighet som biblioteksmaterial. Sammantaget rör det sig om kanske tio olika texter. Inte mycket, således. Det finns dock mer då vi fann ett flertal texter på italienska, spanska, franska och japanska som vi tyvärr inte kunde använda p.g.a. språkbarriären. Vi fick istället begränsa oss till engelska och nordiska källor. De källor om serier och bibliotek som vi här nedan använder oss av är, så vitt vi har kunnat komma fram till, de som finns.

4.1 Serier i bibliotek

Det skrivs mycket om bibliotek, och det skrivs mycket om serier, men serier och bibliotek är en kombination som inte ofta förekommer i litteraturen. När den gör det är det oftast i formen av debatter och åsikter kring om huruvida serier bör ha en plats på bibliotek, vilka titlar som är lämpliga för inköp och liknande ämnen. Detta kan kopplas till attityderna mot serier och beskrivs i kapitel 4.7. Det är sällan något skrivs kring hantering av seriemediet på bibliotek. Detta stycke behandlar de källor som finns kring

den fysiska hanteringen. Vad vi har funnit är tre källor: *Comics Librarianship* av Randall Scott från 1990, en handbok för serietidningsbibliotek i USA, tidskriften *Serials Review*, som under 1998 hade ett antal temanummer om serietidningar på amerikanska bibliotek och till sist *100 oombärliga seriealbum* av Fredrik Strömberg från 1999, en introduktion och inköpsguide till serier för bibliotek som innehåller ett kapitel om att skapa och upprätthålla en seriesamling på svenska folkbibliotek. Detta stycke försöker presentera de tankar som har nedtecknats om serier och bibliotek. Dessa jämförs sedan i vår analys med de handlingar och tankar vi möter i våra intervjuer.

Det sätt på vilket man väljer att förvara serier beror slutligen på vilket mål och syfte man har med seriesamlingen. Om målet är att bevara serierna för eftervärlden krävs det andra metoder än om man planerar att ha dem till utlåning. Metoderna varierar också beroende på vilken sorts serier man skall förvara. Randall Scott, chefsbibliotekarie för USA's största offentliga seriesamling på Michigan State University ger i sin bok *Comics Librarianship* (1990) råd för hur man skall förvara serier. MSU's mål är att bevara serier för framtiden och större delen av samlingen är i form av serietidningar. Det första som konstateras är att serier är ett bräckligt medium på dåligt papper och i svårhanterligt format som kräver stora ansträngningar för att bevaras någon längre tid. (Scott, 1990, sid. 15). MSU är ett forskningsbibliotek och har valt att dels ha slutna hyllor, dels begränsa användarnas tillgång till materialet. Alla är välkomna att beställa fram ett begränsat antal serier men endast forskare har full tillgång (Scott, 1990, sid. 44ff).

MSU kan anses gå till extrema ytterligheter för att bevara sina serier, men om man är ute efter att verkligen ha kvar sina volymer kanske det är enda sättet. Reglerna förbjuder att böja, vika eller på annat sätt skada volymerna. Man får inte äta, dricka, ha på sig ytterkläder, ha med sig väska, använda bläckpennor eller ha smutsiga händer när man handskas med serierna. Allt för att förhindra skada och stöld (Scott, 1990, 45ff). MSU förvarar sina serier i "magafiles", papperslådor som rymmer mellan 20 och 30 serietidningar och som kan ställas upprätt på hyllor. Varje serie är inne i lådan lagd antingen i ett papperskuvert, styv plastficka eller i både kuvert och plastficka. Både plasten och pappret är speciellt utvalt för att de inte innehåller syror. Man ser till att förvara serier i mörker för att förhindra blekning och gult papper och använder kompakta hyllsystem för att spara utrymme (Scott, 1998, sid. 40). Man har olika lådor för serier i olika storlekar (Scott, 1990, sid. 48f). Man drar sig för att använda all sorts lim, tejp, klistermärken och dylikt på serierna, då man märker att äldre volymer lagrade och märkta på detta vis nu har börjat skadas av att tidens tand förstört materialet (Scott, 1990, sid.47ff). Scott påpekar att detta är ett system som fungerar väl när användarna inte tillåts åtkomst till förvaringslokalen, men som inte fungerar så väl om man har öppna hyllor (Scott, 1990, sid. 47). Scott tar även upp alternativet att binda in serier, men menar med detta inte förstärkning av pärmar och bindning utan samling av flera serietidningar i en volym. Han menar att det finns både för- och nackdelar med detta förfarande men verkar inte alltför ivrig att använda det (Scott, 1990, sid. 54f). Enligt Scott är tecknade serier inget som vanligtvis förkommer på amerikanska folkbibliotek. Han påpekar syrligt att det vanliga stället att förvara dem är i "a laundry basket near the 8-piece jigsaw puzzles" men också att det förkommer dugliga seriesamlingar på vissa bibliotek (Scott, 1990, sid. 17). Dessa beskrivningar upprepas åtta år senare i hans tidningsartikel *A practising comic-book librarian surveys his collection and his craft* (1998) vilket visar att systemet betraktas som fungerande, då man inte valt att ändra på något.

Andra bibliotek har valt andra lösningar. Artikeln *Comic Research Libraries* (1998) går igenom hur andra amerikanska forskningsbibliotek har valt att förvara sina serietidningar. Det vanligaste är olika kombinationer av kuvert, plastfickor och papplådor. Ett bibliotek har valt att hänga upp plastfickorna (Serchay, 1998, sid.41). Man fäster stor uppmärksamhet vid att serierna inte får vika sig eller böjas i förvaring vilket märks på användningen av styva platsfickor och ibland liggande lådor. Många bibliotek använder större lådor, speciellt när det inte ofta läggs till nya serier och när seriesamlingen sällan används. Man förvarar serierna i mörker och ibland i klimatkontrollerade utrymmen (Serchay, 1998). Artikeln nämner folkbibliotek, men tar inte upp hur serier för utlån och okontrollerad läsning i biblioteksrummet skulle kunna behandlas (Serchay, 1998, s 43). Det verkar som om den allmänna känslan hos seriebibliotekarier i USA är att när en serie väl hamnar i ett vanligt folkbibliotek kommer det inte att dröja länge innan den är söndersliten och detta går inte att förhindra, möjligtvis kan det oundvikliga skjutas upp med stora mängder tejp.

Som syntes finns det inga direkta källor på hur man skall bevara seriealbum och serieböcker i de amerikanska texterna. Delvis kan detta bero på att utgivningen av album och böcker är mindre än utgivningen av serietidningar, men också på att de inte tycks anses erbjuda nämnedevs lika stora problem. Serchay nämner i förbigående att seriealbum och serieböcker är skilda från tidningarna i New York Public Library och problematiserar sedan enbart över tidningarna (1998, s43). Men även album och böcker är ömtåliga och kräver specialbehandling, vilket Scott tar upp när han talar om att binda in tidningar till albumformat. Även med denna förbättring krävs det att man behandlar albumen försiktigt om man vill bevara dem (Scott, 1990, sid. 54f). Men inte heller Scott tar upp hur man bevarar serier som faktiskt används på en daglig basis.

Den vanligaste metoden för att bevara seriealbum och -böcker på svenska folkbibliotek är att låta Bibliotekstjänst (Bibilotekstjänst 2004a, 2004b) ”förädla” volymerna genom att binda in dem i hårda pärmar där de gamla, mjuka pärmarna sätts fast utanpå (Ibid.).

Till skillnad från de ovanstående texterna fokuserar *100 oumbärliga seriealbum* (Strömberg, 1999) både på folkbibliotek och på svenska förhållanden. I kapitlet *Serier på bibliotek* delar Barbro Stenflo med sig av sin erfarenhet av nära 15 år som ansvarig för de tecknande serierna på Malmö Stadsbibliotek (Stenflo, 1999, sid. 12). Verksamheten började när man på 80-talet inredde en seriehörna i ett hörn på den skönlitterära avdelningen. Detta var en del av en satsning på målgruppen 15 till 26 år, men man märkte snart att användandet av avdelningen inte var begränsad till en åldersgrupp eller ett kön även om mängden unga på den skönlitterära avdelningen ökade. Snart utvidgade man verksamheten och gav Stenflo ansvar för avdelningen (Ibid., sid. 12f). Man upplevde att det var ett problem att litteraturen om serier var utspridd på olika avdelningar i resten av biblioteket såsom biografier, litteraturvetenskap och film. Istället samlade man nu ihop alla titlar i alla olika medier som knöt an till serier på serieavdelningen. Samtidigt valde man att skilja på barn- och vuxen titlar, då man upplevde det som ett problem att barn lånade ”olämpliga” titlar (Ibid., sid. 12). Stenflo pekar ut att en någorlunda heltäckande samling kommer att behöva innehålla en hel del titlar ej längre i tryck och rekommenderar antikvariat, förlagskataloger och personliga kontakter för att skaffa in serier (Ibid., sid. 18f). Stenflo tar också upp behovet av speciella hyllor som kan rymma seriealbum. Hon skriver att det är ”både estetiskt och praktiskt” att skilja på folianter och mindre volymer i

uppsättningen. Hon vill också ha exponeringshyllor och snurror för serierna. Det skall finnas stolar i anslutning till avdelningen och kunnig personal att fråga (Ibid., sid. 18f). Hon spekulerar i vad som är bästa platsen i biblioteket för serieavdelningen; tillsammans med skönlitteratur för unga vuxna, fantasy och science fiction? Vid poesin? Vid konstböckerna? Det finns alltid en risk att en placering jagar bort vissa användargrupper (Ibid.)

Stenflo trycker hårt på vikten av exponering och verksamhet kring själva samlingen i form av utställningar, föreläsningar och andra arrangemang. I detta tar hon de speciella seriebibliotek som finns i Stockholm, Köpenhamn och Helsingfors som förebilder (1999, sid. 19f).

En som i förbigående nämner hur serier behandlas i svenska bibliotek är Ulla Forsén. Hon tar upp att serier oftast placeras i backar eller tråg och att de oftast placeras på barnavdelningen intill bilderböckerna (1981, sid. 77). Hon tar också upp att man inte brukar skilja på serier för olika åldersgrupper (Ibid.). För att bevara seriealbumen gör man dom ibland till referensexemplar eller begränsar antalet utlån per person (Ibid.). Vad gäller inbindning har hon sett extrema fall där varje sida skurits ut, plastats in och satts in i en pärm (Ibid.). Detta var förhållandena i början av 80-talet.

Som syntes framträder i dessa texter många olika attityder mot serier. Där finns både de praktiska synsätten som enbart ser till frågor om format och bästa hylluppställningsmetod och de mer teoretiska synsätten om målgrupp, passande avdelning och seriers lämplighet för bibliotek. Dessa synsätt speglar kapitel 4 i sin variation och spridning. I analysen jämför vi dessa synsätt mot de vi möter på de fyra biblioteken och ser om de sammanfaller eller skiljer sig åt.

4.2 Definition av serier/fackordlista

Tecknande serier, eller enbart *serier*, är det vi fokuserar oss på i denna uppsats. Begreppet kan upplevas som självklart, men en definition kan ändå behövas. Ibland kan det vara svårt att dra gränsen t.ex. mellan en tecknad serie och en bilderbok. McCloud definierar i sin bok *Serier: den osynliga konsten* serier såsom ”sidoställda, föreställande och andra bilder i avsiktlig sekvens” (1995, sid. 9). Han tillägger att ”sekvenskonst” är en kortare och lättare, men mindre exakt, definition (Ibid.). Med båda begreppen avses bilder satta i sekvens, där innehållet i en bild på något sätt står i relation och påverkar/påverkas av innehållet i den/de övriga bilderna i sekvensen (Ibid., sid. 7ff). Med andra ord är tecknande serier ett händelseförlopp beskrivet i bilder. Men en serie skall även innehålla text för att vara en serie och texten måste stå i direkt kontakt med bilden och samverka med denna (Rogström, 2001, sid.49f).

Det ovanstående definierar vad serier är. Nedanstående stycke skall ägna sig åt seriernas fysiska format, hur de publiceras. Serier ges ut i ett antal olika format. Det första är *seriealbumet*. Ett album definieras av Horst Schröder som en ”publikationsform för serier, vanligen A4-format eller närliggande, samt med kartonnerat omslag el. inbunden” (1981, sid. 110). Ur detta kan man utläsa att album är alla i foliantstorlek. För att skilja dessa folianter från serier i mindre format använder vi ordet *seriebok*. En seriebok är också publicerad med kartonnerade eller inbundna pärmar men är till formatet mindre och kan jämföras med formatet på en skönlitterär bok. Termen är hämtad ur Nationalencyklopedin (Nationalencyklopedin, Tecknad serie:

Publikationsform, 2004) men är också en översättning av den engelska ”graphic novel” (Griffin, 1998, sid. 73) även om inte andemeningen med de båda begreppen är helt samstämmig.

Det sista begreppet är *serietidning*. Begreppet är delvis samma som det Schröder kallar seriemagasin, vilket är ett begrepp som omfattar serier utgivna i häften med mjuka pärmar i vilka samlas dagspresserier (1981, sid. 111). Vi vill dock använda det vidare begreppet serietidning, vilket omfattar alla tidningar där det huvudsakliga innehållet består av tecknade serier. Även detta begrepp är hämtat från nationalencyklopedin (Nationalencyklopedin, Serietidning, 2004). Liksom alla tidningar har de mjuka, tunna pärmar och publiceras oftast i någon sorts följetong.

4.3 Seriehistoria

Denna introduktion till mediets historia har som syfte att ge en kort överblick över den variation som idag gäller på seriemarknaden vad gäller format och traditioner. Detta är relevant för vår uppsats eftersom det ger en förståelse till varför mediet idag ser ut som det gör och därmed vilka premisser man har att arbeta efter. De tecknade serierna som vi känner dem började som ett inslag i dagstidningar under 1800-talet i USA. Serierna fortsatte i dagstidningarna fram tills idag, men under 1930-talet började det även ges ut serietidningar, tidningar där innehållet till större del bestod av serier (Schröder, 1981, sid. 111). 1940-talet och första halvan av 1950-talet kallas seriernas ”Golden Age” i USA med en sammanlagd försäljning av en miljard serietidningar under 1954 (Lavin, 1998, sid.34). Men under samma period växte en närmast hysterisk moralisk panik över seriernas ”skadliga” påverkan på barn och ungdomar fram, som 1954 ledde till att seriebranchen frivilligt införde en egen censurinsats, the Comics Code Authority. De hårda krav denna ställde på serier ledde till att serierna förlorade mycket av sin dragningskraft och försäljningssiffrorna sjönk (Nationalencyklopedin, USA: Historia, 2004). Seriemarknaden hade sedan upp- och nedgångar men nådde aldrig upp till standarden under the Golden Age. Under senare år har dock variationen bland genrer och teman vuxit. I USA är serietidningen det dominerande formatet (Nationalencyklopedin, USA: Historia, 2004). Det finns även utgivning av seriealbum och serieböcker, både med material från serietidningar och avslutade historier gjorda direkt för formaten (Lavin, 1998, sid.33).

I Sverige började det publiceras serier och serieliknade teckningar i dagspressen ungefär samtidigt som i USA. Till pionjärerna hörde Oskar Andersson och hans serie *Mannen som gör vad som faller honom in*. Liksom i USA har serien sedan dess varit en del av den svenska dagstidningen (Schröder, 1981, sid. 9). Serietidningar började publiceras i Europa redan på 1930-talet men formatet fick inte sitt genombrott förrän efter andra världskriget, runt 1950. Då som nu bestod utbudet av både inhemska och importerade serier. Främst importeras från USA men även från Frankrike och Belgien (Reimerthi, 2001, 25ff). Till skillnad från i USA slog albumformatet igenom i Sverige redan på 1970-talet, då speciellt serier utgivna direkt i album och med avslutade historier. Men även i Sverige samlas redan utgivna strippar och tidningar i album. Dessa album gavs även statligt stöd från 1981. Det är främst franska och belgiska serier som ges ut direkt som album. Amerikanska serier ges främst ut i serietidningar. (Lavin, 1998, sid. 32f). De senaste åren har dessutom manga, japanska serier, blivit populära i Sverige. (Nationalencyklopedin, Japan: Tecknade serier, 2004) De ges oftast ut som serieböcker i mindre format och i något fall som tidning. Importen av dessa serier på engelska är

större än den svenska översättningen och dessa importerade serier är också i mindre bokformat. Svenska serier ges ut i alla format.

4.4 Klassifikation och katalogisering

Klassifikation och katalogisering är två av de verktyg som används för att ordna och skapa ett logiskt system i en samling. Om man vill undersöka hur en samling eller en del av en samling är ordnad är det därför av vikt att man studerar hur dessa verktyg har använts och vilken sorts system de har skapat. Ett av målen med vår uppsats är att undersöka hur attityderna mot serier speglar sig i det praktiska arbetet. Därför behöver vi undersöka hur detta arbete går till, vilka verktyg man använder sig av och hur de kan appliceras på tecknade serier. I vår analys vill vi undersöka om det är enbart dessa teorier som ligger till grund för hur man klassificerar och katalogiserar eller om även de attityder vi tar upp i kapitel 4.7 spelar in.

4.4.1 Klassifikation

Klassifikation är att ordna företeelser och föremål i klasser baserat på en viss princip, oftast på likhet (Benito, 2001, sid.103). Alla bibliotek använder sig av något sorts klassifikationssystem för att hålla reda på sina samlingar. Då böckerna oftast placeras på hyllan i enlighet med systemets regler är det till stor del systemet som styr hylluppställningen (Rowley och Farrow, 2000, sid. 336). Därför är klassifikationssystemen relevanta i denna studie, då vi vill undersöka efter vilka principer man valt att klassificera sina serier och även om man har valt att använda klassifikationssystemet som hylluppställningssystem. Vi kommer att gå närmare in på hylluppställning under kapitel 4.5.

System kan vara uppbyggda på flera olika sätt. De kan vara enumerativa eller facetterade. I de enumerativa har varje givet ämne sin plats i systemet, medan det i de facetterade finns inga låsta platser utan bara ett antal "begreppskategorier" och klassen skapas vid klassificeringen. (Rowley och Farrow, 2000, sid. 199f)

De allra flesta system har tecken som motsvarar de olika klasserna, så kallad notation. Notationen kan vara ren, det vill säga bestå av enbart en sorts tecken såsom siffror eller bokstäver, eller vara blandad, använda sig av olika sorters tecken. Hur man använder sig av notationen kan variera. Med hierarkisk notation representerar varje nytt tecken i notationen en ny underklass. Expressiv notation är hierarkisk, men visar även på relationerna mellan ämnena. Med icke-hierarkisk visar notationen på ordningen men inte den inbördes relationen. (Benito, 2001, sid.117f)

SAB

I Sverige använder vi klassifikationssystemet SAB-systemet, framtaget av Sveriges Allmänna Biblioteksförening (SAB). Det är ett nationellt system, som endast finns i Sverige och delar av Finland och Danmark. Den första utgåvan kom 1921. I våra grannländer valde man istället att anpassa det internationella Dewey-systemet (Berntsson, 1997, sid.2f). SAB-systemet är "i princip hierarkiskt" och enumerativt. Det bygger på ett antal huvudavdelningar som sedan delar in sig i underavdelningar genom tillägg av tecken i notationen. På vissa avdelningar kan man dock lägga till facetter. Notationen är blandad (Berntsson, 1997, sid.8f).

Tecknade serier hör enligt SAB-systemet till avdelning H, skönlitteratur. Serier på svenska och i översättning till svenska har en egen kod, Hci, som kan utläsas som Skönlitteratur - Skönlitteratur på svenska - Tecknade serier. Inget annat medium har en liknande kod, då alla andra sidoställda avdelningar är indelningar efter språk eller målgrupp. Serier på övriga språk än svenska klassas som Skönlitteratur – Skönlitteratur på respektive språk – Tecknade serier, med hjälp av det facetterade särskilda tilläggsbeteckningen .05. Till exempel blir en tecknad serie på engelska He.05, Engelsk skönlitteratur – tecknad serie (Klassifikationssystem för Svenska bibliotek, 1997, 67f). Vidare kan man använda ett antal allmänna tilläggsbeteckningar som innehåll, språk, medier och målgrupp. (Ibid., sid. 67, 15ff).

4.4.2 Katalogisering

Katalogisering är konsten att beskriva och lagra information om något i en katalog. Hur man katalogiserar serier är relevant för vår undersökning då det även här finns möjligheter för attityder att påverka. Inom katalogisering finns regler som skall likforma informationen så att den blir sökbar (Benito, 2001, sid. 21). Intressant för oss är katalogiseringen av huvuduppslag. Huvuduppslag är det främsta sökelementet för posten (Ibid., sid. 41) och det är också efter huvuduppslaget som volymerna inom ett signum brukar ordnas. Enligt Benito finns det inom det svenska systemet tre möjliga huvuduppslag: person, institution eller titel (Ibid.). Institution är inte så aktuellt när det kommer till serier då skönlitteratur sällan ges ut av institution. Titel används där upphovsmannen är okänd, när ansvaret är delat på mer än tre eller om verket är en religiös urkund eller ett samlingsverk (Ibid.). Men de flesta serier, som varandes skönlitteratur, har person som huvuduppslag. Detta är dock inte helt lätt. Oftast är flera personer inblandade i skapandet av en serie- det krävs främst manus och teckning men även tuschning och textskrivning. Det är sällan en person som genomför alla uppgifterna. Huvuduppslaget skall vara den person som är ”huvudansvarig för det intellektuella eller konstnärliga innehållet” (Benito, 2001, sid. 41). Mer än i andra medier kan detta variera. Det är svårt att avgöra vem som har stått för den största insatsen och skall bli huvuduppslag. En domstol i USA fastslog nyligen att manusförfattaren och tecknaren i ett visst fall har delad copyright till det konstnärliga resultatet av en serie skapad tillsammans och att ingen av dem har större rätt än den andre (7th Circuit Court of Appeals 2004).

4.5 Hylluppställning

Allt material i ett bibliotek måste på något sätt förvaras (Rowley & Farrow, 2000, sid. 335). Hur man ordnar materialet är ett av de viktigaste besluten man behöver fatta i ett bibliotek. Detta gäller såväl serier som allt annat biblioteksmaterial. Vi vill här beskriva de olika system som finns med fokusering på svenska förhållanden.

Rowley och Farrow menar att på ett bibliotek med öppna hyllor måste förvaringen ske i en ordning som dels kräver minsta möjliga förklaring för att man skall kunna orientera sig i den, dels samstämmer så väl som möjligt med användarnas sökmönster (Ibid., sid. 336). De påpekar att trots att ”document arrangement” ofta är grov och osofistikerad är den också mycket ofta använd och en viktig del av varje bibliotek (Ibid., sid. 336, 339). Vi har hädanefter valt att använda termen ”hylluppställning” och ”hylluppställningssystem” för de system som används för att ordna volymerna på

hyllan. Dessa begrepp hämtade vi från Olsons och Olsons magisteruppsats från 2002 (sid. 11).

Det finns flera olika system som kan användas för att arrangera materialet i ett bibliotek. Olika system passar olika bra, beroende på bibliotekets storlek, samlingar och målgrupp (Rowley och Farrow, 2000, sid. 336f).

Det vanligaste systemet är ”detailed classified system arrangement”, vilket innebär att man ställer upp böckerna efter deras klassifikation i klassifikationssystemet. (Ibid.) I Sverige innebär detta att man ställer upp volymerna enligt SAB:s klassifikationssystem. Fördelen med den fina indelningen är att man slipper icke-relevant litteratur eftersom signumerna blir mycket specialiserade. Man har också samma system i katalogen som på hyllan, men systemet är inte flexibelt. Vissa bibliotek bryter upp systemet genom att flytta samman vissa koder som inte följer på varandra i systemet, så kallad ”broken order” (Ibid.).

Ett annat system är ”broad classified system arrangement” som kan ta sig flera former. En variant är att man sammanför flera signum till ett signum högre upp i hierarkin. (Ibid.) Detta system passar för mindre bibliotek där det enbart finns ett fåtal böcker på varje signum. En annan variant är så kallade ”reader’s interest schemes” där biblioteket på egen hand skapar ett antal ämneskategorier dit de sedan för böckerna. Kategorierna är skapade med användaren i åtanke och strävar efter ett så enkelt system som möjligt. Ofta räcker 30-40 kategorier för ett helt bibliotek. Reader’s interest är oftast en reaktion på problem med rigida klassifikationssystem (Rowley och Farrow, 2000, sid. 367). Detta system kommer att beskrivas närmare längre ned under kapitel 4.5.1, Alternativa hylluppställningar.

Ett tredje system är ”verbal subject arrangement” som speglar förhållandet i en bokaffär. Samlingen är ordnad i lösa teman som har liten eller inget sammanhang emellan sig. Denna metod passar enbart för mycket små samlingar som går lätt att överblicka (Ibid.). ”Title arrangement”, ordning efter titel, är ett system som sällan används annat än på tidningar och tidskrifter, som ofta är ordnade efter titel, ibland inom ämneskategorier (Ibid.). Det sista systemet är ”author arrangement”, ordning efter författarens efternamn. Detta system är det vanligaste inom skönlitteraturen och också det som oftast används för att ordna titlarna inom de olika signumerna och kategorierna i något av de överstående systemen (Ibid., sid. 338).

Som syntes går det ibland att kombinera de olika systemen. Man kan till exempel ha ett broad classified system arrangement där titlarna inom de olika kategorierna står enligt författare men tidskrifterna står enligt titel.

Vi har valt att för vårt arbete använda en något annorlunda terminologi. Det som Rowley och Farrow kallar ”detailed classified system arrangement” och ”broad classified system arrangement” har vi istället valt att dela in i ”hylluppställning enligt klassifikationssystemet” respektive ”alternativ hylluppställning”, där det första omfattar all uppställning som inte direkt bryter mot det gällande klassifikationssystemet medan alternativ hylluppställning omfattar alla system som på något sätt frångår dessa klassifikationssystem. Denna uppdelning har vi hämtat från boken *Alternative Arrangement: New Approaches to Public Library Stock* som kommer att presenteras nämnare nedan.

Enligt Rowley och Farrow finns det flera begränsningar för hylluppställning. En volym kan endast placeras på ett ställe, även om den har flera klassifikationer och det går endast att arrangera dem i en viss ordning eller efter ett visst kriterium (2000, sid. 339). Det finns också det Rowley och Farrow kallar "parallel sequences". Med detta menas när biblioteket av någon anledning måste bryta med det system de använder. Tre orsaker identifieras:

- Brytning efter fysiskt format. Man skiljer ut avvikande format såsom kassetter och videofilmer och för dessa till separata hyllor. Man kan också plocka ut enskilda exemplar som är för stora för att stå bland de vanliga titlarna (folianter) och ställa dessa separat.
- Brytning efter användning. Biblioteket kan t.ex. ha speciella hyllor för korttidslån och referensböcker, som inte får lånas på samma sätt som övriga titlar.
- Brytning efter läsnivå. Bibliotek delar till exempel ofta in barnböckerna i olika svårighetsnivåer. (Ibid., sid. 338)

Dessa brytningar görs oftast av rent praktiska orsaker, till exempel för små hyllor, ont om utrymme och säkerhet. Man kan också anse att det underlättar för användarna att t.ex. hitta alla videofilmer på samma ställe (Ibid.). Vid dessa brytningar är det snarare så att man har flera parallella samlingar med samma uppställning än att man bryter sönder systemet. SAB-systemet innehåller flera möjligheter för parallella sekvenser i och med sina allmänna tilläggsbeteckningar, som tillåter att man bryter ut litteratur efter bl.a. målgrupp, innehåll eller språk (Klassifikationssystem för Svenska bibliotek, 1997, 13ff).

Oavsett vilket system man väljer måste man erbjuda vissa tjänster till användarna (Rowley & Farrow, 2000, sid. 338f). Man måste i katalogen tydligt se både till vilket signum eller kategori en titel hör och man måste också se hur systemet är organiserat. Det skall vara tydligt markerat i biblioteket var de olika signum/kategorierna finns och det skall finnas personal till hands (Ibid., sid. 339).

4.5.1 Alternativa hylluppställningar

Wåhlin skriver i *Kunskapsystematik och klassifikation* att det finns en syn på klassifikationssystem som något heligt och oföränderligt som inte påverkas av omvärlden (1986, sid. 11). I motsats till denna syn hävdar han att om ett system inte kan förändras med omvärlden kommer det snabbt att bli föråldrat och inte passa för användning.

Samma tankegångar kommer fram i *Klassifikationsfrågor* (1981). Denna text studerar SAB-systemets lämplighet som klassifikations- och hylluppställningssystem för specialbibliotek, och kommer fram till att det inte är passande för de behov som finns, men konstaterar att speciellt folkbiblioteken skulle få problem med att ändra hylluppställningen. På grund av dessa svårigheter föreslår man istället en revision av SAB-systemet (Ibid., sid 7ff). Man konstaterar också att flera av de folkbibliotek som deltagit i undersökningen har brutit sönder SAB-s uppställning på något sätt (Ibid. sid. 18).

Ett alternativt hylluppställningssystem som ofta kommer på tal i litteraturen och som har vunnit stor genomslagskraft är "det tredelade biblioteket". Systemet kommer från dåvarande Västtyskland och skapades på 70-talet på Stadsbiblioteket i Münster (Ørom & Thorhauge, 1986, sid. 246). Biblioteket i Gütersloh var det första bibliotek att helt

bygga ett bibliotek utifrån systemet (Ibid.) Systemet har flera delar varav den alternativa hylluppställningen är en.

Enligt detta system skall biblioteket delas upp i olika avdelningar. Den första delen, som är den som användaren möter när han stiger in i lokalen, skall vara organiserad som en bokaffär. Där skall populära böcker presenteras på ett tilldragande sätt, med framsidan utåt. Det skall vara luftiga lokaler och materialet skall vara ordnat i kategorier. Längre in i lokalen står de inte lika populära böckerna. De kan antingen vara kategoriserade eller satta efter klassifikationssystemet och står med ryggarna utåt. Denna del ser ut som ett "vanligt" bibliotek. Den innersta delen är magasinet, där de minst populära titlarna står kompakt på hyllorna enligt klassifikationssystemet. Magasinet är öppet för användarna (Ørom & Thorhauge, 1986). Enligt Iversen (1980) var detta en utveckling av en tradition att särskilja vissa genrer och teman på västtyska folkbibliotek (sid. 581). Iversen anser att systemet är en bra kombination av den vanliga uppställningen enligt katalogen, som är orationell och svärförstådd av användarna, och uppställning enligt kategorier, som är bra för användarna men svåra för bibliotekarierna (Ibid., sid. 582). Detta eftersom många låntagare inte är ute efter en speciell bok utan snarare har en lösare idé om vad de vill ha; en bok inom ett visst ämne eller genre. För dessa är klassifikationssystemet till liten hjälp. Men utan klassifikationssystem kan man inte veta exakt var en bok står (Ibid.).

Några av de första exemplen på alternativ hylluppställning presenteras i boken *Alternative Arrangement* från 1982. Med detta begrepp menar författarna system som direkt bryter mot det gängse klassifikationssystemet. Boken presenterar ett antal försök till alternativ uppställning till Dewey-systemet i brittiska folkbibliotek under 70- och början till 80-talet. Försöken är till stor del inte sammankopplade till varandra utan lokala initiativ. Orsakerna varierar men baseras oftast på ett missnöje med klassifikationssystemet som upplevs som stelt, ologiskt och mer gjort för bibliotekarierna än för användarna (Ainley, 1982, sid. 119f). Man upplevde också att det gängse systemet inte gav passande utrymme för att exponera enskilda böcker. Lösningarna på problemet hade många namn, bland annat "Reader Interest Categories" (Betts, 1982, sid. 60) och "Categorisation" (Donbroski, 1982, sid. 78) och var av skilda arter.

Surrey County Library experimenterade med 'reader interest categories' eftersom man upplevde att systemets fint indelade kategorier inte stämde med den indelning som användarna förväntade sig (Betts, 1982, sid. 63). Man ville ha mer allmänna 'kategorier' där man kunde sammanföra all litteratur om till exempel 'musik' och 'krig'. Man delade in all sin facklitteratur enligt dessa kategorier genom att föra varje Dewey-signum till en av de kategorier man skapat (Betts, 1982 sid. 63f). Man sammanförde också alla olika medier till en och samma hylla, så att böcker, folianter, ungdomsböcker och referensböcker stod tillsammans på fackavdelningen (Ibid. sid. 64). Man kategoriserade även delar av skönlitteraturen enligt genre. Man nämner också de speciella krav som ställdes, bland annat att det krävdes mer utrymme och att alla hyllor måste klara av folianter (Ibid., sid. 68).

Huddesdon Library skapade ett system där skönlitteraturen delades upp efter genre och sedan författare. Genrerna var bl. a. Western, Science-fiction och Romance. Man delade också på facklitteraturen efter "family" (facklitteratur för nöjesläsning) och "subject" (facklitteratur för kunskapsinhämtande) (Reader, 1982, sid. 37f).

Dessa båda system kallas i boken 'kategorisering'. Detta system kan sedan integreras ett mer komplext system som boken presenterar, the two-tier system (Ibid. sid. 122). The two-tier system är synonymt med det tredelade biblioteket som presenterades i inledningen till detta stycke och vi kommer härnäst att använda termen "det tredelade biblioteket". Boken påpekar att ett sådant luftigt arrangemang kräver mycket utrymme. Boken hävdar att kategorisering är bättre för mindre bibliotek medan tredelning är bättre för större.

Inga Lundén argumenterar i sin artikel *Vänd dem inte ryggen!* (1985) för ett bibliotek med en bokhandelsatmosfär, där man exponerar vissa böcker, vänder många framsidor mot besökaren och bryter upp det ordnade systemet för att få luftigare hyllor och locka till impulslån (sid. 28f).

The Levels of Access diskuterar klassifikation av skönlitteratur, och kommer fram till att de vanliga indelningarna, vilket här definieras som uppställning efter språk, tidsperiod och författare, inte är passande för att hjälpa de flesta användare rätt. Författaren kommer fram till att de flesta biblioteksbesökare inte vill ha en speciell bok, utan snarare en bok om ett visst ämne, t.ex. en roman om sjöfart. Den vanliga hylluppställningen är inte till någon hjälp för en sådan användare. Istället borde böckerna stå enligt genre (category) på hyllan (Sapp, 1986, sid. 488ff). Artikeln tar upp de problem som kan uppstå, som att klassificerare och användare kan ha olika åsikter om till vilken kategori en bok hör, och att det kan uppstå problem för en användare som vill ha kategorier som är mer allmänna eller mer specifika än de som erbjuds (Ibid. sid. 490). Hylluppställning enligt genre anses ändå vara mer hjälpsam för användarna än uppställning enligt Dewey eller Library of Congress.

Dixon diskuterar också genreklassifikation av skönlitteratur i sin bok *Fiction in Libraries*. Han kommer fram till att det är problematiskt och ofta en tolkningsfråga för varje läsare (1986, sid. 21). Men att behandla all skönlitteratur som en enda massa anser han vara värre än att dela in den efter genre.

Det finns ett antal bibliotek i Sverige som tagit intryck av ovanstående idéer och implementerat alternativ eller förändringar av SAB. Ofta är dessa experiment dåligt dokumenterade, men en del studier har gjorts, det mesta för GÖK-projektet som redovisas för i nästa kapitel. I en magisteruppsats från 1999 presenterar Blomberg biblioteken i Solna och Norrtälje, där man använt sig av två olika alternativa system, båda inspirerade av de 'readers interest categories' och 'det tredelade biblioteket' som nämns ovan. På Huvudstabiblioteket i Solna skapade man 89 ämnen dit man flyttade litteraturen. (Blomberg, 1999, sid.21). I Norrtälje behöll man SAB-systemet men flyttade runt de olika signumerna och satte ihop dem i vad man ansåg var en mer logisk följd (Ibid., sid. 36). En annan magisteruppsats som tar upp alternativ hylluppställning är *Alternativ hylluppställning* från 2002 som tar upp Västerviks stadsbibliotek (Olsson & Olsson). I Västervik har man valt att behålla SAB-systemet men flyttat och organiserat om bland signumerna till nya avdelningar (Ibid., sid. 34-38). Man har också genreindelade delar av skönlitteraturen samt skapat ett par helt egna signum (Ibid.). Författarnas slutsats är att ett allmänt missnöje med SAB orsakade förändringarna och att den största kritiken gäller den bristande användarvänligheten i SAB-systemet (Ibid., sid. 55).

4.5.2 GÖK-projektet

Ett av de största experimenten med alternativ hylluppställning i Sverige var GÖK-projektet som inleddes 1991 och omfattade biblioteket i Linnéstaden i Göteborg, Örnsköldsviks stadsbibliotek och Kalmar stadsbibliotek. Projektet, som finansierades av statens kulturråd, tog slut 1993 (Stadsbiblioteket i Örnsköldsvik, 1994, sid.42).

GÖK-projektet var ett försök att föra in nytänkande i svenska bibliotek och bryta med traditionella tanke- och handlingsmönster. Målet var att skapa ett mer användarorienterat bibliotek. För att uppnå detta hade man fyra delmål varav ett gällde en förändring av hylluppställningssystemet. Man hade kategorier och det tredelade biblioteket som exempel. (Evaluating the gökproject, 1995, sid.5, Bergquist, 1992, sid. 146)

I samband med GÖK-projektet skulle Örnsköldsviks stadsbibliotek även flytta till nya lokaler. Därför experimenterade man i de gamla lokalerna med en alternativ hylluppställning som förberedelse inför den omorganisering som skulle äga rum under flytten (Rutqvist, 1991, sid. 7-12). Inspirerade av det tredelade biblioteket valde man att skapa ett ”provrum” inne i bibliotekslokalen, ett område avgränsat av hyllor i mitten av rummet. I detta provrum samlade man böcker man trodde var extra attraktiva för användaren och skyltade med dem så lockande som möjligt (Rutqvist, 1991, sid. 12f).

Dessa volymer var både skön- och facklitteratur. De delades från början in i ett tiotal genrer. Man planerade att låta varje volym stå i provrummet i ca. två år innan den återfördes till den reguljära uppställningen. Övriga böcker i biblioteket stod kvar efter den vanliga SAB-uppställningen på hyllorna utanför provrummet. I en senare text försvarar Rutqvist, genreindelningen med att det ”är inte heller särskilt unikt som fenomen” att genreindela litteratur på bibliotek (Rutqvist, 1992, sid. 22). Det var hela tiden planerat att bryta ut ett mindre antal titlar ur SAB-systemet och föra dem till egna genrehyllor, för att sedan återbörda dem till de traditionella hyllorna efter en viss period.

När man sedan flyttade till den nya byggnaden hade man från början tänkt att till stor del följa modellen om det tredelade biblioteket. Man planerade att ha ett ”torg” på entréplan med de mest attraktiva böckerna, och på den övre våningen ha övrig litteratur i täta hyllrader. Men man kom fram till att detta skulle leda till att man inte direkt visste var en bok stod, att användare inte rörde sig längre in i biblioteket och att det skulle försvåra personalens arbete (Rutqvist, 1994, sid. 56). Istället valde man att ordna det så att barnavdelning och skönlitteratur fick dela på bottenvåningen medan facklitteraturen och tidskrifterna fick övervåningen. Inom facklitteratur gjordes endast en del mindre utbrytningar. Man tyckte att det var arbetskrävande att skapa ett eget system och nöjde sig till sist med att önska Kalmar och Linnéstaden lycka till i det hänseendet. Däremot gjorde man mer på det skönlitterära området. Man skapade ett område med särskilda hyllor alldeles innanför entrén där man samlade böcker efter genre. Man började med de 14 genrer man hade skapat på det gamla biblioteket. Inom dessa blandade man skön- och facklitteratur. Som i det gamla biblioteket är genreplaceringen endast tillämpad på en mindre del av bibliotekets volymer och endast för en viss period.

I Kalmar har man inte publicerat sina ansträngningar i lika hög grad som man har gjort i Örnsköldsvik. I texten *Brukarnas eller personalens bibliotek?* (1993) beskriver Ylva Mannerheim hur man har följt den tredelade modellen med boksorg, vanliga hyllor och

öppet magasin. Var boken står framgår inte i katalogen, vilket gör att man har tre möjliga placeringar för varje bok. På boktorget byter man genrer med jämna intervall och sammanför olika media med varandra. Ingen volym finns inte kvar inom sin genre i mer än ett halvår. Även bland de vanliga hyllorna har man flyttat samman flera SAB-koder till temagrupper såsom "länder och folk" och "föräldrahylla". För att skapa utrymme för detta har många böcker flyttats ner i magasin (Mannerheim, 1993).

GÖK-projektet har utsatts för kritik både som helhet och på de enskilda biblioteken. Den fränaste kritiken kommer från Berglund och Fridlund (1992) som kritiserar idén med att "användaranpassa" bibliotek. Berglund och Fridlund vänder sig mot att försöka skapa en lockande inredning och att basera inköp på användarnas önskemål. De önskar sig istället "fria kvalitésbibliotek", ett begrepp som de inte definierar. Deras artikel ter sig bitvis hånande och närmast orealistisk i sin kritik (Berglund och Fridlund, 1992). I GÖK-projektet har även kritiserats inifrån, bland annat har bibliotekarien Gunnila Rooth från Kalmar pekat på bristerna med att flytta ner stora mängder böcker i magasin och att användarna med det nya hylluppställningssystemet inte längre kan hitta en bok även om de känner till titel och författare och har hittat den i katalogen (Mannerheim, 1993). Att Rooth inte var ensam om denna kritik bland de inblandade bibliotekarierna bekräftar *Evaluating the GÖK* (1995), där det nämns att ett fåtal bibliotekarier kände att systemet försvårade för dem i deras arbete att snabbt och effektivt hitta böcker (sid. 18).

4.6 Bibliotekshyllor

Helt bortsett från vilket system man använder för att ställa upp serierna efter måste man ha hyllor och annan inredning för att förvara och exponera dem i. Vilken sort man väljer och hur mycket tankar man lägger ner på detta kan även det påverka biblioteket, personalens arbete och låntagarnas inställning. Därför är inredningen, speciellt hyllorna, en del av biblioteket som är värd att ta upp (Brown, 1995, sid. 34). Vi utgår här från tesen att det som kan anses vara bra eller dåligt för en bok i allmänhet även är bra eller dåligt för tecknade serier. Serier kräver dessutom ofta speciella hyllor då de ofta är i foliantformat eller på annat sätt olika gängse bokformat (Forsén, 1981, sid.77). Därför är hyllor extra angeläget att ta upp i samband med serier. Precis som med klassifikation och hylluppställning upplever vi att det kan påverkas av attityder. Om detta kan dock sägas att det knappast existerar någon given hyllstandard i allmänhet.

Wells (1997) hävdar att hyllorna är den mest specialiserade utrustning biblioteket har (sid. 63). Samtidigt påpekar Wistedt (1991) att det finns ytterst lite litteratur inom ämnet; "det har tigits om bokhyllor" (sid. 15). Handböcker för byggandet och inredandet av bibliotek innehåller dock ofta stycken om hyllorna och vad som krävs av dem. Brown skriver att det finns tre faktorer som påverkar när man köper hyllor: funktion, underhåll och utseende (Brown, 1996, sid. 34).

Hyllornas proportioner är en viktig del. Vi har i detta stycke valt att konvertera alla mått till cm för att underlätta läsningen samt att avrunda till närmsta heltal. Vi har läst ett flertal böcker som tar upp passande mått på hyllor, och de varierar mellan en maxhöjd på 232 cm (Lushington, 2002, sid. 41f) och 150 cm (*Folkbibliotekslokaler*, 1981, sid. 61). Hyllplanens mått ger till mellan 23 cm (Ibid.) och 18 cm (Orr, 1972, sid. 44f) Antal hyllplan bör vara fyra eller fem (*Designing library buildings for activity*, 1972, sid. 45).

Extra intressant ur vårt perspektiv är folianter, eftersom detta är ett format vanligt bland serievolymerna. En foliant är en ”bok som på grund av sin höjd inte ryms i de vanliga hyllorna.” (*Folkbibliotekslokaler*, 1983, sid. 135). För folianter inrättas därför oftast separata foliohyllor. Detta sparar utrymme då man endast behöver införskaffa ett mindre antal större hyllor (Lushington, 2002, sid. 120). *Designing library buildings for activity* nämner också att man kan ha separata foliohyllplan i annars vanliga hyllor, men är negativt inställd till idén. Mått för foliohyllor varierar mellan 30 cm djupa och 38 cm höga i *Designing library buildings for activity* (Orr, 1972, sid. 46) och 28 cm djupa och 33 cm höga i *Folkbibliotekslokaler* (1983, sid. 61). Det är givet att med större avstånd mellan hyllorna får det rum färre hyllplan i en foliohylla än i en vanlig hylla med samma höjd och bredd.

Gemensamt för båda typerna av hyllor är att man rekommenderar att inte placera nedersta hyllplanet för nära marken, detta för att förhindra att personal och besökare tvingas böja sig alltför lågt och för att rullstolsbundna skall komma åt även den nedersta hyllan. Ett annat förslag på samma tema är att vinkla nedersta hyllplanet snett uppåt för att göra det lättare att se och nå volymerna stående (Wistedt, 1991, sid. 17).

Bokhyllans roll är att ”förvara, visa upp och göra böcker åtkomliga” (Wistedt, 1991, sid. 16). I detta stycke skall vi fokusera på den mittersta punkten, att visa upp och exponera volymer. Studier har visat att en volym lånas ut snabbare och oftare om den exponeras på ett attraktivt sätt (Brown, 1995, sid. 121). Genomgående för de olika metoder som finns är att framsidan exponeras utåt mot biblioteksbesökarna. Wistedt har flera förslag på olika ställ och hyllor där man kan placera böcker på detta sätt (Wistedt, 1991, sid. 18, 26, 30). Brown nämner att dylika system även med fördel kan inkorporeras med de vanliga hyllorna i form av utbytta hyllplan, som man ersätter med ett lutande plan (1995, sid. 121f).

Man kan också införskaffa separata hyllor enbart för exponering. Wistedt visar exempel på dylika hyllor i sin text (1991, sid. 18,-19, 29-32). En modell är gavelhyllan, som fästes mot de andra hyllornas gavlar (Ibid., sid. 19). En annan är olika sorters snurror och snurrbokhyllor (Ibid., sid. 15; Lushington, 2002, sid. 102).

Utöver detta kan man använda hyllorna i sig självt som dekoration och verktyg utöver förvaring och exponering. Olika typer av hyllor och olika färger och utsmyckningar kan skilja hyllorna från varandra och användas för att markera olika avdelningar (Wistedt, 1991, sid. 19, 27). Hyllor kan användas till att forma rum i rummet och skapa bibliotekets stämning och atmosfär (Ibid., sid. 24).

4.7 Attityder angående serier

Attityder mot serier är kärnan i vårt arbete. Vårt mål är att identifiera de orsaker och bevekelsegrunder som kan ligga bakom behandlingen av serier. Vi tror att dessa är baserade på den attityd man har till seriemediet och dess plats i litteraturen och samhället. Här lutar vi oss mot Ulla Forsén som i sin text från 1981 talar om bibliotekariers attityd mot serier och hur den speglar sig i hanteringen av de samma (sid. 77f). Hon talar om att serier ofta placeras i tråg eller backar avsedda för bilderböcker och att man låter bli att köpa in serier med hänvisning till att eftersom det bara är barn som läser så skall man inte skaffa vuxenserier. Man blandar alla serier tillsammans i samma låda, man låter serier bli trasiga och inför restriktioner på bokning och utlån

(Ibid.). Men man genomför också positiva handlingar som lagningar och referensexemplar (Ibid.) Forsén frågar sig hur dessa handlingar hänger samman med attityderna, vad man kan utläsa ur dem om man jämför dem med vad bibliotekarierna själva säger sig tycka om serier. Det samma frågar vi oss.

Vi skall här nedan redovisa för de olika attityder som visar sig i litteratur och debatt kring serier och utifrån vilka vi skall försöka identifiera vilken inställning de intervjuade bibliotekarierna har. Litteraturen som används i detta stycke berör till största delen inte bibliotek utan har skapats i andra sammanhang.

Vi har under vår läsning funnit ett antal teman till vilka vi kan härleda de olika åsikter vi funnit. Dessa är vår egen skapelse men speglas på flera ställen i litteraturen. Många av de olika temana är icke uteslutande och flera kan användas av samma person vid samma tillfälle utan konflikt. Men det finns även teman som ömsesidigt utesluter varandra. Vi kommer nu att redovisa för de olika grupper av åsikter vi funnit.

Serier som ett medium

- Serier som varande ett neutralt medium och endast definierbart utifrån sin form.
- Serier som konst
- Serier som ett bildmedium
- Serier som ett textmedium
- Serier som ett unikt bild/text medium

Horst Schröder tar i förordet till McClouds *Serier: den osynliga konsten* upp det faktum att serier är ett medium som ofta definieras utifrån sitt innehåll (1995, sid. III). Man definierar alltså serier som roliga serier passande för barn eller för en stunds avkoppling. Schröder hävdar att detta är felaktigt; precis som andra medier skall serier definieras utifrån sin form och inte sitt innehåll (Ibid.). McClouds bok presenteras som den första seriösa ansträngningen att göra just detta; definiera och förklara vad som gör serier till serier och hur mediet fungerar. Både McCloud och Schröder har en klar bild av vad serier är; ett medium, helt neutralt vad gäller innehåll, kvalitet eller sättet det publiceras (1995, sid. III, 5f). Även om McCloud var den första att definiera mediet har andra argumenterat för att man skall se serier som ett neutralt medium tidigare, bland annat Lars Peterson gjorde det 1984 i sin bok *Seriealbum på myternas marknad* (sid. 10). Umberto Eco går igenom fyra olika typer av studier kring serier: den första är just serien som medium, där utvecklingen har gått från ett försvar av seriens existens till genomgångar av formspråk (2001, sid. 82f).

Hegerfors tar upp att serier är ett medium som ligger nära filmen i sitt uttryckssätt då båda är bilder i sekvens (låt vara att filmens bilder fladdrar förbi oerhört snabbt). De har också lånat formspråk och grafiska grepp från varandra (1969, sid. 155). Men han tar också upp att serien verkligen är ett eget medium och att den inte automatiskt går att omvandla till vare sig film eller text (Ibid., sid. 57). Peterson menar att serier är ett medium som bygger på bilder, med ”bilden som det bärande och dominerande elementet” (1984, sid.11, 77). Dessa två ståndpunkter delar grunden att bildspråket är det viktigaste för serier. Även Lena Rogström håller med om detta, men påpekar att även om bilden dominerar är serier bild och text i samarbete och att en serie inte är komplett utan båda (2001, sid.49).

McCloud kallar serier för konst på ett sätt som låter antyda att han anser alla serier vara konst (1995, sid.5). Schröder pekar dock ut i sitt efterord att det nordamerikanska användandet av ordet ”konst” (”art”) är betydligt vidare än i Sverige och att innebörden av ordet inte är det samma (Ibid., sid. 216). McClouds användning av ordet behöver inte vara kopplat till den undermening av kvalité och icke-kommersialism som vi ofta sammankopplar med det. Men  ven Barbro Stenflo talar om att serier kan vara en ”konstart”.  berg talar om den koppling mellan serier och konst som finns hos konstnärer som Andy Warhol (2001, sid.76f).

Serier som innehåll

- Serier definieras efter innehållet.
- Serier definieras efter ålder/målgrupp.
- Serier definieras efter format och produktion.

Som vi nämner i inledningen till ovanstående stycke definieras seriemediet ofta utifrån innehållet i olika serier (Schröder i McCloud, 1995, sid. III).

Det finns olika sätt att närma sig denna definition av serier. Till exempel så påpekar Stenflo att de flesta som l ser serier  r yngre och att det finns en okunskap i äldre generationer om seriel sning (1999, sid. 6). Men Stenflo hävdar att detta beror på attityder hos människorna och  r inte något som är inbyggt i själva mediet. Hon hänvisar istället till den negativa uppmärksamhet som serierna fick på 50-talet och som den generationen tog till sig av (Ibid.).

Bland Ecos fyra typer av studier kring serier finns typ 2, ”serien som sociologiskt symptom”, studier där man tar upp och analyserar seriers innehåll utifrån samhället runt omkring (2001, sid.83f). Även typ 3 och 4 handlar om serier som innehåll. Typ 3  r undersökningar som tar upp och analyserar dåliga serier (Ibid. sid. 85). Typ fyra  r studier som undersöker serier oberoende av det faktum att de  r serier. Man studerar genrer och enskilda verk och det faktum att de  r just serier  r ovidkommande för studien (Ibid.). Dessa studier  r enligt Eco den nyaste typen av studier och ett tecken på att seriemediet och seriekritiken har utvecklats och mognat. Inte längre  r studierna bundna av mediets form; nu kan man se bortom det och koncentrera sig på innehållet, precis som man vid analyser av böcker inte ägnar tankar åt det faktum att innehållet förmedlas via ord tryckta på papper (Ibid.).

Det finns också definitioner av serier som blandar medium och innehåll. Bland annat Wertham och Bejerot, som vi kommer till i följande stycke, blandar stundom ihop innehållet och uttrycksformen. I *Tecknade serier i undervisningen* finns exempel på detsamma, bland annat ett citat från ett lokalt läromedel: ”tecknade serier  r i princip en rad bilder som innehåller ett episkt förlopp, en handling och ofta också spänning.”. Här ser vi att innehållet, ”episka förlopp” och ”spänning” används för att definiera serier. Andra g r ännu längre och definierar helt serier utifrån vad de handlar om: 1955 återgavs i Biblioteksbladet en amerikansk artikel som ansåg att serierna var en sådan sänkning av den kulturella nivån att de alla borde förbjudas (Frink, 1977, sid.33).

Ytterligare en dimension av ”serier som innehåll” är de som kritiserar enskilda teman inom serier. Hit hör bland annat anklagelserna att olika figurer representerar olika politiska ståndpunkter. Detta har hänt bl.a. Musse Pigg (Frick, 1977, sid. 34). Det har även framförts mer allmän kritik om förlegade könsroller (Ibid., sid.35) och om rasism, imperialism, sociala fördomar och annat (Peterson, 1976, sid.8f, Bejerot, 1981, sid.97-

137). Bejerot jämför Stålmannens "S" på bröstkorgen med de nazistiska "SS" och kallar honom fascist (Bejerot, 1981, sid.117). Här behöver inte serier definieras utifrån innehållet men man lägger ändå stor vikt på sagda innehåll vid diskussioner av mediet.

Serier som ett hot

- Serier är till formatet farliga p.g.a. fördumning av läsarna
- Serier är till innehållet farliga då det övervägande finns dåliga/hemska intriger

Hegerfors nämner att serier som nästan inget annat medium har undersökts utifrån sin påverkan på samhället (1969, sid. 11). Däremot har man knappast alls undersökt seriens metoder och form (Ibid.). Även Erling Frick är inne på samma spår när han talar om alla de som skriver om seriers påstådda påverkan av läsarna, speciellt barn och ungdomar (1977, sid. 64f). Serierna skulle vara mycket suggestiva och påverkan mycket stark (Bejerot, 1981, sid.147).

Den största debatten kring seriers hotfullhet ägde rum på 50-talet, men det faktum att det främsta svenska bidraget till denna debatt, den till serier negativa boken *Barn - serier - samhälle* från 1955 kom i nytryck 1981 visar att den inte helt hade dött bort 25 år senare. Debatten började i USA för att sedan sprida sig till bland annat Sverige. Grundidén i kritiken mot seriemediet var tvåfaldigt. Dels var serier ett dåligt medium i sig självt, men ännu värre var det omoraliska innehållet. Det föreslogs både censur, importbegränsning och bojkott, men detta genomfördes aldrig i Sverige (Bejerot, 1981, sid. 205ff) Censur skulle dessutom vara olagligt. Det är anmärkningsvärt att Bejerot gick så långt som till att föreslå spridningsförbud för ett helt medium (Ibid., sid.206).

En person vi kommer att återkomma till ständigt i detta stycke är Fredric Wertham, som på 50-talet fick den amerikanska seriemarknaden att införa självcensur. Hans teser gick i princip ut på att serier var så suggestiva och hade så våldsamma och omoraliska intriger att de gjorde brottslingar av barn som annars inte begått brott. Han hade knappast några bevis och byggde stora delar av resonemanget på hörsägen och egna odokumenterade erfarenheter, men fick ändå stor genomslagskraft och han var Bejerot's största inspiration. (Peterson, 1976, sid.34f). Hegerfors (1969) beklagar att han på detta sätt kunde vingklippa branschen (sid. 130). Här måste dock påpekas att Bejerot tar Wertham i försvar, uppenbarligen medveten om att Wertham hade kritiserats ända sedan publikationen av hans verk (Bejerot, 1981, sid.153). Enligt Bejerot valde Wertham medvetet att inte publicera sina siffror, endast slutsatserna han drog av dessa. Siffrorna finns dock och är mycket "vederhäftiga" (Ibid.). Då vi inte har haft möjlighet att själva studera Werthams bok står ord mot ord men vi måste fastslå att eftervärlden har dömt Wertham hårdare än Bejerot gjorde. Peterson pekar ut att man i debatten kan se starka drag av moralism och debatten kan kopplas till ett större sammanhang där man värnar om traditionella värderingar såsom kärnfamiljen (1976, s 34). Men han tar också upp att man i grunden kan finna en "riktig och nödvändig" reaktion mot det grafiska våld och sadism som förekom i flera serietidningar (Ibid.). Debatten måste dock anses ha antagit formen av en häxjakt och saknade till stor del vetenskapliga grunder för sina argument. Ett av de största misstagen var enligt Peterson att man blandade ihop form och innehåll man fördömde serier i sig självt, inte de olika dåliga serieexemplaren (Ibid., sid. 38).

Men seriemediet var ju också dåligt i sig självt, helt bortsett från innehållet. Språket var "torftigt" och undermåligt och dessutom uppdelat i korta stycken. Allt detta skulle leda till att läsarna till slut glömde bort eller aldrig lärde sig hur man läste en längre

sammanhängande text utan bilder till hjälp. Allt detta hävdar bland annat Lorentz Larson i sin bok *Barn och serier* 1954, som citeras av Ulla Forsén i antologin *Seriehjältarnas vara eller inte vara...* från 1982 (sid. 71f). Forsén menar att man inte behöver anstränga sig för att läsa en serie utan kan läsa den precis som man slötittar på TV – passivt, utan att vara deltagande och utan att reflektera över innehållet (1982, sid. 84f). Dessa uttalanden förkastas dock av de flesta senare författare som påpekar att serier och böcker inte läses på samma sätt. Eftersom bild och text samspelar i seriemediet måste textens omfång bedömas tillsammans med den information bilden ger. Jämförelsen mellan serier och böcker är inte relevant (Rogström, 2001, sid.49f, Stenflo, 1999).

Om man studerar Frick's sammanställning av seriedebatten i hans bok *Tecknade serier i undervisningen* kan man se ett mönster. De negativa argumenten är oftast äldre än de positiva (1977, sid. 43f). Detta kan man tolka som att kritiken mot serier mattats av och att det idag är ett mer accepterat medium än det var på 50-talet.

Serier som en tillgång

- Serier är bra för att användas i undervisning på grund av sitt format
- Serier är bra uppfostran på grund av bra innehåll

Att serier som medium är "fascinerande" och erbjuder "förföriskt lättillgängliga upplevelser" (Peterson, 1984, sid.9) är något som många håller med om. Alla håller dock inte med honom om att detta är till seriernas fromma.

Serier kan vara en tillgång, det är många överens om. Vissa, så som Kooperativa Förbundets undersökning av seriemediet och seriemarknaden från 1976, är ytterst tydliga med att de vill ha "hög kvalitet på serierna". De är ej negativt inställda till mediet i sig självt, men önskar sig någon sorts sanering av vad som ges ut. Serier som är gjorda i Sverige och/eller handlar om svenska förhållanden anses överlägsna utländska, förutsatt att den konstnärliga kvalitén är den samma. Man anser att det ges ut mycket dåliga serier. Detta är en ståndpunkt vi hela tiden finner, att serier skulle vara ett "bra" medium om det inte gavs ut så mycket dåligt material. Samma slutsats kommer Lars Peterson fram till. Han säger i avslutningen till *Seriernas Värld* att mediet idag (1976) domineras av importerade serier av låg kvalitet (sid. 188). Precis som Kooperativa Förbundet anser han att svenska eller i alla fall europeiska serier håller högre kvalitet (Ibid.). Orsaken till de dåliga seriernas dominans är att de är billigare att producera (Ibid.).

Av en helt annan åsikt är Erling Frick som med sin bok *Tecknade serier i undervisningen* lanserar serierna som ett passande medium för skolundervisning. Han är ute efter att ge "...en uppfattning om hur mångskiftande och användbara serierna är i pedagogiska sammanhang." (Frick, 1977, sid.108). Han kritiserar också andra, inklusive Peterson, för att inte ha vetenskapliga bevis på att serier påverkar läsaren på det sätt som de hävdar (Ibid., sid. 64f). Fricks slutsats är att bevisen för detta är svaga då det antingen är rent tyckande eller hämtade från studier av andra medier såsom filmen och därför inte applicerbara (1977, sid. 64f). Dessutom undrar han varför denna påstådda påverkan alltid framställs såsom negativ – om nu det är sant borde detta göra serier till ett ypperligt undervisningsmedium (Ibid.). Frick redovisar noggrant för hur serier kan användas i undervisningen av olika åldersgrupper och i olika ämnen och ger exempel från tidigare försök (Frick, 1977).

Serier i underläge

- Serier framställs som ett medium underlägset böcker i kvalitet
- Serier framställs som underlägsna böcker i handling
- Serier anses endast passa vissa grupper (barn)
- Serier betraktas nedvärderande av kulturpersoner (inklusive bibliotekarier) på lösa grunder

Serier har länge betraktats som ett ”andra klassens kulturellt medium”. Detta beror på att serier historiskt sett nästan uteslutande behandlat enkla och lättfattliga ämnen. Detta skriver Fredrik Strömberg i antologin *Whaam!: seriens språk* (2001, sid.34). Han skriver också att serier ofta hamnar i underläge i kontakten med samhället. Bland annat kan nämnas att den blankett som används av upphovsmän för att få bidrag för biblioteksutlån av sina verk inte har någon ruta för ”serieskapare” (Ibid., sid.35). Seriekritikern Bejerot säger på 50-talet att serier är ”oberörbara” för en ”ärbar” litteraturkritiker på grund av den dåliga kvalitén (Bejerot, 1981, sid. 37).

Hegerfors citerar i sin bok *Serier och serietecknare* (1969) Sven Lidman som tar upp det faktum att stora delar, för att inte säga hela, av det svenska kunskapsamhället ser det skrivna ordet som den obestridbara nyckeln till kunskap. Detta gör att de inte kan föreställa sig att t.ex. bilder skulle kunna bära kunskap på ett lika högklassigt sätt (sid. 133f). Samma sak skriver Frick och menar att många lärare var både okunniga om och fientligt inställda till serier (1977, sid.104). Fram till slutet av 60-talet erbjöd Bibliotekstjänsts sambindningslistor inga serier. Serierna avslogs kategoriskt med hänvisning till just formatet; det var inte en fråga om bedömning av innehållet (Forsén, 1982, sid.72f).

På 60- och 70-talet gavs det ut en serietitel vid namn *Illustrerade klassiker*. Det var serieutgåvor av de stora klassiska litterära verken. Idén med verken var att barn och ungdomar genom att läsa dessa serier skulle bli så intresserade att de sedan gick och lånade originalböckerna på biblioteket (Hegerfors, 2001, sid.89f). Här spelade alltså serierna rollen av ”lockbete” för att få barnen att läsa ”riktiga böcker”. Resultatet var dock oftast att barnen enbart läste serien. Vissa ansåg detta sätt att presentera serier var värre än att inte läsa alls medan andra ansåg att det var i alla fall bättre att läsa serieversionen än att aldrig komma i kontakt med god litteratur (Ibid.). Gemensamt har synsätten att de anser att serier är ett underlägset medium jämfört med böckerna. Nils Bejerot var en av de hårdaste kritikerna. Han önskade sig en stegvis utvecklig där barnet gick från den bättre serien via den illustrerade barnboken till den riktiga boken utan bilder (Bejerot, 1954, i Forsén, 1982, sid.71).

Stenflo tar i sin text *Serier på bibliotek i 100 oumbärliga seriealbum* upp att hennes generation, den som deltog i debatten på 60-talet, hade fostrats till att ”man blev klok av ord och dum av bilder” och att detta hjälpte till att skapa en negativ uppmärksamhet kring serier (1999, sid. 13). Hon skriver också att det behövs undervisning för bibliotekarier och läsare om serier för att de till fullo skall förstå vad mediet är och hur det fungerar (Ibid. sid. 22).

Serier är bild och text i samarbete. Ofta anklagas serier för att ha ett torftigt språk, underlägset bokens rena prosa (Larson, 1954, i Forsén, 1982, sid. 71f). Detta är ett argument som sedan fallit ur tiden men man kan ana verkningarna av denna inställning.

Serier i överläge

- Serier har entusiastiska läsare och uppskattas av många högt
- Serier är ett medium överlägset text och bild då det kombinerar de båda

På biblioteket i Malmö skapade man en seriehörna på vuxenavdelningen. Snart märkte man av fler besökare, högre utlåningsstatistik, större blandning av åldrar på avdelningen och en trevligare stämning (Stenflo, 1999, sid. 12f). Den ansvariga bibliotekarien menar att serierna drog mer folk än vanliga böcker, ur vilket man kan hänföra att de var mer populära (Ibid.). Serierna hade större möjligheter än t.ex. böckerna att aktivera användare, speciellt de yngre.

Att serier är ett medium som måste läsas på ett eget sätt dyker upp här och var i vår undersökning. Stenflo nämner att hon innan hon blev seriebibliotekarie inte insåg att man inte kan läsa serier på samma sätt som man tolkar en bild eller en text (1999, sid.13f). Det krävs en förståelse för helhetens uppbyggnad och hur de olika delarna skall tolkas som del i denna och i händelseförloppet (Ibid.). I till exempel Bejerots bok *Barn – serie – samhälle* kan man se ett exempel på att författaren själv inte kan läsa serier (1981, sid. 135f). Han förstår inte uppbyggnaden av seriesidan (Ibid). Däremot är han inte själv medveten om detta utan menar att det är seriesidan det är fel på.

Dagens vuxna har inte vuxit upp med samma medier som dagens barn och förstår dem inte. Serier hör till de medier som den äldre generationen inte har kunskap om (Isaksson, 1982, sid.35). Motståndet till serier består delvis av okunskap och misstro mot det främmande.

Serier som en biblioteksfråga

- Serier passar inte på bibliotek
- Serier skall finnas på bibliotek
- Serier skall inte bedömas utifrån sitt medium utan varje exemplar skall bedömas individuellt

Hur förhåller sig bibliotekarierna till serier? Lars Peterson skriver 1982 att det är dags att bibliotekarierna ”tar ställning” till serierna (sid.10f). Han menar att man måste se serien som ett neutralt medium, ett medium som påverkar de som läser det precis som alla andra medier. Man skall inte förkasta eller acceptera allt utan behöver granska och bedöma på samma sätt som man gör med andra medier. Solidaritet med de serieläsande barnen är det viktiga (Ibid.).

Som nämnts ovan utslöts serier länge från Bibliotekstjänst sambindningslistor eftersom mediet betraktades som opassande för bibliotek (Forsén, 1982, sid.72f). I slutet av 60-talet kom det in ett fåtal serier och från och med 1970 gjorde inte längre Bibliotekstjänst en kvalitetsbedömning av sambindningslistorna utan inkluderade allt förlagen ville ha med (Ibid.). Nu var biblioteken tvungna att själva ta ställning till vilka serier som skulle köpas in, om några. Forsén har sammanfattat de olika ståndpunkter som bibliotekarier tog i denna debatt (Ibid., sid. 75f).

Den första är ”positiva-till-allt-inställningen”. Detta är en mångtydig inställning då den dels är positivt inställd till serier och menar att de har en självklar plats på biblioteket men samtidigt talar om dem som bra lästräning och en inkörsport till riktiga böcker

vilket visar att serier ändå ses som ett underlägset medium. Vad serierna handlar om eller vilken kvalitetsnivå de håller är oviktigt. (Forsén, 1982, sid.75f)

Den andra är ”kvalitets-inställningen”. Här betraktas serier som ett neutralt medium varken bättre eller sämre än något annat och de olika titlarna bedöms var för sig (Forsén, 1982, sid.76).

Den tredje är ”negativa-till-serier-inställningen”. Serier är något negativt i sig självt, oavsett innehåll. Forsén ser denna inställning som en blandning av rester från debatten på 50-talet och en motreaktion från vuxenvärlden mot alla de bildmedier som barn utsätts för men som de själva inte behärskar. Här har serier ingen plats på bibliotek (Forsén, 1982, sid.76).

Den fjärde och sista är ”slapphets-inställningen”. Här hamnar de bibliotekarier som överhuvudtaget inte reflekterat över serier utan bara följer med strömmen (Forsén, 1982, sid.76).

Forsén anser att de flesta bibliotekarier är anhängare till den andra typen av inställning, ”kvalitets-inställningen”. Den värsta är enligt henne den att inte reflektera alls. Ett avslag är bättre än att inte ta ställning (1982, sid.76). Om man inte anser att serie är bra skall man inte heller ha dem bara för att locka till läsning eller dra folk till biblioteket. På biblioteket skall finnas sådant som är bra i sin egen rätt (Forsén, 1982, sid.78f). Forsén kommer till slut fram till att serier är underlägsna böcker och inte hör hemma i ett bibliotek (Ibid., sid.87f). Ännu mera talande för oss är dock att hon kommer fram till att det existerar en ”dubbelmoral” inom biblioteken där det man säger om serier inte alltid stämmer överens med vilka handlingar man sedan utför (Ibid. sid. 77f).

Sammanfattning

I detta stycke sammanfattar vi alla de olika attityder mot serier som kommit fram i ovanstående text. Vi använder de punkter som förekommer i texten men omformulerar och utvecklar dem något. Punkterna är inte uppställda i samma ordning som i texten ovan utan satta i en mer logisk följd där punkter som berör samma attityder är satta tillsammans. Ofta handlar det om motsatta attityder kring samma fenomen.

- Serier är ett neutralt medium och är endast definierbart utifrån sin form.
- Serier definieras utifrån innehållet. Man jämför serier med handlingen, t.ex. våldsamma eller skrämmande.
- Seriemediet är ett medium vars viktigaste beståndsdel är bilderna.
- Seriemediet är ett medium vars viktigaste beståndsdel är texten.
- Seriemediet är ett medium där bild och text samverkar på ett sådant vis att inget av dem dominerar och de båda krävs för helheten.
- Seriemediet står nära konsten och kan betraktas som en konst.
- Seriemediet kan delas in i olika grupper utifrån målgruppens ålder.
- Seriemediet kan delas in i olika grupper utifrån handlingen.
- Seriemediet kan delas in i olika grupper utifrån volymernas format och produktion.

- Seriemediet fördummar läsaren eftersom de inte lär sig tolka ren text eller läsa längre sammanhängande textstycken.
- Seriemediet stöder läsarens inläring då det effektivt sprider kunskap och når även de som inte kan läsa längre textstycken, samtidigt som det låter läsaren öva på läsning och bildtolkning.
- Seriemediet är dåligt då handlingen oftast är undermålig och behandlar ämnen som våld, brott och sex. De är dessutom fulla av stereotyper och fördomar. Detta gör det riskfyllt att låta lättpåverkade barn läsa serier.
- Seriemediet är positivt då det kan sprida budskap om ärlighet, hjälpsamhet och andra positiva egenskaper till läsarna, speciellt barn. Därför borde barn få läsa serier.
- Seriemediet är underlägset bokmediet i kvalité på ett rent andligt plan.
- Seriemediet är underlägset bokmediet vad gäller handling och intriger, då dessa är mer stereotypa och mindre nyanserade i serier.
- Seriemediet är överlägset bokmediet i komplexitet då det kräver att man samtidigt kan läsa och tolka bild och text och förstå samspelet mellan de båda medan en bok enbart kräver att man kan läsa text.
- Seriemediet är endast passande för de yngre läsarna, precis som bilderböcker och pekböcker. Det är något man växer ifrån.
- Seriemediet betraktas av den kulturella eliten (recensenter, bibliotekarier, lärare m.m.) som ett sämre medium än böcker. Detta beror på en tradition där den rena texten är den enda sanna kunskapsbäraren.
- Seriemediet är ett populärt medium som läses av många och vars läsare ofta är entusiastiska och kunniga om mediet, till en större grad än vad en bokläsare är om böcker.
- Seriemediet är ett medium som inte skall finnas på bibliotek eftersom det håller låg kvalité.
- Seriemediet är ett medium som skall finnas på bibliotek eftersom man skall köpa in det användarna vill ha.
- Seriemediet är ett medium som skall finnas på bibliotek eftersom det kan locka dit barn som sedan kan fås att läsa böcker.
- Seriemediet är ett medium vars enskilda exemplar skall bedömas ett och ett för inköp, precis som man gör med böcker och alla andra medium.

5 Undersökningen

I det här kapitlet redovisas vårt insamlade material. Vi börjar med en presentation av de deltagande biblioteken i kapitel 5.1. Vi fortsätter med en genomgång av de observationer som utfördes i dessa bibliotek i kapitel 5.2. Därefter redovisas de intervjuer vi höll med personalen i kapitel 5.3. I kapitel 5.2 och 5.3 redovisas materialet utifrån ett antal teman tagna ur frågeställningarna. Vi har valt att i redovisningen ej följa strukturerna i de frågeformulär vi genomförde observationerna och intervjuerna efter. Detta eftersom vi fann att sammanföringen till teman skapade en smidigare och mer lättöversiktlig läsning med en tydligare och starkare struktur. Därför vill vi klargöra att materialet, speciellt det från intervjuerna, inte är redovisat i den ordning som det ursprungligen skapades i då vi samlat alla uttalanden om ett visst tema i samma stycke. Dessutom är observationerna och intervjuerna ej redovisade för i sin helhet då vi inte har inkluderat sådant som vi fann icke relevant för vår undersökning.

5.1 Biblioteken

I vår undersökning har vi undersökt fyra folkbibliotek i varierande storlek. Vi baserade urvalet främst på bibliotekens storlek, då vi ville ha så stor spridning som möjligt vad gäller folkbibliotekstyper. Vi sökte bibliotek på olika stora orter, med olika stora samlingar, resurser, antal anställda och användare. Baserat på dessa kriterier valde vi sedan ut ett antal bibliotek att kontakta. Turligt nog tackade samtliga fyra ja till att delta. De är här presenterade i den ordning vi besökte dem.

Det hade varit önskvärt att i detta kapitel kunna presentera siffror om bibliotekens seriebestånd. Dock fann vi att vi på vissa bibliotek inte kunde få fram dessa siffror, och valde då att inte inkludera information om seriebeståndet på något bibliotek.

Göteborgs Stadsbibliotek

Vi valde detta bibliotek eftersom det är stadsbibliotek i en stor stad, med omfattande samlingar och verksamhet. Det är ett exempel på ett mycket stort allmänt folkbibliotek. Göteborgs stadsbiblioteks område täcker 427 203 invånare (*Bibliotekskalendern 2003*, sid. 23). Stadsbiblioteket ligger vid Götaplatsen i en egen byggnad och har ett bokbestånd på 450 000 volymer och 920 st tidskriftstitlar, inklusive beståndet på filialerna (*Bibliotek i Sverige 2000*, sid. 39). Utlåningsstatistiken är 7,3 lån per invånare och år inkluderat filialerna, vilket blir 3 118 582 utlån per år. (*Bibliotekskalendern 2003*, sid. 23). Biblioteket har 60,8 bibliotekarier anställda i biblioteket (Ibid.). För inköp av böcker, tidskrifter mm fick stadsbiblioteket år 2002 ett mediaanslag på ca 7,5 miljoner kr (Ibid.).

Serieteket, Stockholm

Detta bibliotek är Sveriges enda folkbibliotek som endast har tecknade serier. Det är ett specialbibliotek som är ensamt i sitt slag. Serieteket är en filial till Stockholms Stadsbibliotek. I Stockholm bor 756 505 invånare (*Bibliotekskalendern 2003*, sid.56). Stadsbiblioteket och filialerna har tillsammans 1 360 708 volymer (*Bibliotek i Sverige 2000*, sid. 138) och utlåningsfrekvensen är 6,5 lån per invånare på ett år (*Bibliotekskalendern 2003*, sid.56). Detta blir ca 4 917 283 utlån per år. Serieteket är beläget i Kulturhuset vid Sergels torg i centrala Stockholm. Lokalen är på 270 m². Serieteket har ca 7 200 volymer i sina samlingar. De hade 120 000 besökare och 43 000

utlån 2003 (Kolehmainen 2004-04-08). Antalet anställda är tio personer på ca 4 heltidstjänster (Ibid.)

Borås Stadsbibliotek

Detta bibliotek ligger i en mellanstor stad och är vårt exempel från en något mindre samling än det stora stadsbibliotekets. Borås Stadsbibliotek är även Länsbiblioteket i Älvsborg. I Borås kommun bor det 97 491 invånare (*Bibliotekskalendern 2003*, sid. 14). På biblioteket finns 300 000 volymer (*Bibliotek i Sverige 2000*, sid.19) som har en utlåningsfrekvens på 14,4 lån per invånare och år (*Bibliotekskalendern 2003*, sid. 14). Det sker ca 1 403 870 utlån per år. Biblioteket har även 650 st olika tidskriftstitlar som även erbjuds användarna. År 2002 fick biblioteket ett mediaanslag på ca 6,1 miljoner. På biblioteket finns det 51,5 bibliotekarietjänster (*Bibliotekskalendern 2003*, sid. 14)

Vårgårda Folkbibliotek

Detta bibliotek är det minsta i vår undersökning. Det tjänar som exempel dels som ett mindre folkbibliotek utanför städerna, dels som ett integrerat skolbibliotek. Vårgårda Bibliotek är ett integrerat folk- och gymnasiebibliotek sammanbyggt med gymnasieskolan. I Vårgårda bor 10 644 invånare. På biblioteket finns det 3,5 bibliotekarietjänster (*Bibliotekskalendern 2003*, sid. 74). De har ett bokbestånd som består av 41 000 volymer (*Bibliotek i Sverige 2000*, sid. 177). Lånefrekvensen är 7,9 lån per invånare på ett år (*Bibliotekskalendern 2003*, sid.74) vilket blir 84 088 utlån per år. Biblioteket erbjuder även 114 st löpande tidskriftstitlar (*Bibliotek i Sverige 2000*, sid. 177). År 2002 fick biblioteket ca 0,48 miljoner i mediaanslag (*Bibliotekskalendern 2003*, sid. 74).

5.2 Observationerna av bibliotekslokalerna

De strukturerade observationerna av bibliotekslokalerna utfördes för att ge en faktagrund till intervjuerna och analysen av dessa. Under observationerna undersökte vi hur situationen såg ut för serierna under vårt besök vad gäller hyllor, placering, poster i katalogen med mera. Observationerna baserades på det formulär som finns i bilaga 3. Observationen på varje bibliotek ägde rum innan intervjun på detta bibliotek genomfördes. Oftast genomfördes både observation och intervju på samma dag. För närmare detaljer om formulären och om hur observationen gick till, se kapitel 3.2, Tillvägagångssätt.

Göteborgs Stadsbibliotek

Biblioteksmiljön

Stadsbiblioteket i Göteborg ligger högst upp på Kungsportsavenyn i stadens centrum. Biblioteket består av fyra våningar sammanbundna med en ljusgård i mitten. På markplanet på denna gård finns återlämning och utlån. Biblioteket är indelat i avdelningar med egna utlåningsstationer och informationsdiskar. Alla bibliotekets serier är samlade på ”serieavdelningen”, en egen avdelning för de tecknade serierna. Serieavdelningen hör till barn- och ungdomsavdelningen som ligger på markplanet. Serieavdelningen är uppdelad i en vuxen- och ungdomsdel och en barndel. Avdelningen ligger i utkanten av barn- och ungdomsavdelningen. Genom

avdelningen går ett par av bibliotekets ”genomfartsleder” mellan andra områden. Det är nära till ingång, utlån och utgång.

Serieavdelningen gränsar mot musikavdelningen och ligger mellan noter, talband för barn och fantasy för barn. Serier för barn upp till mellanåldern står avskilt några meter bort med en hylla med annat material mellan dem och övriga serieavdelningen.

Serieavdelningen är en del av en stor öppen lokal, men vuxendelen avskärmas av att hyllorna är ställda i fyrkant för att markera ett rum. ”Rummet” består av fyra större hyllor, fyra mindre trekantiga hyllor och två väggfasta hyllor. Hyllorna är ca 175 cm höga och listerna på hyllorna är markerade i en avvikande färg från hyllorna på omgivande avdelningar. De är gjorda i trä med justerbara hyllplan. I taket hänger en stor skärm med seriemotiv som täcker större delen av taket över avdelningen.

Inne på det avskärmade området finns sex stycken fåtöljliknande snurrstolar i trä. Det finns en snurra i genomskinlig plast gjord för folianter.

Barnserierna står i avdelningen för barn i mellanåldern, skiljd från vuxenserierna av en hylla med annat material. Serierna står i två tråg av den typ man brukar använda till bilderböcker. Barnserierna är inte lika tydligt avskiljda från den omgivande avdelningen, men det finns inga andra tråg i närheten vilket ändå markerar olikhet. Bredvid trågen, vända mot dem, står två små bord och en soffa.

Hylluppställning och klassifikation

På Göteborgs stadsbibliotek använder man en annan hylluppställning än SAB-systemets. Den största brytningen är att man har samlat alla serierna på ett ställe, med undantag för en del barnserier. Inom denna avdelning är uppställningen som följer: Vuxendelen är först indelad efter språk. Först står serier på svenska och sedan följer språken i SAB-systemets ordning. De svenska är sedan indelade efter format med separata hyllor för seriealbum och serieböcker. Därefter står de efter författare. Titlar på främmande språk står först efter språk och sedan efter författare. Det finns ett separat hyllplan för serier på engelska översatta från japanska. Det finns en hylla med referensvolymen där man ställer alla titlar efter författare oavsett språk. Där finns även en samling faktaböcker om serier delade i referens och till utlån, som står ordnade efter författare, blandade språk. Nyligen återlämnade serier står i en av de trekantiga hyllorna. Volymen allt för stora för att få rum på hyllorna stående ligger längst ner på hyllan på ett hyllplan reserverat för detta. Där blandas språk och författare. Man exponerar utvalda volymer ovanpå hyllorna och i två av de trekantiga hyllorna.

På barndelen står serierna i tråg. Svenska och engelska serier, författare och format blandas utan inbördes ordning. Serier på andra språk står utställda på respektive hyllor för barnlitteratur på dessa språk.

På ryggarna har serierna korrekta SAB-koder. Svenska serier är klassade som Hci och utländska serier som skönlitteratur på respektive språk, utan det särskilda tilläggsbeteckningen .05 för tecknade serier. Samlingsverken har tillägg (s). Samtliga serier på barnavdelningen har tillägget (u), det har även en del serier på vuxenavdelningen. Det verkar inte finnas någon konsekvens i var en volym med detta tillägg hamnar. Vissa av seriealbumen har det ickeexisterande tillägget f framför sin kod (exempel: fHci) vilket vi tolkar som ”foliant”. Detta är inte konsekvent utan finns enbart på vissa folianter. Följande språk har egna hyllor inom vuxendelen av serieavdelningen:

danska/norska (delar hyllsignum), engelska, tyska, italienska, franska, spanska, finska och övriga språk.

Biblioteket prenumererar på tre serietidningar. Biblioteket har också sex tidningar om serier, både svenska och utländska. De senaste numren exponeras i ställ i en av de trekantiga hyllorna. Gamla nummer från samma år står i en tidskriftsamlare i en av hyllorna och tidigare årgångar står i papplådor bredvid. Alla tidningar har inte sina gamla nummer framme.

Här och var sitter kopierade tidningsartiklar om serier och serieskapare upptejpade. Det finns även ett par pärmar med sådana artiklar som står bredvid serietidningarna.

Vid en kontroll av bibliotekskatalogen på hemsidan visar sig följande: koderna i katalogen överensstämmer med det som står på ryggarna vad gäller serier på svenska. Utländska serier är huvudklassade som sitt ryggsignum men har även dubbelklassning med tillägget .05. Vad gäller serier översatta till engelska från andra språk är de dubbelklassade inte som He.05 utan som Hee(språkkod).05. De kan alltså inte sökas som "serier på engelska" utan måste sökas som "serier översatta till engelska från ett visst språk", till exempel Heexj.05, "serier översatta till engelska från japanska".

Inbindning

Denna del av undersökningen täcker endast de volymer som fanns inne vid vårt besök och kan därför inte anses representera hela samlingen. Den absoluta majoriteten av serierna på svenska är förädlade med hårda pärmar enligt BTJ's modell. Av volymerna på utländska språk var inga förädlade på detta vis. Istället hade originalpärmarna förstärkts med ett lager tjock plastfilm.

Serietidningarna förstärktes genom att fästas i en hård platsrygg med plastpärmar, genomskinlig på framsidan och ogenomskinlig på baksidan. Detta gällde enbart det senaste numret av varje tidning; när ett nytt nummer anlände plockades det gamla ut ur plastpärmen och placerades i en tidskriftsamlare med övriga äldre nummer, utan någon sorts förstärkning av pärmen.

Serieteket, Stockholm

Biblioteksmiljön

Serieteket är beläget i Kulturhuset vid Sergels Torg i centrala Stockholm. Lokalen ligger i bottenplanet och väggen ut mot gatan är helt i glas. Golvet är av marmor och de övriga väggarna av betong eller glas. Samtliga väggar är böjda eller vinklade på något sätt. Takhöjden är över fem meter. Inklusivt kontor är lokalen 270 kvadratmeter stor.

Ena halvan av lokalen är seriebibliotek. Den andra halvan är galleri för serierelaterad konst och innehåller också läseplatser i form av soffor. Biblioteksområdet är närmast innerväggen och utställningsområdet är närmast glasväggen mot gatan.

Det centrala i lokalen är utlånings- och informationsdisken som är rund och formad som ett "rymdskepp" i grå plåt med gröna lampor. Över disken hänger en stor, rund takkrona med spotlights. I ingångshallen är väggen mot kontoren målad i klarrött, annars är väggarna i omålad betong eller glas. Övrigt möblemang är i varierad stil. Där finns flera

soffor och fåtöljer i rött imitationsläder. Dessa kompletteras med ett par vanliga stolar och pallar gjorda av kuber täckta av sammanhäftad byggplast och fleccetyg.

I salen finns mycket seriekonst och prydnadsföremål utspridda. Dockor och andra prydnadsföremål hänger på väggarna och står på hyllor och golv. De varierar från en seriefigur i en fingerborgs storlek till en staty större än en människa. När vi var där firade en utställning Tintins 75-årsjubileum med serier och föremål. På glasväggarna ut mot gatan och mot övriga huset sitter det seriekost på glaset.

Det finns flera olika sorters hyllor. Ute på golvet står fyra stycken gröna snurror. De är 185 cm höga och mycket gediget byggda i trä. Varje snurra står på fyra ben med hjul och har lampor fästa överst. Snurran är bredast i mitten, där den är 70 cm bred. De har fyra hyllplan med fyra hyllor vardera. Hyllorna på det bredaste planet är 35X35X35 i måtten. Den bakre väggen och den närmast mitten är av trä medan den ytterst är av genomskinlig plast. De är uppenbart byggda för att stilmässigt passa ihop med utlåningsdisken.

Den bakre väggen, den enda i lokalen som inte består av glas, är täckt av väggfasta hyllor för serietidningar som börjar 1,6 meter över marken. Under dessa står ett antal hyllor. De flesta av dem har två våningsplan och börjar ca. 70 cm. över marken, men de är alla olika och en del har fler hyllplan som går hela vägen ner till marken. Alla hyllorna är stadigt byggda i trä eller metall och stora nog för att rymma folianter.

Bakom utlåningsdisken finns det metallskåp med öppna dörrar där det står en del serier och även böcker. De har fyra hyllplan och rymmer folianter. Bredvid dessa står två portabla vagnar med tre hyllor på varje sida. De är uppenbart gjorda för att passa ihop med utlåningsdisken och är kraftigare än sådana vagnar vanligtvis är. I dessa kan folianter inte stå. Återlämnade serier står också i en flyttbar vagn. Korttidslån har en mindre hylla. Ett kassaskåp används som stämningfull hylla åt skräckserierna. Sammantaget är variationen på hyllorna stor.

De väggfasta hyllorna på den inre väggen börjar 1.6 meter över marken och fortsätter sedan upp till ca 5 meters höjd. Hyllplanen är 35 cm djupa och 45 cm höga. Hyllorna är så höga att endast de undre hyllplanen nås från marken. Större delen krävs det en steg för att nå.

Hylluppställning och klassifikation

Serieteket har valt att helt bryta med SAB's system och istället skapa ett eget. Serietekets hylluppställningssystem baseras på genrer. Det finns 23 olika genrer. En komplett lista finns i bilaga 4.

Serierna står ordnade efter genre. Man blandar seriealbum och serieböcker och ställer serier på svenska och engelska tillsammans. Det är inte skyltat någonstans var en viss genre står. Istället är de olika genrererna utskrivna i klartext på ryggarna och man får lokalisera dem på detta sätt. En genre kan ha flera olika placeringar i lokalen, oftast en placering i de centralt placerade boksnurrorerna och en annan i hyllorna utmed väggarna. Vissa genrer stod på flyttbara vagnar på andra sidan informationsdisken. Andra stod i ett öppet metallskåp bredvid vagnarna. Vissa genrer var mer undanskynt placerade än andra, t.ex. stod genren "skräck" i ett öppet kassaskåp och genren "erotik" stod enbart i

vägghyllan, ej i en av snurrorna ute på golvet. Inom genren var volymerna sedan ordnade efter författare.

Serier på andra språk än svenska och engelska hade egna hyllor där volymerna var genreklassade på samma sätt som övriga volymer men ställda efter författare.

Systemet är inte helt konsekvent. T.ex. i vägghyllorna har man ibland delat upp efter format så att mindre volymer stod skilda från folianterna.

Ibland kan man se ett SAB-signum på ryggen till någon volym, men då är det oftast är den helt eller delvis överklustrad av genremärkningen.

Böcker om serier står i plåthyllorna mellan infodisken och glasväggen bakom. De är indelade i referens och till utlån och är på både svenska och engelska. I en av serietidningshyllorna närmast marken finns ett antal pärmar med utklippta tidningsartiklar om tecknande serier.

Även bland serietidningarna verkar det finnas viss genreindelning, t.ex. står skräckserier samlade och det sitter även bilder på vissa hyllor som kan markera genre. Men det går inte att utläsa något system då det mesta verkar stå slumpmässigt. Lådor som innehåller samma serie står dock oftast samlade.

Serietidningarna får ej lånas eller läsas av användarna. Endast personalen har rätt att plocka ner lådor från hyllan och endast forskare och studenter som behöver serierna i studiesyfte har rätt att använda sig av dem.

Det finns ingen möjlighet för en användare att själva söka i katalogen på plats i biblioteket. Det kan man be en bibliotekarie att göra via datorerna vid disken. Vid en kontroll efteråt visar det sig att katalogen klassar serierna enligt SAB och att det inte går att se i katalogen vilken genre en viss volym hör till.

Inbindning

Vi hittar endast någon enstaka volym som är inbunden enligt BTJ-metoden. Istället har det överväldigande antalet volymer fått pärmar inplastade med ett lager tjock plastfilm.

Serietidningarna är inte förstärkta men förvaras i papplådor. Dessa lådor är oftast 24X31,5X8 i omfång och i brun papp. Det finns även äldre i tjockare papp och med lite andra mått. De öppnas genom att man faller upp hela "framsidan" av lådan. Lådorna ger stöd och ser till att serierna förvaras mörkt. På lådans rygg står namn och årgång på serien inuti. Ibland delar olika årgång och även olika serier låda. Vissa serier läggs i plastmappar och/eller papperskuvert inne i lådorna för extra skydd.

Borås Stadsbibliotek

Biblioteksmiljön

Biblioteket i Borås är beläget i Kulturhuset vid P A Halls terrass i centrala Borås. I Kulturhuset finns förutom biblioteket även teater, konstmuseum och caféet Röda

Rummet. Samtliga verksamheter delar entréhall. Biblioteket ligger sedan till höger i byggnaden.

Bibliotekslokalen är ett enda stort rum där man först kommer till inlämnings- och utlåningsdisken. Barn och ungdomsavdelningen finns till vänster och skönlitteratur rakt fram. Tidskrifter finns till höger, med läsplatser. Intill finns CD-skivor för utlåning. Litteratur på främmande språk finns för sig i egen avdelning. Facklitteraturen är ej samlad på en avdelning utan utspridd i lokalen.

Även de tecknade serierna står utspridda i lokalen. Vuxenserier på svenska (Hci) står i en egen hylla på vuxenavdelningen mellan ljudbanden, stor-stilböckerna och litteratur på främmande språk. Hyllan är av avvikande typ från de kringstående. Dessa är av trä och 155 cm höga. Seriehyllan är av metall och ca 208 cm hög, med hyllplan anpassade till folianter. Barn- och ungdomsserier på svenska (uHci) står i ingången till Barn- och Ungdomsavdelningen. Där står de i fyra bilderbokstråg av trä med hyllor under för mer album. Serier på främmande språk står på sitt språk på de vanliga hyllorna. Engelska serier har ett eget hyllsignum på den engelska avdelningen. Detta är placerat på den översta hyllan så att det är möjligt att placera folianter där som inte skulle fått rum på någon av de nedre hyllorna. På övriga språk är serierna inpassade i den vanliga skönlitteraturen. På biblioteket finns en serietidning (Galago) som står i tidskriftshyllan med övriga tidskrifter.

Det finns ingen särskild dekor vid vuxenserierna eller serierna på främmande språk. Det finns dock lite skyltning och dekor vid barn och ungdomsserierna. Inte heller någon särskild reklam finns. Möblemang finns utspritt i biblioteket, men det finns ingen särskild kopplad till serierna.

Hylluppställning och klassifikation

Serierna är ordnade enligt SAB's system. Serier på svenska för vuxna (Hci) står på en hylla, serier på svenska för barn och ungdomar (uHci) står på en annan. Serier på andra språk är utplacerade på respektive språk.

Vuxenserier på svenska är ordnade som följer: först på hyllan står samlingsvolymerna och sedan följer övriga volymer, ordnade efter författarnas efternamn. Seriealbum och seriebok skiljs åt på Hci hyllan, där seriealbumen i foliantstorlek står i ena änden av hyllan och serieböckerna i den andra. Man har alltså två parallella uppställningar i samma hylla.

Barn- och ungdomsserierna på svenska står i bilderbokstråg och har ingen inbördes ordning.

De flesta serierna på andra språk är inlemmade i skönlitteraturen på de olika språken och placeras ut som en vanlig bok. Undantaget är serier på engelska som har ett eget signum på hyllan för engelsk skönlitteratur. På denna hylla står samtliga serier utan inbördes ordning. Ryggsignumerna stämde överens med de föreskrivna av SAB systemet: Hci på vuxenserierna på svenska, uHci på barn- och ungdomsserierna på svenska och språksignum plus .05 för serier på andra språk.

Bibliotekets enda serietidning och tidskrifter om serier som finns står bland övriga tidskrifter. Detta gäller också all annan litteratur om serier, som ej har brutits ur sina SAB signum utan är utspridda på de olika avdelningarna.

Vid en undersökning av katalogen visade det sig att ryggsignumet på serierna på svenska och engelska stämde överens med det signum som stod i katalogen. Däremot fann vi att serier på vissa andra språk än dessa två, förutom att vara klassade enligt SAB's regler med koden för skönlitteratur på respektive språk plus den särskilda tilläggsbeteckningen .05 även var klassade på ett annat sätt. Till exempel finska och serbiska serier var dubbelklassade som Hmfi respektive Hubi. Hmf är serbisk skönlitteratur och Hub är finsk. Med signumerna Hmfi och Hubi har man alltså lagt till ett i, och skapat signum som ej finns i SAB systemet.

Inbindning

Överväldigande delen av volymerna på svenska är förädlade enligt BTJ's modell med hårda pärmar. Något enstaka exemplar har istället originalpärmen kvar, förstärkt med tjock plastfilm. Av de exemplar på andra språk som var inne vid tillfället hade samtliga fått originalpärmen förstärkt med plastfilm.

Vårgårda Folkbibliotek

Biblioteksmiljön

Vårgårda bibliotek är ett integrerat folk- och gymnasiebibliotek. Det är sammanbyggt med gymnasieskolan och ligger inne i Vårgårda samhälle. Biblioteket är ganska nybyggt och stod färdigt under slutet av 1990-talet. Biblioteket består av ett enda stort rum i markplan, förutom tidningsrum och barnavdelningen som ligger i separata rum. Rummet är högt i tak och mycket luftigt. På andra våning och bakom utlåningsdisken finns kontor, magasin och arbetsrum för gymnasieskolan. När man kommer in i biblioteket har man skönlitteraturen rakt framför sig. Till vänster om denna står facklitteraturen och bortanför denna ungdomsavdelningen. Bortanför denna finns dörren till barnavdelningen. I mitten av biblioteket finns tidskrifterna och foliohyllorna samlade.

Bibliotekets hyllor är av trä med våningsplan i metall. Hyllorna är ställbara men det är endast de speciella foliohyllorna som är inställda på högre hyllplan.

Serierna är uppdelade på bibliotekets olika avdelningar. En hylla med seriealbum står på ungdomsavdelningen vid dörren till barnavdelningen. Hyllan står sammansatt med hyllorna för talband. Dessa står under en trappa, bakom ett stort exponeringsställ som ytterligare skymmer sikten. Andra serier står på avdelningen för skönlitteratur, på signumet Hci direkt efter författare på Ö. Detta är en hylla i vanligt format. Ytterligare andra står på folioavdelningen i mitten av biblioteket. Serier på andra språk är utställda på respektive språk. Inne på barnavdelningen finns ett par hyllor för den serietidning biblioteket prenumererar på.

Hylluppställning och klassifikation

Serierna är ordnade efter SAB. Det finns hyllor för Hci, Hci u och Hci Foliant. Serier på utländska språk står med skönlitteraturen på de respektive språken. Hci står på avdelningen vuxen skönlitteratur, Hci u på ungdomsavdelningen och Hci Foliant på foliohyllan.

Signumet Hci är delat i två grupper, seriealbum och serieböcker. Serieböckerna står på signumet Hci på den skönlitterära avdelningen, ordnade efter författare. Albumen, som inte får rum i de hyllorna, står på foliantavdelningen i mitten av biblioteket. Den avdelningen är ordnad efter SAB och de flesta av volymerna på H som står där är Hci volymer. Även här är de ordnade efter författare. Volymerna har samtliga ryggsignumet Hci och de i foliohyllorna har tillägget f. Volymerna som tillhör signumet Hci u är samlade på en egen foliohylla på ungdomsavdelningen. Den är lite skild från övriga avdelningen rent rumsligt och dessutom placerad bakom en trappa och ett stort exponeringsställ, vilket ger ett något undanskymt läge. På denna hylla står serierna utan inbördes ordning och seriealbum och serieböcker blandas. Dessa volymer har ryggsignumet Hci u. Biblioteket har endast en serie på ett annat språk, ett album på engelska. Denna står tillsammans med ungdomslitteraturen på detta språk och ligger ner på ett hyllplan eftersom den inte får rum att stå. Denna volym har ryggsignumet He u, utan tillägget .05.

Bibliotekets enda serietidning finns inne på barnavdelningen. Där finns två hyllor, där de senaste numren ligger på det översta. Dessa är referens och får ej lånas hem. På hyllan under ligger äldre nummer som finns tillgängliga för hemlån. Litteratur om serier är ej samlad utan placerade enligt SAB-systemet.

Vid en undersökning av katalogen visas att signumerna i katalogen stämmer helt med de som syns på ryggarna.

Inbindning

Serierna på signum Hci, Hci f och Hci u är nästan uteslutande inbundna enligt BTJ's modell med hårda pärmar. Där finns ett fåtal med originalpärmerna förstärkt med plastfilm. Den enda engelska volymen var också den förstärkt med plastfilm. Pärmarna på serietidningarna är förstärkta med ett lager plastfilm och de senaste utgivna är dessutom inlagda i plastpärmarna med styv rygg. Tidningarna plockas ut ur dessa pärmar när ett nytt nummer anländer.

5.3 Intervjuundersökningen

Intervjuerna baserades på det formulär som finns i bilaga 2 samt på observationen av det givna biblioteket, det som redovisas för i kapitlet 5.2 ovan. För detaljer kring genomförandet och formuläret, se kapitel 3.2, Tillvägagångssätt.

Göteborgs Stadsbibliotek

Intervjun i på Göteborgs stadsbibliotek skedde den 1/3 2004. Vi hade stämt möte med den som var ansvarig för serierna, Carin Gadd. Hon är ansvarig för serieavdelningen och hade innehaft denna post i cirka en månad vid tiden för vår intervju. Intervjun genomfördes i en soffa på barnavdelningen, bredvid barnserierna. Vi gick också på en kort tur genom serieavdelningen.

Biblioteksmiljön

Serieavdelningen är en del av barn- och ungdomsavdelningen och har en egen ansvarig, men ingen egen budget.

De hyllor som används på avdelningen är 175 cm höga och är gjorda av solitt trä. Enligt Gadd betraktas de som dugliga och man kan reglera hyllhöjden helt efter behov. Vissa serier är dock för stora och får ligga på en speciell hylla, vilket hon tycker är mindre bra. Hon är inte heller nöjd med att man delar upp seriealbum och serieböcker. Men detta är praktiska problem som det är svårt att finna en lösning på. Hyllorna har även avvikande lister som en extra markering för avdelningen. Hon tycker att det är mycket positivt att det finns gott om utrymme att exponera serierna på. Man har nyligen flyttat ett par hyllor utåt för att skapa än mer utrymme. Samtidigt tar hon upp problemen med att det så snabbt blir utplockat och att personalen inte alltid hinner fylla på så att det ibland blir tomt på exponeringshyllorna. Speciellt efter helgen blir det mycket att göra, när det har varit mindre personal där.

Gadd skulle gärna se att de använde sig av mer tråg, även på vuxenavdelningen. Gärna hälften tråg och hälften hyllor. Hon anser att tråg är lättare att bläddra i, att det är skonsammare för volymerna då man inte behöver skjuta in och dra ut dem. Hon tycker också att det är bra då fler användare kan få rum runt om och framsidan på serierna exponeras omedelbart. Samtidigt så säger hon att det är svårare att hålla ordning bland volymerna i tråg. Hyllor ser hon mer som en inriktning mot vuxna och tråg som mer barnvänliga. Hon är inte missnöjd med hur det ser ut bland hyllorna, men en del av det de gör har varit att böja sig för nödvändigheten. Bland annat måste de göra ett urval om vilka tidningar som skall stå framme och vilka som skall placeras i magasinet.

Hon är mycket nöjd med serieavdelningen, men tror den kan vara svår att orientera sig i första gången man kommer dit. Dock tror hon att serieläsare är folk som vet vad de vill ha och som klarar av att hitta det. Själv tyckte hon sig ha bra översikt över biblioteksarbetet på avdelningen, men att användarna var vida mycket kunnigare vad gällde serierna själva. Hon kommenterade att serier är ett område som bibliotekarier i allmänhet inte är så bra på och att det var stor skillnad från barnavdelningen där hon tidigare arbetat. Där hade man haft insyn i vad som fanns på marknaden och vad man borde köpa in. Det kom sällan förslag på inköp eller klagomål på att en viss titel saknades. På serieavdelningen däremot får man ofta förslag på saker som borde skaffas in.

Hylluppställning och klassifikation

I serieavdelningen finns både seriealbum och serieböcker, uppdelade på olika hyllor. Denna uppdelning är Gadd inte helt nöjd med. Hon tror att det kan vara svårt för användarna att hitta. Samtidigt tillägger hon att användarna är mycket motiverade och vet vad de vill ha. Alla de tidningar som finns står inte i hyllan utan man tar beslut på vilka som skall ner till magasinet, vilka som skall stå kvar och vilka som skall slängas. Man vill även fokusera mer på barnavdelningen och köpa in mer serier dit.

Alla serier är klassificerade enligt SAB, men att bryta ut serierna ur systemet och föra ihop olika språk ser Gadd som något som var "självklart". Samlingen på serieavdelningen anses vara mycket bra, men samtidigt vill de göra förändringar. De har redan delat upp samlingen i barn och vuxna och de vill flytta upp vuxenserierna till avdelningen för skönlitteratur för vuxna som finns en trappa upp och koppla ihop dom serierna med ungdomsavdelningen som finns där. Gadd säger att de inte tycker att serieavdelningen ligger så bra där den ligger just nu. Det händer att barn råkar låna

böcker som inte är anpassade efter deras ålder, och det har hänt att föräldrar har ringt och klagat över detta. Och så finns det de användare som tycker att vuxna inte skall behöva gå till barnavdelningen för att hitta de serier de vill ha. Gadd säger att det är svårt att definiera vissa serier som barn- eller vuxenserier. Dessutom vill många av användarna ha serier från båda kategorierna och de skulle då behöva gå till två olika avdelningar.

På barn- och ungdomsavdelningen finns serier både på svenska och engelska. Övrig barnlitteratur står på respektive språk. Gadd berättar att man funderat på att bryta ut barnserierna på engelska och flytta dem till den engelska barnlitteraturen på barnavdelningen, för att på så sätt locka barn till den engelska hyllan och hjälpa de engelskspråkiga barnen. Hon tror dock att blandningen av språk förmodligen stör bibliotekarien mer än barnen.

Gadd säger att det kändes naturligt att samla alla serier på ett ställe, så att frågå SAB var en självklarhet. Problemen gäller snarare uppdelningen inom serieavdelningen mellan barn och vuxna. I serieavdelningen har man även valt att samla all litteratur om serier från avdelningar som konst, litteraturvetenskap, m.fl., vilket har varit mycket lyckat. Hon säger att böckerna hamnar där användarna letar efter dem.

Det är inte samma person som är ansvarig för avdelningen och som sköter klassificeringen. De serier som beställs via BTJ kommer färdigklassificerade. Just katalogen har man inte ägnat så mycket tid åt, men några problem har inte upplevts. Gadd nämner återigen hur kunniga och ambitiösa som användarna är.

Vi fick också reda på varför volymer klassade med u fanns både på barn/ungdomsavdelningen och på serieavdelningen. Gadd berättar att innan man grundade serieavdelningen stod alla serier utan u en trappa upp på vuxenavdelningen och alla serier med u på barn/ungdomsavdelningen. Volymerna var då uppdelade i "barn" och "tonår" med stämplarna på bakre pärmen. När man sedan grundade serieavdelningen sammanförde man tonårsserierna med vuxenserierna medan barnserierna ställdes för sig själva. Det är därför det finns u på båda avdelningarna.

Gadd säger att referensserier är väldigt bra och ett sätt att väga upp att så mycket av samlingen ständigt är utlånad.

Inbindning

Gadd säger att man upplever ett stort problem med slitage. Hon önskar sig att man kunde få allt inbundet av BTJ, eftersom hon upplever att de håller mycket bättre. De seriealbum som bara är limmade betraktas som varande av mycket dålig kvalitet. Serier på utländska språk är inte förädlade eller inbundna, eftersom BTJ endast förädlar det de själva säljer. De utländska serierna köper biblioteket direkt från någon av seriebutikerna i staden och plastar in själva.

Serieteket, Stockholm

Intervjun på Serieteket i Stockholm genomfördes den 3/3 –2004. Vi hade bokat tid med chefen för Serieteket, Kristiina Kolehmainen. Intervjun genomfördes i Kolehmainens kontor.

Serieteket har fyra mål med sin verksamhet: att vara ett lånebibliotek, att vara ett referensbibliotek för forskare, att bedriva utställningsverksamhet och att genomföra program såsom workshops, kurser och den årliga mässan Small Press Expo (denna mäs­sa kommer vi tyvärr inte att gå in närmare på). Man vill också att en stor del av beståndet skall bestå av alternativa eller annars ovanliga titlar- ”vanliga” serier kan man låna på sitt lokala bibliotek eller köpa, på Serieteket skall man hitta rariteterna.

Biblioteksmiljön

Kolehmainen berättar att Serieteket vill vara ett levande och aktivt bibliotek där människor rör sig och materialet används. De vill inte vara ett referensbibliotek som ägnar sig åt att bevara åt eftervärlden.. Hon menar att det är plikt­bibliotekens jobb att bevara. Trots att man har referensverksamheten med sin stora serietidningssamling, så är det denna del som man satsar mindre på och inte vill skall dominera. Man vill bli en aktiv verksamhet som arbetar med allt som har med serier att göra.

Serierna i Serieteket upptar halva rummet, man har medvetet vikt halva rummet åt utställningar. Om man vill ställa ut i lokalen så måste man antingen vara debutant eller också vara etablerad med minst två utgivna album.

Man är inte helt nöjda med lokalen – dörren är liten och underligt placerad, det blir lätt kallt och det finns inget egentligt närmagasin, man skulle vilja flytta mer av serietidningssamlingen till ett magasin. Men lokalen är central och passande på andra sätt.

Delar av möblemanget i Serieteket specialbeställdes när de flyttade in i dessa lokaler 1999. Det gäller utlånings/inlåningsdisken, de gröna snurrhyllorna och de portabla vagnarna. Övrigt möblemang har införskaffats lite då och då. Det har inte inkommit några klagomål på de möbler som används, men det är trångt, mycket trångt.

Kolehmainen säger att man skulle vilja skylta bättre, hon anser att mycket mer lånas ut om man kan visa framsidan av volymerna för användaren. Ett sätt som är på förslag är att använda sugproppar med skyltar på och flytta runt till det man vill exponera för tillfället. Dekorationerna i lokalen är sådant personalen tar med sig hem från resor, en del är gåvor. Kolehmainen säger att bibliotek borde bli mer lustfyllda och intressanta för användaren.

Om Kolehmainen fick ändra något så är det lokalerna, mer utrymme för förråd och kontor som hon anser skulle behövas. Vad gäller själva biblioteket så är det också lite trångt, men hon anser att i verksamheten i sig självt är det inget större fel. Hon tycker att användarna är nöjda, men uttrycker en oro över att de inte vågar ställa krav eftersom dom är så tacksamma för den verksamhet man redan har och inte vill lägga sten på börda. Samtidigt uttrycker hon en beundran för Serietekets användare som är kunniga och villiga att sätta sig in i det system som används. Hon anser att det är svårare att läsa serier än att enbart läsa text eller se bilder eftersom man måste kombinera båda.

Hylluppställning och klassifikation

Kolehmainen berättar att det man fokuserar på i verksamheten är albumformatet, vilket hon definierar som den ”franska” standarden med minst 48 sidor, mindre än 48 sidor är

en serietidning. Man använder alltså inte ordet "album" på samma sätt som vi då vi ser ett album som en volym i foliant medan de definierar det som en volym med ett visst antal sidor. Dessa album är alla till utlån. Det är denna del, album till utlån, som är kärnan i verksamheten. Serietidningssamlingen, "arkivet", arbetar man inte så aktivt med utan samlingen utökas med gåvor och donationer. Alla format finns dock på biblioteket. Hon säger att man mest köper in på svenska och det näst största språket är engelska. Man har också mycket på språk som franska, danska och finska. Vilket av språken man köper in på avgörs mest av praktiska orsaker. Det skall finnas läsare och intresse. Man satsar mycket på nordiska språk.

Åldersmässigt riktar Serieteket sig in på en läsekrets mellan 18 och 25 och köper inte in utpräglade "barnserier". De har allåldersserier som en kompromiss, men är inte helt nöjda med det.

Det system som används på Serieteket är ett system de själva skapat, som vi hädanefter kommer att kalla "genresystemet". Det fungerar som följer: Serierna klassas i genrer av personalen och ställs upp enligt dessa på hyllan (Se bilaga 4 för lista över genrer). Systemet är indelat i två parallella uppställningar: de "populära" titlarna som står centralt placerade i de gröna snurrorna och de mindre populära titlarna som står längs väggarna. Detta gör att varje genre är delad i två delar: den populära hyllan och den mindre populära.

Man upplevde att SAB var opassande för serier av flera orsaker. Det finns en problematik med att en serie oftast inte bara har en skapare, ofta finns det en manusförfattare och en tecknare och ibland fler såsom tuschare och textare. Det är inte helt klarlagt vem som skall stå som huvuduppslag. Ibland är det manusförfattaren som är den "röda tråden" mellan flera album, ibland tecknaren. Genom att använda ett genresystem kan man sammanföra titlar på hyllan utan att behöva följa SAB-systemets regler i frågan, då de inte fungerar. En annan orsak var att man i datasystemet inte kan utföra vissa sökningar och att man då istället löste detta problem med hylluppställningen.

En annan fördel med detta system är att man kan skilja ut till exempel skräckserier och erotik och placera dem utom räckhåll för barn. Just här anser Kolehmainen att systemet fungerar mycket bra, föräldrar klagar sällan på att barn fått tag i "olämpliga" serier. Men hon säger samtidigt att det är lite "moralistiskt" att göra sådana bedömningar om vad som är lämpligt att läsa.

Serier på andra språk än svenska och engelska står för sig själva. Denna placering är enbart för att den är mest praktisk – de flesta kan inte läsa dessa språk så de skulle inte vara till någon nytta ute bland de andra genrererna, och de som kan läsa dem är glada över att få dem samlade. En annan utbrytning ur systemet är att vissa författare får egna hyllor om serierna består av många volymer som annars skulle ta stor plats. De skulle fylla upp allt utrymme och skrymma övriga serier. Därför anses det bättre att t.ex. *Asterix* och *Prins Valiant* har egna hyllor. Det är också en praktisk följd av utrymmesbristen.

Kolehmainen berättar att de inte skiljer serierna mellan formaten, formellt. Men dock får man av platsbrist ibland använda utrymmen som endast rymmer mindre volymer. Man har ont om utrymme, både i lokalen och i magasinet, vilket gör att man ibland måste komma på nödlösningar.

Kolehmainen anser att det viktigaste med ett system är att det är logiskt och konsekvent. Hon säger att det kan vara svårt att lära sig systemet i början, men dels finns det bibliotekarierna till hjälp, dels måste man ha viss tilltro till användarna. Hon säger att SAB är bättre om man vet vad man vill ha, men det verkar användare sällan veta. Många kommer för att browsa, eller så vet de vad de vill ha men "inte kan besökarna titlarna utantill". Oftast är det mer i linje med användarna att ordna enligt genre. Hon säger att hon tror att det nog skulle varit sämre med SAB.

I katalogen däremot är serierna klassade efter SAB, inte efter genre. Det finns ingen möjlighet att genreklassa skönlitteratur i det system som används (BURK) och det är inte bra, då användaren inte direkt kan se var en titel står i Serieteket. Men det går oftast att få reda på och bibliotekarien är ju där för att hjälpa till. Om man vill hitta något får man alltid tag på det, men det kan kanske kräva lite ansträngning. Som det är nu är det "den bästa hemmagjorda lösningen". Hon är inte alls nöjd med datasystemet, som är gemensamt för alla Stockholms bibliotek.

Man delar inte upp serierna efter ålder, då hela biblioteket inriktar sig på en viss målgrupp, 18-25 år. Man köper heller inte in "barnserier" aktivt, däremot har man serier som även barn gillar, så kallade allåldersserier. Detta är man dock inte helt nöjda med. Man försöker placera erotik och skräck på så sätt att barn inte kommer åt dem. Dessa serier har (liksom de andra genrerna) sina egna hyllplan. Till skillnad från de andra serierna har de ingen plats i hyllorna för "populära" serier utan finns enbart i hyllorna utmed väggarna. De är på intet sätt undandömda, men exponeras inte heller.

De serietidningar som finns står i "arkivet" – de vita hyllorna som täcker den inre väggen. Serietidningarna förvaras i papplådor. De är bra men ibland har man problem med att det inte är tillräckligt många tidningar i varje låda för att tidningarna skall stå rakt upp, i de fallen kan man föra samman olika serier i samma låda. Lådorna skyddar bra mot solljus. Likadana lådor används av pliktbiblioteken. Det finns ingen direkt ordning på hyllan – det är bara bibliotekarierna som får röra dem och de brukar hitta. Man har försökt att samla ihop en del genrer, t.ex. western och skräck, för att det skall bli lite enklare att hitta, men arkivet är inget man egentligen lägger ner så mycket resurser på. Serienumren stämplas med bibliotekens stämpel. Nummer som är extra ömtåliga och/eller värda att bevaras läggs i kuvert eller plastfickor inuti lådorna. Det finns en stege i personalavdelningen för att nå de höga hyllorna. Serietidningarna lånas inte ut och arkivsamlingen förnyas bara genom donationer.

Inbindning

Serieteket köper inte in sina album via BTJ utan man beställer direkt från grossisten, från webb-bokhandlare och ibland från förlagen. Som en följd av detta finns nästan inga hårda pärmar. Man får plasta in allt själva. Dessa inplastade volymer tål enligt Kolehmainen "vansinnigt mycket". Ett genomsnittligt album lånas ut ca 60 gånger innan det måste kasseras, något som känns som en rimlig livstid. Vanligtvis har man tre eller fyra exemplar av varje titel och man lägger ner en hel del resurser på att förnya beståndet. En i personalen är bokbindare och lagar när hon kan, men om titeln fortfarande finns till salu gör man alltid en övervägning om det är bättre att köpa in ett nytt exemplar. Är det en titel som ej är i tryck eller av andra skäl är svårt att ersätta lägger man ner mer jobb på att bevara den.

Borås Stadsbibliotek

Intervjun på Borås Stadsbibliotek genomfördes 9/3 2004. Intervjun gjordes med Britt-Inger Lundqvist som är ansvarig för vuxenserierna, men inte barn/ungdomsserierna som ligger under barnavdelningen.

Biblioteksmiljö

I biblioteket är serierna utplacerade på sina respektive avdelningar enligt SAB-systemet. Den hylla som används för Hci, vuxenserierna på svenska, kallar Lundqvist för en "utropshylla"; en hylla som används för att skilja ut serierna och dra till sig extra uppmärksamhet. Samma slag av hylla används till unga författare och till t.ex. videoband. Men hon säger att hyllan inte är bra eftersom man måste dela upp volymerna efter format. Enligt henne skulle en hylla med fack fungera bättre.

Hylluppställning och klassificering

De serieformat som finns på biblioteket är seriealbum och serieböcker. De har en serietidning och två tidningar om serier.

Enligt Lundqvist är det bra att serierna är uppställda enligt SAB-systemet. Hon anser att det skulle vara "väsensfrämmande" att samla alla serier på olika språk på ett ställe. Man har valt att dela upp samtliga medier, som video och böcker, på de olika språken. Då skall det även göras med serier. Samtidigt säger hon att serier är ett eget medium och skall inte blandas med böcker utan ha en egen hylla. Vid frågor om katalogen, så säger hon att det inte är hon som har hand om hur katalogen ser ut.

I biblioteket delar man upp serierna på barn/ungdom och vuxen. Lundqvist säger att eftersom man gör så med övrig litteratur så skall man göra så även med serier. Hon tycker också att detta förhindrar att barn kommer åt serier som är avsedda för vuxna. Detta har skett när allåldersserier stod på vuxenavdelningen, innan de blev flyttade till barnavdelningen. Ibland klagade föräldrar på att barnen kom hem med vuxenserierna som de inte ansåg passande. Flytten skedde dock på grund av platsbrist. Hon ser ett problem i att användarna inte inser att det finns två olika serieavdelningar, men säger även att om det är något som användaren söker så hittar de till sist. Den nuvarande ordningen gör att man lättare kan rikta in sig mot rätt målgrupp, så att barn slipper svårförståliga vuxenserierna och vuxna slipper ointressanta barnserier.

Formaten skiljs åt på Hci-hyllan, på varje hyllplan ställer man seriealbum i ena ändan och serieböcker i andra ändan. Anledningen till detta är att volymerna inte står upp annars, endast en praktisk åtgärd.

Någon särskild exponering för serierna görs inte, bortsett från användandet av "utropshyllan".

Lundqvist är ansvarig för både den engelska avdelningen och serieavdelningen, så hon köper även in engelska serier. Men hon känner inte att efterfrågan är särskilt stor bland användarna, så hon köper inte aktivt in längre. Några särskilda köpförslag på engelska titlar kommer inte in. Hon upplever inte att det finns något efterfrågan bland användarna.

Inbindning

Lundqvist berättar att de serier som köps in köps från BTJ och är förädlade av dem. Hon anser att de håller bäst och säger att serier kan vara problematiska när det gäller hållbarhet. De går lätt sönder. Detta beror på det stora formatet. Hon säger att de volymer man har på engelska som man själva plastat in går sönder mycket lättare, sidor lossnar och de går sönder i ryggen.

Vårgårda Folkbibliotek

Intervjun på Vårgårda bibliotek genomfördes 11/3 2004. Vi hade gjort en överenskommelse med en av bibliotekarierna om tid för intervju, men hon fick dock förhinder med kort varsel. Vi genomförde istället intervjun med en av hennes kollegor, Susanne Eklund. Vi upplevde inte detta som ett problem då även hon hade översikt över biblioteksarbetet. Vid ett fåtal frågor fick hon dock rådfråga en kollega.

Biblioteksmiljön

Hur man har placerat sina serier har varit mycket praktiska val och man är nöjd med hur det ser ut. Det finns ingen perfekt lösning utan man får testa sig fram till vad som är bäst. Hon poängterar att serieläsare är mycket drivna och hittar det dom vill ha. Det är bland annat därför man valde att sätta Hci u serierna på den något undanskymda platsen under trappan. Läsarna hade inga problem med att hitta dem och platsen låg nära ungdomsavdelningen.

De hyllor som man använder i biblioteket är samma hyllor som man använder till övrig litteratur. Eklund poängterar att de anser att serier är en sorts skönlitteratur som alla annan, och bör inte särbehandlas. Hon skulle vilja byta till tråg om det fanns möjlighet, det var det de hade innan de flyttade till sina nuvarande lokaler. Hon säger att det är lättare att bläddra i serierna då och framsidan på dem blir mer exponerad.

Hylluppställning och klassifikation

På biblioteket finns serietidningar, seriealbum och serieböcker. De är klassificerade enligt SAB, och är uppdelade mellan barn/ungdom och vuxna. Detta är man nöjda med och tycker att det fungerar. Enda utbrytningen ur SAB man har är uppdelningen i seriealbum och seriebok på vuxenavdelningen. Detta har rent praktisk bakgrund, då album inte får plats i de vanliga hyllorna. Så har man även gjort med övrig skönlitteratur och med facklitteratur i foliant. Att man inte har skiljt ut serierna och samlat dem på en egen hylla är konsekvent med bibliotekets policy- man har valt att inte bryta upp systemet på detta sätt, man har inte heller separata hyllor för t.ex. deckare eller fantasy som många andra bibliotek har. Ibland kan det vara problem att hitta serierna, men Eklund säger att användare som vill ha serier är väldigt drivna och hittar dem ändå. Hon anser att det inte spelar någon roll om man delar upp serierna eller inte, eftersom deras samling är så liten. Men hon säger också att serierna var mer populära förr, man fick jobba mer för att få användare, speciellt ungdomar, att läsa vanlig skönlitteratur istället för serier.

Eklund säger att om man gör på detta sätt kan det förhindra att man låser fast sig vid en viss litteraturgenre, men också att annat försvinner i mängden.

Uppdelningen mellan barn/ungdom och vuxna tycker Eklund är logiskt, eftersom det är så man behandlar övrig skönlitteratur. De har inte heller haft några problem med att barn har lånat serier som inte har varit lämpliga för deras ålder.

På biblioteket finns en serietidning som finns på barnavdelningen. Denna serie är en mycket populär service. Tidigare fick man endast läsa tidningen i biblioteket, men numer kan man låna hem äldre nummer. För att tidningarna skall få en förlängd livslängd plastas pärnarna, vilket Eklund tycker fungerar bra.

Angående exponering så görs inget särskilt för just serier, varken mer eller mindre än för övrig skönlitteratur. Återigen en poängtering på att de inte gör någon skillnad på litteraturen. Men har man ett tema och det finns relevanta seriealbum, tas dessa med i temat.

I katalogen är volymerna klassade precis som i hyllan och föranledde inga frågor. Det uteblivna tillägget .05 på det engelska albumet trodde Eklund berodde på den mänskliga faktorn.

Inbindning

På grund av att biblioteket köper in sina serier från BTJ så får man serierna förädlade enligt deras metod. De som inte är förädlade på detta vis är sådana man skaffat in från andra håll. Dessa volymer plastar de in själva.

Eklund säger att hållbarheten inte är ett problem – det är naturligt att volymer i den storlek som serier är går sönder lite lättare. Hon jämför dem med bilderböcker och säger att hållbarheten är på samma nivå. Man får gallra och laga en hel del, men hon säger att så är det bara. Hon nämner även att vuxenserier håller bättre och att det kanske kan bero på att vuxna är lite försiktigare.

6 Analys och Diskussion

I analysen jämför vi den tidigare forskningen vi har med resultaten från observationerna och intervjuerna och jämför också de olika biblioteken med varandra. Vi återknyter här till våra frågeställningar och försöker besvara dem. Vi har delat upp analysen i olika teman hämtade från frågeställningarna; hyllor, hylluppställning, klassifikation, katalogen, placering i lokalen och inbindning. Dessa behandlas var för sig och relevant material från den tidigare forskningen, observationerna och intervjuerna samlas under de olika temana.

6.1 Klassifikation

Klassifikation handlar om att dela in en given samling i grupper efter fenomen som innehåll och format och sedan ordna dessa grupper i en ordningsföljd. Vi skall i detta stycke redovisa hur klassifikationen av serier ser ut på de bibliotek vi undersökt, både på hyllan och i den digitala bibliotekskatalogen. Vi har utfört denna del av observationen i form av stickprov och hävdar inte att detta är något allmängiltigt resultat för de undersökta biblioteken utan enbart en indikator på hur situationen ser ut. Klassifikationssignumet redovisas två gånger för varje volym; en gång på volymen själv (ryggsignum) och en gång i katalogen (katalogsignum). Vi har undersökt hur de tecknande serierna på våra bibliotek har blivit klassificerade och om det någonstans i processen har uppstått problem.

Det första vi stötte på var att på flertalet bibliotek hörde arbetsuppgifterna klassifikation och ansvaret för serierna till olika personer och vi fick ingen möjlighet att direkt fråga den ansvariga klassifikatören eller katalogisatören om orsakerna bakom val som gjorts. Endast på Serieteket intervjuade vi en person som deltog i klassifikations- och katalogiseringsarbetet. Därför fick vi ofta nöja oss med enbart fakta och inte tankarna bakom dem. Detta gör det naturligtvis svårt att analysera attityder men vi anser att det kan gå att utläsa attityder ur de fakta vi har.

I Göteborg har man valt att klassa sina serier efter SAB-systemets regler. Ryggsignumet på serier på svenska är Hci, ibland med tillägget u för yngre läsare. Serier på andra språk är enbart klassade som skönlitteratur på de olika språken och saknar den särskilda tilläggsbeteckningen .05. Vissa av foliantvolymerna har tillägget f på ryggen, en tilläggsbeteckning vi inte lyckats hitta i SAB-systemet men som vi antar står för ”foliant”. Vid en stickkontroll av katalogen visar det sig att katalogsignumet för serierna på svenska är det samma som deras hyllsignum. Det samma gäller för serier på andra språk, men de är också dubbelklassade på samma kod med tillägget .05. Ett undantag var serier översatta till engelska från ett annat språk, som inte gick att söka som He.05 utan endast på den längre koden Hee(originalspråkkod).05. Den intervjuade bibliotekarien säger att katalogen inte är något de har ägnat någon direkt uppmärksamhet. Mycket kommer färdigklassat från BTJ och de upplever inga problem. I Borås har man följt SAB-systemets klassifikation till punkt och pricka och ryggsignum och katalogsignum är identiska. Den enda egenheten är att en del av de serier på främmande språk som vi undersökte i vårt stickprov var dubbelklassade med icke-existerande signum. En serie på finska var klassad som Hub.05 men dubbelklassad som Hubi. En serie på serbiska var på ett liknande sätt klassad som Hmf.05 med dubbelklassningen Hmfi. Vi kopplar detta till klassifikationen av serierna på svenska.

Ur grunden Hc lägger man på ett i för att skapa Hci, koden för serier. Det verkar som om man här försökt göra något liknande. Även här hade den intervjuade ingen insyn i klassificeringen eller katalogiseringen. På Vårgårda bibliotek följer man också SAB-systemet. I likhet med Göteborg använder man tillägget f för att markera folianter, här både i katalog och på ryggarna. Den enda serien på ett annat språk saknar tillägget .05 både på ryggen och i katalogen.

Att använda det gängse klassifikationssystemet som hylluppställningssystem är standard inom biblioteksvärlden (Rowley och Farrow, 2000, sid. 336f). Att välja SAB-systemet som hylluppställningssystem på ett svenskt bibliotek sker alltså per automatik. Det är motsatsen, att avvika från SAB-systemet, som kräver ett medvetet val. Vad som är intressant är inte att man har valt att använda det system som finns och är i användning över hela landet, utan de avvikelser från det som man har gjort. Två bibliotek har valt att skapa en egen allmänt tilläggsbeteckning för folioformat, ett "f" på bokryggen och i Vårgårda även i katalogen. Båda dessa bibliotek delar upp sina samlingar i parallella sekvenser efter format och vi anser att markering av format på volymerna borde underlätta arbetet i biblioteket vad gäller uppställningsarbetet. Då formatet påverkar var i biblioteket man återfinner volymen är det även rimligt att man skall kunna få information om detta i katalogen (Rowley och Farrow, 2000, sid. 339). Vi finner det snarare underligt att det inte finns ett allmänt tillägg för detta i SAB-systemet. Tillägget "f" anser vi vara en underlättande detalj för både användare och personal. Att den syns så tydligt just på serier beror naturligtvis på att serier ofta är i foliant, men detta är inte ett fenomen där serier skiljer sig från bibliotekets övriga material.

Vi fann två andra avvikelser i Borås, signumerna Hmfi och Hubi. Dessa är koder som inte finns i SAB-systemet men som ändå är skapade med systemet som grund. Man kan ifrågasätta varför serier på svenska har ett eget signum medan serier på andra språk istället markeras med ett särskilt tillägg. Då målet för varje klassifikationssystem är logik och förutsägbarhet borde idealet vara att alla serier antingen hade egna signum eller att samtliga markerades med ett särskilt tillägg. De för Borås unika signumerna ser vi som ett försök att förekomma användare som försöker komma fram till koden för serier på ett visst språk genom att omforma språksignumet på samma sätt som det svenska signumet omvandlas för att skapa seriesignumet. Man har förutsett en brist i systemet.

Under vår observation av katalogerna och klassifikationssignumerna markerade där såg vi inga större frågetecken, bortsett från Göteborgs sätt att klassa serier översatta till engelska enbart på det längre "översatt litteratur" signumet. Detta innebär att de inte kan sökas som "serier på engelska" vilket måste försvåra återfinningen. Dessutom är systemet inte konsekvent då serier översatta till svenska inte klassas som "översatt litteratur" utan enbart som "serier på svenska". Vi ser detta som en brist då det utesluter sökvägar och inte erbjuder en logisk struktur i katalogen.

Vi har inte funnit att attityder mot serier påverkar klassificeringsarbetet i någon större grad. När man ändrat i hylluppställningen genom att flytta serier mellan avdelningar och placera vissa serier utom räckhåll för vissa läsare har man inte gjort motsvarande förändringar i katalogen. Där råder fortfarande SAB-systemets och KRS's regler. Detta är logiskt då posten för en bok knappast kan betraktas som opassande eller felplacerad på samma sätt som ett fysiskt exemplar av volymen kan. Däremot ser vi hur allmänna tankar kring användarvänlighet lyser igenom i de förändringar som gjorts.

I Stockholm har man däremot ett helt eget system. Man klassificerar enligt sitt egna genresystem och har ingen katalog över detta system. Detta är mycket likt en del av de exempel som tas upp i *Alternative Arrangement* om mindre bibliotek i Storbritannien (Ainley, 1982). Katalogen man använder är densamma som används på samtliga bibliotek i Stockholm och den tillåter inte att man skriver in vilken genre en volym hör till. Istället är Serietekets volymer i katalogen klassade efter SAB-systemet. Eftersom det inte finns någon uppställning efter SAB-systemet i lokalen och ingen genremärkning i katalogen blir situationen sådan att man inte kan använda katalogen till att lokalisera en volym, bortsett från att få reda på om den finns på Serieteket eller ej. När vi besökte lokalen fanns det inte heller möjlighet att själv söka i katalogen, även om en då avstängd dator kanske hade detta syfte. Den intervjuade på detta bibliotek hade mycket god insikt i detta system och orsakerna bakom. SAB ansågs vara opassande av flera skäl. Det stämde inte överens med hur användare vanligtvis sökte litteratur och blandade litteratur som kanske inte borde blandas. Exemplet var att man nu kunde skilja erotik från barnserierna. Detta stämmer med vad Stenflo säger om att serier hålls efter hårdare vad gäller lämplighet (Stenflo, 1999, sid. 17). Man kunde också frågå KRS' katalogiseringsregler och ordna serierna i mer logiska grupper då man inte alltid behövde ställa allt efter manusförfattaren. Den stora stöttestenen är datakatalogen som de måste använda och som inte tillåter att de markerar vilket signum volymerna har i deras eget system. Detta resonemang kan kopplas till tankarna om det tredelade biblioteket och de tankar som låg till grund för GÖK-projektet. En liknande syn på användarnas sökmetoder och idén om "browsing" som den främsta sökmetoden finns här.

Stockholm har ett eget system med allt vad det innebär av extra arbete, men också fler möjligheter för personalen att skapa ett optimalt system för det egna biblioteket. Den litteratur vi läst fastslår att ju mindre bibliotek, desto enklare system och färre signum kan biblioteket ha i sitt klassifikationssystem (Rowley och Farrow, 2000, sid. 367). Då Serieteket är en mindre filial med en samling av endast ca 7200 volymer är biblioteket i rätt storlek för det kategorisystem de har. Det enda större problemet är databasen/katalogen. Då den måste användas av alla biblioteken i Stockholm är den inget man kommer undan. Men systemet är inte flexibelt nog att tillåta dubbelklassning till andra signum än SAB-systemets. Detta lägger en extra börda på både användarna och personalen, då användarna måste klara av att orientera sig utan katalogens hjälp och personalen måste ta ett större ansvar för att hjälpa användarna och också ha en tydlig överblick över samlingen och kunna lokalisera enskilda volymer. De måste också ha en uppfattning om innehållet i titlarna för att kunna härleda dem till rätt genre. Vi återkommer dock till att bibliotekets ringa storlek gör sådana uppgifter enklare och det är inte omöjligt att snabbt gå igenom flera möjliga hyllor i jakt på en viss volym.

Rowley och Farrow listar vissa tjänster ett bibliotek bör kunna erbjuda sina användare för att kunna betraktas som dugligt (2000, sid. 339). Av de olika punkterna uppfyller inte Serieteket ett flertal. Det finns ingen skyltning eller guidning i bibliotekslokalen till de olika signumerna och inte heller går det att i katalogen utläsa hur bibliotekets struktur ser ut, vilken plats en volym har i den eller var i lokalen man kan återfinna en viss volym. Visserligen är den lilla lokalen mycket översiktlig och det finns personal till hands, men bristen på en fungerande katalog finnes vi hindrande för användarna.

I Serieteket lyser andra attityder igenom än de man ser på de tre andra biblioteken. Här har man medvetet tagit ett ställningstagande för serier som ett unikt medium som inte automatisk kan passas in i de regler som gäller för böcker. SAB-systemet är skapat för

böcker och Serieteket anser att när man försöker applicera detta på serier uppstår problem. Istället har man valt att skapa ett eget system som är anpassat till mediet. Här finns alltså en stark attityd av serier som ett unikt medium och dessutom en attityd av serieläsare som en engagerad grupp som vet att hitta det de vill ha och som klarar av ett annorlunda bibliotekssystem.

Att Serieteket är det enda bibliotek som valt ett avvikande system kan alltså förklaras med att man som ett mindre specialbibliotek har behov av ett mycket specialiserat system. De övriga tre biblioteken är däremot allmänna bibliotek där det viktigaste är en logisk struktur där serierna passar in i den övriga samlingen på ett förutsägbart vis. Vi finner alltså att båda lösningarna passar för de situationer de har tillämpats i och överensstämmer med vår litteratur (Rowley och Farrow, 2000, sid. 336f). Det som vi sett som mest problematiskt är snarare de oförutsägbara ändringar man har gjort i vissa av katalogerna. Att man dubbelklassar på diverse "hemmagjorda" signum kan knappast försvåra återfinningen om man även klassar på de vanliga signumerna och kanske kan det ibland hjälpa både användare och personal. Men att särskilda tilläggsbeteckningar utesluts som har skett i Vårgårda och att vissa signum utgår helt som i Göteborg ser vi som ett problem. Vi förstår inte logiken i att inte dubbelklassa serier översatta till engelska som He.05. Eftersom man ändå tyckt att alla serier på engelska bör samlas till samma hylla torde man också göra det möjligt att söka på dem alla i katalogen. Vi ser detta som en del i det större sammanhanget av att katalogiseringen ofta sköts av människor med lite eller ingen insyn i hur arbetet i det enskilda biblioteket bedrivs.

Sammanfattning:

- Situationen överensstämmer generellt med den bild litteraturen inom ämnet ger
- SAB-systemet dominerar som klassifikationssystem för serier. Undantaget är Serieteket.
- Brytningar med SAB-systemet existerar på samtliga undersökta bibliotek.
- Brytningarna är större på större bibliotek.
- Klassifikationen sköts oftast av BTJ eller andra som ej har insyn i den aktuella verksamheten på det enskilda biblioteket. Serieteket är återigen undantaget.
- Bibliotekarierna ser inte klassifikationen som ett fenomen att oro sig över eller ägna någon uppmärksamhet.
- Det uppstår ofta brott mellan katalogen och ryggsignumet och uppställningen. Ofta verkar katalogen och bibliotekslokalen ha arrangerats separat och överensstämmer inte.

6.2 Hylluppställning

I kapitel 4, tidigare forskning, delar vi upp hylluppställningssystemen i två grupper: de som följer det allmänt gällande systemet, i vårt fall SAB-klassifikationen och de som inte gör det. De sistnämnda kallar vi alternativa hylluppställningssystem. Vi presenterar i kapitel 4.5 ett antal exempel ur båda grupperna. Inom det rådande hylluppställningssystemet kan man välja om man följer systemet helt eller om man skiljer ut de olika medierna från varandra till parallella uppställningar. Man kan också föra samman signum eller förenkla dem. Det är ytterst ovanligt att man inte på något sätt justerar systemet efter de rådande förhållandena. Bland de alternativa uppställningarna är de största systemen kategorisering och det tredelade biblioteket. Vilka system har man då använt på våra bibliotek?

I Göteborg har man valt att skapa en parallell uppställning genom att bryta ut serierna från de olika signumerna och samla dem på samma ställe på barn- och ungdomsavdelningen till en egen serieavdelning. Detta ansåg den ansvariga bibliotekarien vara något "självklat", detta att serier skall samlas på ett ställe. Inom denna nya avdelning har man sedan följt SAB-systemet, men man har delat upp volymerna efter format. Man har också skiljt på barnserier och serier för ungdom och vuxna. Allt detta passar in i den modell för parallella uppställningar som Rowley och Farrow presenterar (2000, sid. 338). Det finns även andra avvikelser, som att serier översatta till engelska från japanska har ett eget hyllplan. Den övergripande strukturen är SAB-systemets men systemet är förenklat och har drag av andra system.

Attityderna som kan utläsas här är de att serier är ett unikt medium som är skiljt från böcker och således skall ha en egen avdelning. Inom detta medium kan man sedan dela upp efter målgrupp och format. Detta stämmer överens med hur Stenflo resonerar kring serier och deras plats i bibliotek (1999).

Även i Borås och Vårgårda har man följt SAB-systemet. I Borås står serierna utspridda på sina olika språk och serierna på svenska är delade i barn- och vuxenserierna. Detta är vad vi i bakgrunden kallar "uppställning enligt klassifikationssystemet" med parallell brytning efter läsnivå (Rowley och Farrow, 2000, sid. 336ff). Man har valt att inte skilja ut serierna till en egen avdelning eftersom det skulle vara "väsensfrämmade" att skilja ut serier på detta sätt när man inte gjort det med något annat medium. Bland vuxenserierna har man sedan ytterligare en parallell brytning mellan seriealbum och serieböcker, men de står ändå på samma hylla. Det är ett mellanting mellan en vanlig uppställning och en parallell sådan. Även i Vårgårda delar man upp i barn och vuxen och placerar sedan vuxenalbumen för sig och serieböckerna för vuxna för sig. Här placeras de i skilda avdelningar i biblioteket och det är alltså fråga om en äkta parallell uppställning. Man har inte övervägt att bryta ut serierna; bibliotekarien påpekar att man har valt att inte bryta ut genrer på detta sätt, bland annat har man inte separata hyllor för till exempel fantasy och deckare. Man verkar alltså jämföra serier med en genre (efter innehåll) och inte med ett medium (efter format). Detta synsätt har vi funnit nämnt i flera olika källor, där det oftast kopplas samman med okunskap mot mediet (Schröder, 1995, sid. III). Till exempel Peterson hävdar att detta sätt att se på serier var en av orsakerna till censuren av mediet i USA (1976, sid. 38).

Borås delar Göteborgs attityder till serier som ett eget medium men har en annan policy för uppställningen av olika medier. Vårgårda är de enda som ser serier som en genre och inte som ett format. Ändå är uppställningen mycket lik Borås'. Här påverkas inte uppställningen av attityderna mot serier utan mot uppställning i allmänhet.

På Serieteket i Stockholm har man istället valt att skapa ett alternativt system av kategoriseringstypen såsom det beskrivs av Donbroski (1982, sid. 78). Man har gjort upp en lista på 23 genrer och ordnat in sin samling efter dessa. Man har två parallella uppställningar: en "populär" som har mer framskjuten plats och en "mindre populär" som står mindre centralt och inte lika attraktivt exponerad. Detta system har drag av det tredelade biblioteket just i uppdelningen mellan attraktiva och mindre attraktiva volymer, men följer inte modellen helt. Man har inget öppet magasin och man kategoriserar hela samlingen, inte endast den populära delen vilket modellen rekommenderar. Detta stämmer mer överens med ett av de brittiska bibliotek som experimenterade med alternativa uppställningar, Surrey County Library (Betts, 1982,

sid. 60-78). Där delade man in hela sin fackavdelning efter breda kategorier och blandade allt material på samma hylla oavsett format och annat. Serieteket delade upp på detta sätt eftersom man upplevde att vissa titlar tog upp mycket plats i hyllan och skrymde övrigt material. Man har också skiljt ut volymer på andra språk än svenska och engelska. Svenska och engelska volymer blandas däremot på hyllan, liksom de olika formaten. Man var missnöjd med SAB-systemet av flera skäl. Dels ansåg man att det var användarovänligt eftersom de flesta användare oftast är på jakt efter en viss genre eller typ av serier och inte serier av en viss författare vilket är det SAB ordnar efter. Detta stämmer med vad Iversen skrev om orsakerna bakom det tredelade biblioteket (1980, sid. 582). Dessutom är det med serier inte alltid klart vem som är upphovsman till en serie och att som SAB gör alltid ställa på (manus) författaren tyckte man inte fungerade. Ytterligare ett skäl var att databasen man använde inte tillät t.ex. genre i posterna.

Man har alltså valt att hantera hylluppställningen olika på de olika biblioteken, även om den gängse uppställningen dominerar.

Attityden mot serier på Serieteket är mycket klar. De är ett eget medium och kan delas upp efter innehåll och målgrupp. Däremot undviker man att dela upp efter format. Det skiljer Serieteket från de andra biblioteken i studien. Man kan diskutera vilket av dessa system som är det bättre, eller snarare vilket som är bäst i en given situation. Även de som har valt att använda SAB-systemet har gjort egna justeringar, något som kan tolkas som att systemet inte är speciellt passande för just detta medium. Å andra sidan är det mycket ovanligt att man inte justerar SAB på detta sätt (*Klassifikationsfrågor*, 1981, sid. 7ff). Ofta har man använt sig av de allmänna tilläggsbeteckningarna som grund för sina förändringar, vilket är precis vad man bör göra vid behov. Systemet tål mindre förändringar och har dessutom de stora fördelarna av att vara generellt för hela landet och vara mycket genomarbetat. Varför skulle man ens betänka alternativ till att använda det system som används både i resten av landet och i biblioteket i övrigt? Varför skulle serier skiljas ut? Serieteket har svar på den frågan. Där anser man att serier är ett tillräckligt unikt medium för att inte passa in under SAB. Man har istället skapat ett eget system. Detta kan kopplas till det som sägs i *Klassifikationsfrågor* (1981, sid. 7ff) där man säger att specialbibliotek sällan är nöjda med SAB och skapar egna system. Serieteket är det enda specialbiblioteket för serier i Sverige och har valt just denna lösning. Nackdelarna är att man behöver skapa och underhålla systemet helt på egen hand och att det ej är kompatibelt med andra biblioteks, även om man har dubbelklassat titlarna efter SAB i systemet vilket hjälper mot det senare. Just den variant man har valt, kategorisering, medför egna problem. Klassning efter innehålls tema kan potentiellt leda till problem med att olika personer ofrånkomligt kommer att ha olika åsikter om viken genre en serie tillhör (Sapp, 1986, sid. 488ff). Och vad gör man med en serie om fabeldjur i en historisk miljö, eller en erotisk science fictionserie? Här måste man välja en genre trots att serien kan tillhöra flera olika. Vi tycker oss kunna utläsa ur detta att olika bibliotek kräver olika system. På mindre bibliotek (Borås och Vårgårda) skulle en utbrytning ur SAB-systemet endast orsaka förvirring då serieerna inte skulle följa samma system som övriga biblioteket. Däremot fungerar det bra på Göteborgs bibliotek där man har en tillräckligt stor seriesamling för att kunna skapa en egen avdelning som kan jämföras med t.ex. ungdomsavdelningen eller musikavdelningen. Serietekets egna genresystem fungerar bra på ett bibliotek med en så stor samling att SAB skulle vara för stelt och opreciserat för att använda. Detta upplägg stämmer helt överens med våra källor, som har föreslagit

nästan exakt den fördelning av olika hylluppställnings- och klassifikationssystem till de olika stora biblioteken som vi har noterat här (Rowley och Farrow, 2000, sid. 336f).

En annan brytning med SAB-systemet man valt att göra i Göteborg är att samla litteratur om serier från andra signum på facklitteraturavdelningen och placera dem på en hylla i serieavdelningen. Även Serieteket har facklitteratur om serier. Denna utbrytning är tydligt inspirerad av de tankegångar om kategorier och om att samla sammankopplat material på ett ställe i biblioteket som vi tar upp iden tidigare forskningen (Betts, 1982, sid.63f). Här ses användarnas bekvämlighet som viktigare än att följa systemet. Man kan också se den attityd som serieläsare som en driven och entusiastisk grupp. Här har man gjort ett val att premiera dessa framför dem som t.ex. vill läsa böcker om litteraturvetenskap, konstvetenskap, litteraturhistoria och de andra avdelningar som dessa böcker tidigare varit spridda på. Orsaken tycks främst vara att man anser att fler besökare får glädje av dessa böcker på serieavdelningen än vad de skulle få om de stod utspridda. Stenflo (1999) har gjort likadant på sitt bibliotek.

Av de fyra undersökta biblioteken är det tre som har delat upp sina vuxenserier i parallella sekvenser efter format. Av dessa är två, Borås och Göteborg, missnöjda med detta. Det är praktiska förhinder som brist på hyllor och utrymme som tvingat fram situationen. Serieteket som inte delar upp på detta vis är glada över att man har stora nog hyllor att slippa. Men även där kan det hända att man tvingas dela upp efter format när utrymmet inte räcker till. Tre av våra bibliotek upplever det alltså som negativt att behöva ha parallella uppställningar. Som kontrast upplevde inte Vårgårda några problem med att behöva ställa upp på detta vis. Rowley och Farrow menar att parallella uppställningar kan vara både positiva och negativa (2000, sid. 338). De kan vara framtvungade av brist på utrymme eller hyllor och på så sätt skapa problem, men de kan också användas för att sammanföra material på ett mer praktiskt sätt, t.ex. genom att samla alla CD-skivor på ett ställe i lokalen för att underlätta för användarna. Gemensamt för samtliga deltagare är att oavsett om man ser parallella uppställningar som något negativt eller ej anser man inte det vara något större problem utan användarna anpassar sig snabbt efter rådande förhållanden. Detta kan kopplas till de uttalanden vi mött i de flesta av våra intervjuer, att användare som är ute efter serier är mer drivna att finna sitt medium än användare i allmänhet. Detta möter vi i både Göteborg och Vårgårda samt i Stockholm. Detta kan även kopplas till attityderna i kapitel 4.7 där en är just att serier är ett medium med kunniga användare.

En intressant detalj är att samtliga bibliotek som delar sin seriesamling i barn- och vuxenserier har valt att inte ha någon ordning på sina barnserier: serierna för vuxna är uppställda på hyllor efter författare medan barnserierna i två fall av tre (Göteborg och Borås) står i tråg och inte är ordnade efter någon inbördes ordning utan bara slumpmässigt placerade i hyllan eller tråget. Man kan spekulera över varför man har valt att göra på detta sätt. En del av oordningen beror säkerligen på att användare har "stökat till" i hyllorna men om så är fallet är det också ett medvetet val av personalen att inte rätta till volymerna efter dem. I Stockholm har man däremot ingen barnavdelning för serier och genren "barn/sagor" behandlas som de övriga. Man får dock minnas att Serieteket medvetet utesluter barnserier ur sina samlingar. Vi anser att man kan koppla detta till behandlingen av bilderböcker, det andra mediet som vanligtvis står i tråg. De brukar i vår erfarenhet inte heller vara speciellt noggrant ordnade efter författare eller titel. Tråg har i tre av våra intervjuer lyfts fram som en bra förvaringsform för serier. Vi undrar dock om det inte är just placeringen i tråg som leder fram till den oorganiserade

ordningen. Detta motstrids dock av att även serierna i hylla på Vårgårdas ungdomsavdelning är i oordning. Är det kanske just placeringen på barn- och ungdomsavdelningen som leder fram till detta? Men eftersom övriga samlingar på barnavdelningen är uppställda i ordning på samtliga bibliotek räcker inte heller denna förklaring. Vi återkommer till trägen som förklaring i alla fall på Göteborgs och Borås bibliotek. Vad vi inte kan låta bli att spekulera i är om inte trägen ger ett intryck, eller kanske skapar ett intryck, av serier som en form av "bilderböcker för ungdomar". Vad vi oroar oss för är vilket intryck serier huller om buller i ett bilderbokstråg ger. Vi tror att det ger ett intryck av ett "barnsligt" medium och kan stöta bort äldre läsare. Stenflo skriver att oavsett vilken placering man väljer finns risken att vissa grupper av användare stöts bort på grund av den (1999, sid. 18f). Om tråg skall användas för förvaring av serier bör man sträva efter att de står ordnat uppställda, så att trägen blir ett rimligt alternativ för hyllor. Detta kan kopplas till vad Ulla Forsén säger om serier på 80-talet- att de står i tråg på barnavdelningen. Hon är förstående till att formatet gör det svårt att använda en hylla men tycker att trägen ger ett negativt intryck (1981, sid.77). Vi anser att man här kan se attityder som kopplar ihop serier med barnlitteratur och som anser att serier inte är värda samma omsorg som böcker. Men samtidigt återkommer vi till att det är en blandning av attityder och de praktiska förhållandena. Vad gäller Vårgårdas inställning till sin ungdomshylla kan oordningen delvis kopplas till det vi tidigare nämnt, att användarna är så drivna att de hittar det de vill ha oavsett oordningen. Men vi kopplar den också till deras allmänna inställning till serier. Vi tolkar deras uttalande om att det ett tag var svårt att få ungdomar att läsa något annat än serier som värdeladdat med meningen att serier är underlägsna böcker och därför inte förtjänar samma omsorg. Detta kan i sin tur kopplas till attityden att kulturpersonligheter, bland dessa bibliotekarier, värderar serier lågt (Bejerot, 1981, sid. 37; Strömberg, 2001, sid. 34f).

Kopplat till hylluppställningen kom det upp en fråga om etik och moral som vi inte hade väntat oss, trots att t.ex. Stenflo tar upp det (1999, sid. 17). Det visade sig att många av biblioteken hade haft problem, eller uppfattat det som att problem skulle kunna uppstå, med att barn kom åt "opassande" serier. Både Göteborg och Borås har haft incidenter där barn har lånat serier egentligen avsedda för vuxna och föräldrarna sedan kommit och klagat på att barnet fått tillgång till dessa serier, kanske med grafiskt sexuellt eller våldsamt innehåll. På båda biblioteken skedde detta när samtliga serier stod samlade på samma ställe. Även Stockholm är medvetna om detta problem, även om man inte själva har stött på det. Samtliga dessa bibliotek har vidtagit eller vill vidtaga åtgärder mot detta; Borås delade upp sin samling i en barn- och en vuxendel, även om detta berodde på platsbrist. Göteborg har eventuella planer på att flytta vuxenserierna upp till vuxenavdelningen just för att komma undan detta problem, något som skulle splittra serieavdelningen. Stockholm har i förebyggande syfte försökt placera skräck- och erotikserierna på ett sådant sätt i lokalen att barn inte skall hitta dem. Vårgårda, som inte upplevt några problem, har haft sin samling uppdelad på barn- och vuxenavdelningarna hela tiden, vilket skulle kunna förklara varför de inte haft några problem. Samtidigt uttrycker Serieteket obehag med tanken på att på "moralistiska" grunder begränsa tillgången till vissa av bibliotekets volymer. Det kan tyckas strida mot bibliotekets ideal om lika service till alla användare. Samtidigt kan det knappast anses gagna någon om barn av misstag får med sig vuxenserierna med grafiskt innehåll hem. I vår litteratur har vi funnit flera åsikter som liknar detta; Bejerot skriver att serier är farligt för barn (1981) och Peterson hävdar att de är "förförligt lättillgängliga" (1984, sid. 9). Detta problem är, anser vi, mer utbrett vad gäller serier då de lättare kan förväxlas med barnlitteratur

på grund av likheterna i formatet. Dessutom krävs det inga läskunskaper för att kunna studera bilderna vilket annars utesluter barn från större delen av vuxenlitteraturen. Trots att det i slutändan är föräldrars och andra ansvariga vuxnas plikt att kontrollera barnens handlande sympatiserar vi med bibliotekens försök att begränsa åtkomsten. Vi hade inte väntat oss att dylika etiska och moraliska hänsynstaganden skulle påverka hylluppställningen i den omfattningen det gjorde, men det faktum att de flesta biblioteken i vår undersökning hade genomfört eller ville genomföra anpassningar i sin uppställning för att motverka dem visar på motsatsen. Att flytta hela avdelningen som man skulle vilja göra i Göteborg är en mycket drastisk åtgärd som visar hur allvarligt man tar på problemet. Samtidigt är detta kopplat till idén att serierna inte automatiskt hör hemma på barnavdelningen bara för att de är serier. Man kan kanske anse att det är underligt att även de ”vuxna” serierna hamnade på barn- och ungdomsavdelningen till att börja med. Stenflo kommenterar att placeringen av serierna i lokalen påverkar vilka som använder serierna och att ”fel” placering kan skrämja bort potentiella läsare (1999, sid. 18f). Att välja den placeringen för serieavdelningen visar på en syn på serier som litteratur för yngre som kanske i backspegeln visat sig felaktig. Idén om flytten till vuxenavdelningen bottnar förmodligen i mycket mer än barn som lånar ”opassande” serier. Samtidigt noterar vi att inget av biblioteken har övervägt att göra sig av med eller undvika att köpa in de ”opassande” serierna. Detta tolkar vi som något mycket positivt och också ett brott mot den historiska traditionen av censur av serier.

Här hittar vi andra attityder än i ovanstående stycke. Dels finns det en medvetenhet om att serier kopplas ihop med barnlitteratur och en önskan att motverka detta i och med att man vill flytta serierna till ungdomsavdelningen. Dels ser vi här delar av attityderna om serier såsom skadliga och ett hot mot läsarna, som bland annat Bejerot tidigare har framfört (1981). Men den syn man ansluter sig till är istället att det finns enskilda seriealbum som innehåller det opassande materialet, inte mediet i sig självt. Detta är samma inställning som Forsén kallar ”kvalitetsinställningen” och som hon hävdar hysas av de flesta bibliotekarierna (1982, sid. 76). Man har valt att låta detta påverka hur man organiserar och placerar sina serier. Här ser vi att attityderna tydligt har tagit överhanden över fenomen som klassifikation och logisk placering och styr hur man hanterar sina serier. Ideologiska ställningstaganden blir viktigare än SAB’s regler och hylluppställningssystem.

Hylluppställningen för serietidningarna behöver behandlas separat då den skiljer sig från de övriga tecknande serierna på samtliga bibliotek vi undersökt. Vårgårda och Borås har en titel var och Göteborg tre. Det är svårt att prata om fenomen som hylluppställning på så små samlingar. Borås tidning står bland övriga tidskrifter. Vårgårda har placerat sin barnserietidning på barnavdelningen, där nya nummer (referens) hade en hylla och gamla (utlån) en. Göteborg har ett liknande upplägg: en hylla med exponeringsställ för de senaste numren och sedan en annan hylla för de äldre. Skillnaden är att Göteborg använder plast- och pappmappar för de äldre numren medan Vårgårdas ligger lösa på hyllan. I Göteborg finns dessutom inte samtliga gamla nummer i lokalen utan en del är placerat i magasin.

Det är endast i Serieteket som man kan prata om en seriesamling stor nog att tillämpa något egentligt hylluppställningssystem på. Deras ”arkiv”, serietidningssamlingen som täcker inre väggen, är en större samling. Den är inte till för biblioteksanvändarna utan endast bibliotekarierna får plocka ner material från hyllorna och då endast till studiesyfte för forskare och studenter. Man har ingen ordning på samlingen, även om

olika nummer från samma serie oftast står samlade och man även har försökt samla till exempel alla westerntidningar på samma hylla. Enligt chefsbibliotekarien beror detta dels på att serietidningarna inte är något man satsar på utan endast upprätthåller. Alla tillskott är i form av donationer och gåvor. Det är också endast bibliotekarierna som har tillgång till samlingen och därför upplever man inte att man behöver ordna dem speciellt noggrant då de allihop hittar i samlingen.

Att serietidningarna inte omfattas av något speciellt hylluppställningssystem är rimligt i Vårgårda, Borås och Göteborg med mycket små samlingar. Det stämmer med våra källor (Rowley och Farrow, 2000, sid. 336f). Däremot är Serietekets samling både stor och oorganiserad. Detta är en direkt följd av att den inte är en del av användarnas bibliotek utan endast används av bibliotekarierna. Då bibliotekarierna själva hittar känner de uppenbarligen inget behov av att ordna systemet för andra. Dessutom vill de mycket hellre satsa på den delen av biblioteket som användarna använder. Det är intressant, då vi i alla studier har läst att bibliotekarierna använder SAB och andra avancerade, användarvänliga system för sin egna skull, inte för användarnas (Ainley, 1982, sid. 119f) Men det enda bibliotek i vår studie som enbart används av bibliotekarierna är det mest oorganiserade av alla. Detta får dock hänföras till brist på resurser och tid samt det faktum att de lokala bibliotekarierna klarar av navigationen alldeles utmärkt.

Sammanfattning:

- Parallella sekvenser på grund av foliantformat förekommer på samtliga undersökta bibliotek i olika omfattningar.
- SAB-systemet dominerar som hylluppställningssystem för serier.
- Brytningar med SAB-systemet existerar på samtliga undersökta bibliotek.
- Brytningarna är större på större bibliotek.
- Större bibliotek är mer missnöjda med SAB-systemets regler för serier.
- De större biblioteken formar hylluppställningssystem efter tankar som kan kopplas till alternativa system som kategorisering och det tredelade biblioteket.
- Brytningarna sker av praktiska, ideologiska och moraliska skäl och det finns ofta flera orsaker bakom varje beslut.
- Attityden till serier och hylluppställning skiljer sig från bibliotek till bibliotek och ofta uttrycker en bibliotekarie på ett bibliotek en åsikt som går direkt emot en åsikt framförd av en annan bibliotekarie på ett annat bibliotek.
- Den attityd biblioteket har till serier påverkar märkbart hur man hanterar seriemediet vad gäller hylluppställning och placering i lokalen.
- Den situation vi har noterat under vår undersökning stämmer generellt med den som presenteras i litteraturen.

6.3 Hyllor

Vårt bakgrundsmaterial om bibliotekshyllor kan sammanfattas som följer: en hylla skall vara robust och stabil och inte kräva allt för mycket efterhåll. Den skall inte vara så hög att korta personer ej når övre hyllan, ej heller placera böckerna för lågt så att man måste böja sig för djupt. En tilltalande design är positivt och man kan använda färger och inredning för att definiera rummet och verksamheten. Exponering av volymer bör äga rum både i de ordinära hyllorna och på speciella exponeringshyllor om utrymmet tillåter.

Sett ur ett serieperspektiv ställs andra krav på hyllor. Det främsta är att de måste få rum med folianter för att kunna härbärgera seriealbum. Men samtidigt måste de klara av de minsta seriealbumen som kanske bara är någon decimeter höga (Stenflo, 1999, sid. 18).

Samtliga bibliotek har för sina serier använt samma hyllor och tråg som används för bibliotekets övriga samlingar. Sammantaget är hyllorna för serier varken bättre eller sämre än hyllor någon annanstans i biblioteket.

Frågan om foliohyllor har biblioteken valt att lösa på olika sätt. Serieteket och Borås har valt att samla alla sina serier på samma hyllor och anpassa samtliga hyllor efter seriealbumen, även om Borås sedan delar upp efter format genom att placera seriealbum i ena änden av hyllan och serieböcker i den andra. I Vårgårda och Göteborg har man istället valt att dela upp samlingen i serieböcker och seriealbum och ha separata hyllor för de båda formaten. Detta speglar attityden att serier kan delas upp efter format som bland annat Stenflo förespråkar (1999, sid. 18). Göteborg och Borås använder dessutom tråg för en del av sina serier, de serier som är för yngre läsare.

Åsikterna om de egna hyllorna varierar. Göteborg är mindre nöjda med att behöva dela upp serierna i album och bok. Det är ett praktiskt problem som har tvingat fram detta. Borås är heller inte nöjda med att behöva dela upp varje hylla i album och bok, men om man inte gör detta står volymerna ej upp. Vårgårda däremot ser inga problem med att behöva dela upp vuxenserierna efter format. Detta ligger i linje med deras policy att behandla all skönlitteratur på samma sätt och man skiljer även ut annan skönlitteratur i foliant och ser inga problem med detta. Man har olika lösningar på detta problem. Göteborg och även Vårgårda skulle vilja ha tråg att placera serierna i. Båda anser att det är skonsammare och lättare att bläddra i tråg och att framsidan exponeras bättre. Detta håller Ulla Forsén med om i sin text från 1981 (sid. 77). Göteborg påpekar också att man i tråg kan blanda format. Tråg är dock mentalt sammankopplade med bilderböcker för många användare, och Göteborg påpekar att de kan ge serieavdelningen en mer barnlig prägel. Borås vill däremot hellre ha hyllor indelade i fack, som skulle förhindra att volymerna föll omkull och på så sätt skulle tillåta blandning av formaten. Det är intressant att notera att de hyllor som Serieteket specialbeställt åt sina samlingar, de gröna snurrorna, har precis sådana fack som Borås önskar sig. Sammantaget kan man konstatera att vanliga bibliotekshyllor inte är optimala när man handskas med serier då vi anser att en samlad ordningsföljd här måste vara överlägsen flera parallella. Om man jämför detta med litteraturen kan man se en förändring från när Forsén på 80-talet skrev om att alla serier placeras i tråg på barnavdelningen (Ibid.). Så är inte längre fallet. Istället påminner situationen mer om den Stenflo beskriver från Malmö stadsbibliotek år 1999, med hyllor, ibland specialbyggda, och en uppdelning på barn- och vuxenserierna (1999, sid. 12f).

I ovanstående stycke kan vi se flera attityder. Där finns den redan nämnda att serier kan delas upp efter format och även den att serier kan delas upp efter målgrupp, här i barn- och vuxenserierna. Tydligast är vetskapen om att serierna till formatet är ett unikt medium som inte kan jämföras med böcker utan kräver annorlunda behandling, såsom bland andra Stenflo (1999, sid. 18) och Scott (1990) har pekat ut. Detta syns i spekulationerna kring hur hyllor och annan förvaring behöver anpassas. Här kan även anas attityden att serier endast är för barn i placeringen av hela samlingen på barnavdelningen (i Göteborg) och i användandet av tråg. Men samtidigt kan dessa handlingar visa på annat

och kanske grunda sig mer i praktiska förutsättningar. Trågen förespråkas av bibliotekarierna för att de är skonsammare mot serierna. Har dessa bibliotekarier ens övervägt att trågen kan betraktas som en förvaring för enbart barnlitteratur? De bibliotek som redan använder tråg gör så enbart för sina barnserier. Att placera vuxenserierna i likadana tråg skulle vara att jämställa dem med barnserierna. De har trots allt inga idéer på att placera facklitteraturen i foliant i likadana tråg trots att det logiskt sett vore lika bra för dem som för serierna. Detta tycker vi visar på en attityd som kopplar samman serierna med barnlitteratur.

Vad gäller exponering har man olika tillvägagångssätt. De bibliotek som har speciella serieavdelningar, Göteborg och Serieteket, har relativt mycket utrymme för att exponera. Serieteket i sig självt är en enda stor exponering av seriemediet. I Göteborg finns det två hyllor enbart för exponering och man ställer även böcker ovanpå hyllorna. I Borås och Vårgårda såg vi lite eller ingen exponering. Där fanns en pappfigur på väggen i Borås ungdomsavdelning och de använde en större hylla till vuxenserierna, avsedd att skilja ut innehållet från det runtomkring och dra uppmärksamhet till det. Kanske beror detta på att om man som i Göteborg och Stockholm har valt att lägga ner den extra ansträngning som en serieavdelning och ett seriebibliotek innebär så är man också villigare att lägga ner mer ansträngning på exponering? Det tror Stenflo (1999, sid 19f). Det är också dessa två bibliotek som har skaffat speciellt inredning och annat till sina serier, som snurrorna på Serieteket och den stora skärmen i taket i Göteborg. Men det påverkar förmodligen också av bibliotekets storlek. Borås och Vårgårda är de mindre biblioteken i vår undersökning och har mindre samlingar, lokaler och resurser än Serieteket och Göteborg. Därför är det inte heller rimligt att de skulle satsa lika mycket på någon del av sina samlingar, serier eller annat. Hur dessa bibliotek behandlar sina serier ligger i linje med hur de sköter hela sin verksamhet.

Sammanfattning:

- Man håller sig inom de rekommenderade måtten på hyllor.
- Vanliga bibliotekshyllor är enligt de intervjuade inte passande för serier.
- Man söker alternativ till de vanliga hyllorna för serier.
- Man är inte överens om vad som är en bra förvaringsenhet för serier. Vissa föredrar justerade hyllor medan andra föredrar tråg.
- När man diskuterar och väljer förvaring av serier väljer man mellan att förvara dem som bilderböcker (i tråg) eller som folianter (i hyllor). I vår undersökning har båda valalternativen lika många anhängare.
- Storleken på biblioteket och på dess seriesamling påverkar chansen för att man specialanpassar förvaringsenheterna för serier, där större bibliotek är mer troliga att göra detta.
- Skillnaderna mellan de olika biblioteken speglar de olika ståndpunkterna i litteraturen.

6.4 Inbindning

Det finns inte mycket skrivet kring hur man bör hantera serievolymerna för att förlänga livslängden på dem när de används i ett bibliotek. Serier är ett ömtåligt medium som går sönder lättare än böcker (Scott 1990, sid. 54f). Om man ser till seriealbum och serieböcker finns två alternativ: att köpa inbundna volymer av BTJ eller själva plasta in volymerna i ett lager tjock plastfilm. BTJ binder endast in volymer som finns i deras sortiment och då de endast säljer svenska titlar finns det ingen möjlighet att få volymer

på andra språk än svenska inbundna av dem. Inte heller svenska serier köpta genom andra kanaler kan bindas in. Tre av våra bibliotek köper in sina svenska serier från BTJ och tycker att det fungerar bra och att de håller mycket längre, eller i alla fall dugligt. Sina serier på andra språk plastar de in med en tjock plastfilm, vilket de inte tycker håller riktigt lika bra. Speciellt Borås klagat på att de engelska serierna praktiskt tagit faller i bitar och att varken sidor eller ryggar håller ihop. Även Göteborg har samma klagomål. Då Vårgårda endast har en serievolym på andra språk finns där mycket lite att jämföra med, men där kommenterar man att serier på vuxenavdelningen klarar sig mycket bättre än de på barnavdelningen. På Serieteket i Stockholm köper man in från grossister, webb-bokhandlare och i vissa fall direkt från förlagen. Dessa volymer blir då inte inbundna med BTJ-modellen utan får ett tjockt lager plastfilm som förstärkning. Men på Serieteket tycker man att serierna håller väldigt länge och att det fungerar mycket bra. Den ansvariga bibliotekarien går till och med så långt att säga att dessa inplastade volymer ”tål vansinnigt mycket”.

Man har helt klart olika syn på vad som är en rimlig förädling och livslängd för en serie. Serietekets serier räcker för ca 60 utlån. Vi vet inte hur många utlån till exempel Borås' serier har genomgått men en gissning (baserad på utgivningsdatum och genomsnittligt antal utlån per år) är betydligt mer än 60. Då är det inte en fråga om serierna har olika livslängd på de olika biblioteken utan om vilka förväntningar man har. Serieteket har inget emot att behöva byta ut en volym mot en ny om så behövs. Detta tillvägagångssätt kräver, bortsett från en allmän översikt över sina samlingar, en insikt i vart man kan få tag på begagnade serier. Att en serie är ur tryck är så vanligt att man får räkna med att man vid behov av att ersätta en titel måste köpa den begagnad, något som Stenflo (1990, sid. 18) kommenterar i sin text. Man måste vara villig att lägga ner den extra ansträngningen. Detta kan vara rimligt för ett specialbibliotek som Serieteket men kanske mindre rimligt för mindre bibliotek som Vårgårda och Borås. Dessutom har Serieteket kompletta samlingar där man ogärna blir av med en viss titel, medan de andra biblioteken sällan har kompletta sviter. Sammanfattningsvis kommer vi fram till att inbindningens problematik beror på vilken inställning man har. Vissa bibliotek upplever det som ett stort problem med serier; andra ser hållbarheten som en del av mediet och inte som ett problem utan som en förutsättning. Detta visar tydligt på olika attityder. Vissa betraktar serier som ett eget medium och förväntar sig därför inte att hanteringen skall gå till på samma sätt som med böcker, vilket stämmer överens med vad t.ex. Stenflo (1999) och Forsén (1981) skriver. Andra däremot ser det som en typ av böcker och blir frustrerade när det inte bär sig likadant åt som vanliga böcker.

Serietidningarna är mycket olika från övriga serier till formatet och behandlas därför olika vad gäller inbindning. Man följer egna metoder på samtliga bibliotek. Det bibliotek som lägger ner mest arbete på att bevara sina serietidningar är Serieteket i Stockholm, som har samlat dem i ett arkiv. De har speciella papplådor som är gjorda för att förvara serietidningar i. De ger ett bra stöd åt tidningarna och skyddar dem mot solljus. Om man har något nummer som är extra värt att bevara så ligger det även i en plastficka eller i ett papperskuvert i papplådan. Detta påminner i viss grad om Randall Scotts beskrivning av hans forskningssamling i USA (1990). Det är endast studenter och forskare som får läsa serietidningarna och det är endast bibliotekarierna som får plocka ner serietidningarna från hyllan. I Göteborg, som inte har lika många serietidningar, sätts den senaste tidningen in i en mapp för att sedan när ett nytt nummer kommer flyttas till en tidskriftssamlare. Man får inte låna hem årets årgång, men vissa tidigare årgångar finns till hemlån och man får då låna hem en årgång i taget. I Vårgårda finns

endast en serietidning. Numren är förstärkta med ett lager plastfilm, och de senaste sitter dessutom i en plastpärm med styv rygg. Äldre nummer får man låna hem. I Borås gör man med serietidningarna som med alla andra tidskrifter, och behandlar inte volymerna alls.

Denna behandling av serietidningar stämmer inte så väl överens med de metoder som förespråkas av Randall Scott (1990, 1998) och hans amerikanska kollegor (Serchay, 1998, 1998). Deras förslag om plastfickor, stängda rum och mörka lokaler med klimatkontroll återspeglas endast i Serieteket och inte ens där fullt ut.

Serieteket har en bevarande attityd gentemot sina serier medan Göteborg, Borås och Vårgårda har dem till utlån. Vi anser att detta påverkar hur man har valt att förädla de enskilda numren. Stockholm, som inte behöver oroa sig om slitage på enskilda volymer, har istället koncentrerat sig på en bra förvaring. Vårgårda, som lånar ut sina nummer, har istället försökt förstärka de enskilda volymerna för att få dem att vara längre. Båda anser sig vara mycket nöjda med sin lösning. Göteborg har valt att inte förstärka sina serier, även de man har till utlån men de ligger samlade i lådor vilket skyddar under transporter. Men man strävar inte heller för att bevara samlingen utan är villig att rensa på trasiga nummer. Det är därför de inte följer de amerikanska råden vars största mål är just bevaring av samlingarna. Återigen återkommen vi till tesen olika lösningar för olika problem.

Sammanfattning:

- Serier är ett ömtåligare medium än böcker och går snabbare sönder. Speciellt serietidningar slits snabbt.
- Den bästa inbindningen kommer från BTJ
- Om ett bibliotek inte kan eller vill köpa in volymer från BTJ måste de själva förstärka volymerna med plastfilm.
- Man har olika förväntningar på hållbarheten hos serier på olika bibliotek. En del upplever den som ett problem medan andra accepterar den som en del av mediet. Hur man ser på detta beror delvis på attityden mot serier.

6.5 Analys av attityderna

I detta stycke skall vi se närmare på de övergripande attityderna mot serier som lyser fram i vår undersökning. I tidigare stycken i kapitel 6 har vi undersökt attityderna ur olika synvinklar såsom hylluppställning och klassifikation. Här ser vi istället på attityderna mot själva seriemediet.

I Göteborg ser vi ett antal attityder som ibland står emot varandra. Placeringen av serier på en egen avdelning ses av bibliotekarien som ”självklar”. Detta tillsammans med att hon i intervjun ofta hänvisar till serier som något unikt leder oss till att anse att man ser serier som ett eget medium. Detta styrks också av att hon talar om att bibliotekarierna inte kan så mycket om serier, det är ett okänt medium för dem. Denna attityd är mycket lik Stenflos (1999). Vad gäller seriernas plats i biblioteket är man mera tvehågsen. Man ifrågasätter inte att serierna skall finnas på bibliotek men är osäker på vart de skall placeras. I dagens läge hör de till barnavdelningen vilket visar på en koppling mellan serier och yngre läsare. Men bibliotekarien är medveten om detta och motsätter sig denna syn på serier. Istället vill hon flytta serierna för äldre upp till ungdomsavdelningen. Detta visar på att man inte har attityden att serier är ett medium

enbart för barn. Men man visar också tendenser åt andra hållet när man vill använda tråg för förvaring, något man bara gör på barnavdelningen och när man vill placera serierna för vuxna på ungdomsavdelningen.

I Serieteket i Stockholm är attityderna mycket tydliga. Att serier är ett eget medium är utgångspunkten för verksamheten. Detta visas bland annat genom att man har skapat ett eget klassifikations- och hylluppställningssystem då man inte ansåg att SAB-systemet passade. Bibliotekarien ser också serier som ett mer svårläst medium än böcker då man måste kombinera bild och text i läsningen. Denna syn stämmer överens med den attityd i kapitel 4.7 som säger just att serier är överlägset böcker då det är mer avancerat att läsa (Stenflo, 1999, sid. 13f). Man ansåg också att serier var ett medium för alla åldrar och inte bara för barn.

Även i Borås anser man att serierna är ett eget medium och att det inte är begränsat till barn. De har egna hyllor och finns på både barn- och vuxenavdelningen. Man använder dock tråg för barnserierna, något man annars bara gör med bilderböcker. Även här finns alltså en konflikt mellan olika synsätt.

Ett fenomen vi märkte av i Göteborg, Stockholm och Borås var att det fanns attityder som inte bibliotekarierna själva hyste men som de var medvetna om eller trodde sig veta att andra hyste. Dessa attityder försökte de anpassa sig till, ta avstånd ifrån eller gardera sig emot. En av dessa attityder är den att serier skulle vara enbart för barn och att serier som vänder sig till en äldre publik är ”fel”. Denna synpunkt ger bland annat Bejerot uttryck för i sin seriekritik (1981). Inget av biblioteken ansluter sig till denna attityd men påverkas ändå av den då de försöker placera vissa serier undanskymt för yngre läsare och inreder så att de inte skall finna dem.

Vårgårda har vissa attityder gemensamt med de övriga biblioteken, men är ändå de som skiljer sig mest från mängden. Liksom de övriga anser de att serier har sin plats på ett bibliotek och i likhet med Borås följer man de regler SAB gjort upp. Men man jämför inte serier med ett medium utan talar om dem som en genre och liknar dem vid ”deckare” och ”fantasy”. Detta skiljer dem från de övriga tre biblioteken. Man talar också om att det ett tag var svårt att få ungdomar att läsa något annat än serier, vilket vi tolkar som ett utslag av attityden att serier är underlägsna böcker och att bokläsning är att föredra framför serieläsning. Man vill också placera serierna i tråg. Allt detta sammantaget talar för en mer negativ attityd till serierna än den vi har sett på övriga bibliotek. Denna attityd har vi stött på i litteraturen, bland annat har Hegerfors skrivit om hur man har sett på serier som ett lockbete för att få barn att läsa böcker (2001, sid. 89f). Men även här finns en konflikt då den negativa attityden inte tycks påverka den faktiska hanteringen, som är mycket lik exempelvis Borås’.

Vi har i intervjutexterna letat efter vissa attityder och som vi funnit speciellt relevanta utifrån vårt biblioteksperspektiv. Först var det de två motstående attityder som behandlar seriernas vara eller inte vara på bibliotek. Ena sidan representeras av Ulla Forsén som 1982 skrev om att serier inte borde finnas på bibliotek. På andra sidan står bibliotekarierna som medverkar i *100 oumbärliga seriealbum* som menar att serier har en självklar plats på biblioteket. Ingen av de vi intervjuat har ifrågasatt att man skall ha serier på bibliotek. Det verkar som om det har pågått en utveckling över tid som har lett till en mer accepterade och positiv syn på serier bland bibliotekarier. De vi intervjuat

ansluter sig inte nödvändigtvis till seriefantasterna i *100 oundärliga seriealbum* men har heller inga planer på att slänga ut serierna.

Vi har också funderat över hur representativa dessa bibliotekarier i vår tidigare forskning är. Hur många bibliotekarier har en lika genomtänkt attityd till serier som Forsén och Stenflo? Är det inte mer vanligt att man gör som i ”slapphetsinställningen” i Forséns text och bara arbetar på utan att reflektera? Vi har funnit att de bibliotekarier som direkt arbetar med serier har tagit klara ställningstaganden och vet vad de tycker och varför. Bibliotekarierna i Stockholm och Göteborg som arbetade speciellt med serier hade väl genomtänkta attityder. De bibliotekarier som inte hade serierna som huvuddel för sitt arbete, de i Borås och Vårgårda, hade en mer allmän syn där serierna sågs som en del av hela biblioteket. De hade inte riktigt samma väl genomtänkta attityder mot serier men var inte heller på något vis ”slappa”. Vi fick aldrig intrycket att man inte hade tagit ställning eller hade underlåtit att fatta beslut och bara ”glidit med strömmen”.

Ett tredje tema från kapitel 4.7 som vi ägnat extra eftertanke är hur stort intryck debatten på 60- och 70-talet som Bejerot (1981) och Peterson (1976) deltog i har haft på dagens bibliotek. Vi har sett i den litteratur vi läst att den har påverkat synen på serier under gångna årtionden. Man har ansett att serier var av lägre kvalitet än böcker och rent av skadligt för läsarna. Men när vi undersöker våra intervjuer ser vi inga direkta spår av denna misstänksamhet mot mediet i sig självt. Det vi ser är istället synpunkter på enskilda titlar och genrer. Detta ser vi inte som något anmärkningsvärt då biblioteken kritiskt granskar allt de köper in i samtliga medier.

Detta kan dock kopplas till den avslutande reflektionen i detta stycke, den om serier, bibliotek och barn. Vi har redan nämnt det längre upp där vi talar om bibliotekarierna och vad de tror om omvärldens syn på serier. Just när det kommer till barn och serier låter bibliotekarierna sina attityder och ideologiska och moraliska ställningstaganden ta över. Man väljer att flytta vissa serier och placera dem så att barn inte skall finna dem lika lätt. Här ser vi kanske den sista resten av den gamla negativa seriedebatten. Men det kan lika gärna vara en mer allmän attityd om att stå till användarnas tjänst. Frågan är naturligtvis i vems tjänst man då står – barnens eller föräldrarnas? Är det inte enbart upp till biblioteket att erbjuda materialet och sedan låta dem ansvariga för barnen fatta besluten? Varför skall biblioteken avgöra vad man bör och inte bör läsa i en viss ålder?

Men samtidigt finns det en konsekvens i detta. Biblioteken har alltid delat upp sina böcker efter målgrupp, inte för att utesluta utan för att förenkla. Vad gäller serierna är det bara mer uttalat. Det är också en reaktion på gamla tiders fel, från den tiden när alla serier placerades på barnavdelningen även om de var avsedda för vuxna. Kanske är det först nu man har ”upptäckt” detta och börjat flytta serier till de rätta avdelningarna.

7 Slutsatser

I detta kapitel återkopplar vi till våra frågeställningar och diskuterar utifrån dessa resultatet av vår undersökning. Detta kapitel är tänkt som en kortare sammanfattning över de viktigare, mer allmänna slutsatserna vi har dragit av vårt arbete. Vi redovisar här återigen för våra frågeställningar en och en och presenterar samtidigt våra slutsatser kring de samma.

Som det har gått att läsa i vår undersökning och i analysen av den samma har man oftast valt att följa de allmänna system som finns i det aktuella biblioteket. Serierna ställs upp enligt samma hylluppställningssystem, samma sorts hyllor och binds in på samma sätt som övriga tryckta medier. SAB-systemet används generellt som klassifikations- och hylluppställningssystem även på serier. Undantag finns dock. Tydligast är Serieteket i Stockholm där man har skapat ett helt eget hylluppställningssystem och frångått den vanliga inbindningen av volymerna. Även Göteborgs stadsbibliotek har valt att till viss grad bryta med SAB och andra generella system men i mycket mindre utsträckning. Vi har funnit en tendens där större bibliotek och/eller bibliotek med större seriesamlingar i större utsträckning går sina egna vägar och bryter med de generellt använda systemen. Vi finner även grund för detta i den tidigare forskningen där det nämns att specialbibliotek behöver specialsystem för att klara av de krav den egna samlingen ställer (*Klassifikationsfrågor*, 1981).

1. Vad har de intervjuade bibliotekarierna för attityd mot tecknade serier, speciellt serier inom biblioteksverksamheten? Påverkar attityden arbetet?
2. Vad ser bibliotekarierna på de fyra biblioteken för orsaker till hanteringen av serier på deras bibliotek?
 - Varför valdes det aktuella hylluppställningssystemet?
 - Varför använder man vissa hyllor och annat möblemang?
 - Varför har man märkt dem med klassificering som man gjort?
 - Varför har man klassificerat dem i databasen som man har gjort, hur väl stämmer detta med hylluppställningen?
 - Varför är volymerna inbundna eller på annat sätt behandlade, alternativt varför inte?
 - Hur införskaffas serierna? Varför använder man sig av de införskaffningsmetoder man har?

Dessa frågeställningar är fokus för vårt arbete. De bakomliggande attityderna har vi försökt få fram genom att intervjua bibliotekarier och tolka det vi kan se av hanteringen. Vi har kommit fram till ett antal generella svar på de ovanstående frågor, som kan sammanfattas sålunda: de bibliotekarier vi har intervjuat har alla haft en genomtänkt grund för sin behandling av serier, men attityderna man kommit fram till har varit olika på de olika biblioteken. Man har olika sätt att se på vad serier är och hur de bör hanteras. En tendens vi har sett är att de intervjuade på de större biblioteken i större utsträckning ser serierna som något unikt som kräver egna hylluppställningssystem och annat. Bibliotekarierna på de mindre biblioteken ser däremot serier främst som en del av hela samlingen och målet är att få dem att smidigt passa in i helheten. Vi ser detta som en reaktion på att de anställda på de större biblioteken främst ansvarar för en mindre del

av samlingen och därför lägger större vikt vid det egna området medan man på de mindre biblioteken har ett mer allmänt ansvar och kanske lättare kan se till helheten i biblioteket. Det stämmer också överens med vår litteratur, både den allmänna klassifikations- och hylluppställningsteorin (Rowley och Farrow, 2000, sid. 336ff) och den bild t.ex. Stenflo ger av situationen på svenska bibliotek (1999).

Den attityden vi oftast möter är den att serier är ett medium, såsom McCloud ser på det (1995). Man är ganska positiv till mediet och verksamheten för serier är likvärdig med övriga bibliotekets. Forséns kvalitetsperspektiv (1982, sid. 76) dominerar. Men även andra åsikter, såsom negativa-till-serierinställningen förekommer (Ibid.). Inte två bibliotek vi har undersökt har samma inställning. I vår undersökning har vi märkt en stigande trappa där bibliotekarien är mer positivt inställd ju större biblioteket är. Med detta menar vi inte enbart att satsningarna är större (vilket är rimligt) utan att även attityden är mer positiv. Men det är svårt att fastslå detta på en undersökning baserad på endast fyra bibliotek.

Orsakerna till alla de olika fenomen står i slutändan att finna i vad man anser att serier är. I Vårgårda anser man att serier är en typ av bok och därför behandlas seriernas hylluppställning och inbindning precis som den övriga skönlitteraturen. De anses också vara något som är för ungdomar och något som är mindre bra att läsa och det kan vara orsaken till att en stor del av samlingen står osorterad under en trappa. I Borås placeras de på en egen hylla då man ändå anser att de är ett eget medium och skall särskiljas på samma sätt som videoband och CD-skivor. I Göteborg går man ännu längre och ger dem en egen avdelning och i Stockholm får de en egen filial som har ett eget klassifikations- och hylluppställningssystem. I dessa två bibliotek är tanken på serier som ett eget medium starkare än den är i Borås. Allt detta är attityder som överensstämmer med den variation som finns i den litteratur vi funnit för detta arbete, från Stenflos positiva syn på serier som något unikt (1999) via de olika konstnärliga synerna på serier som medium (McCloud, 1995; Hegerfors, 1969) till de negativa synerna på seriernas innehåll och format (Bejerot, 1981). Men det finns också något annat som påverkar hanteringen av serier och som vi ibland har haft svårt att skilja från bibliotekariernas attityd mot serier. Detta är de praktiska förutsättningar och förhinder som varje bibliotek möter. Placeringen under trappan i Vårgårda kan kanske bero på platsbrist, uppbyggnaden av serierna i serieböcker och seriealbum på flera bibliotek beror helt klart på att man inte har utrymme i lokalen och budgeten för hyllor som skulle tillåta att de stod tillsammans. Vi har funnit att den slutgiltiga hanteringen av serierna är alltid en blandning av praktiska förhållanden och bibliotekariernas syn på serier, något som sällan lyser igenom i litteraturen. Endast Forsén tar upp det när hon nämner att det är vissa bibliotekarier som väljer att inte reflektera över sitt arbete utan bara "flyter med strömmen", (1982, sid. 76).

3. Upplever bibliotekarierna att hanteringen av tecknade serier skiljer sig på något sätt från hanteringen av övriga medier på biblioteket? Om så är fallet, hur då?

Svaret på denna frågeställning varierar mellan de olika biblioteken. Bibliotekarierna skiljer sig generellt från de källor vi har använt i vår bakgrund genom att bibliotekarierna automatiskt utgår från boken när de skall definiera serier. Det är bokens format och förutsättningar som används för att bedöma de tecknade serierna, både vad gäller format och innehåll. I bakgrundskällorna anser man däremot att serien är närmast besläktad med bildmediet, inte med textmediet (Hegerfors, 1969, sid. 155;

Peterson, 1984, sid. 77; Rogström, 2001, sid. 49). I Vårgårda upplever man serier som en bok och jämför den med en bildbok. Man upplever inte att det är något som skiljer dem från mängden utom möjligen att de är mycket populära bland ungdomar. I Borås ser man dem mer som ett eget medium och påpekar att de går sönder lättare än böcker. I Göteborg och Stockholm ses de som något helt annat än böcker, något som kräver en egen avdelning, ett eget hylluppställningssystem och annat. Att man har denna syn på de större biblioteken beror förmodligen delvis på att man med större samlingar oftare måste komma på speciella lösningar för serierna. Bland annat erbjuder inte BTJ ett lika heltäckande utbud inom seriemediet som inom böcker. Man måste oftare köpa in från specialbokhandlare eller postorder (Stenflo, 1999, sid. 18) och en större del av utbudet kommer att behöva vara på engelska med tanke på att inte lika mycket översätts till svenska. Detta innebär också att man måste binda in och förstärka volymerna på egen hand. Allt detta gör att hanteringen av serierna kommer att skilja sig från hanteringen av övriga samlingar.

Det finns även aspekter på denna fråga där alla eller de flesta bibliotekarierna är överens. En av dessa är relationen mellan användarna och serierna. Det finns en allmän syn på de serieläsande användarna som mer kunniga och drivna än biblioteksanvändare i allmänhet. De är mer entusiastiska över sitt läsmaterial och vet vad de vill ha. Ofta har de större inblick i ämnet än bibliotekarien. Detta hänger också ihop med att en del av bibliotekarierna inte känner sig så kunniga inom serieämnet. Ibland fick vi intrycket av att bibliotekarierna kände sig obekväma med det faktum att de inte självklart behärskade mediet. Vi kan bara spekulera i om detta skulle kunna vara en grund för en negativ inställning. Stenflo tar ju just upp detta att bibliotekariers okunskap kan leda till en negativ attityd (1999, sid. 12).

Men där finns också de användare som inte läser serier. Denna grupp verkar bibliotekarierna faktiskt vara lite oroliga för. Det finns idéer om vad denna grupp anser om serier. Vi vet inte vad dessa idéer kommer ifrån eller hur sanningsenliga de är, men kärnan i dem är att dessa användare anser serier vara ett medium för barn som bibliotek inte skall satsa på. Detta leder till att de bibliotekarier som arbetade på bibliotek som hade lagt ner extra ansträngning på sina serier ibland gick in i försvarsställning gentemot denna tänkta allmänna opinion. Denna tänkta opinion stämmer mycket väl överens med den vi har hittat i vår litteraturstudie, främst representerad av Bejerot från 1981. Men de åsikter han står för och som bibliotekarierna oroar sig för har inte visat sig i tryck sedan sent 80-tal. Lever de bara kvar i bibliotekariernas tankevärld? Det kan vi inte svara på, men det faktum att de inte har framförts i tryck på så länge tyder på att de i alla fall inte längre är lika vanligt förekommande.

Den sista punkten vi tar upp här är det speciella förhållandet mellan vuxenserier och yngre läsare. Flera av biblioteken i vår undersökning nämnde att de har haft eller har föreställt sig att de kan ha problem med att barn kommer åt serier för äldre. Dessa serier kan innehålla grafiskt våld, sex och annat som föräldrarna kan anse opassande för barnen att se. På ett par av biblioteken nämner de att föräldrar har klagat på att barnen har fått tillgång till den typen av serier. Denna fråga har haft stort intryck på dessa bibliotek, som har organiserat om i samlingarna för att undvika detta. Även detta nämns i litteraturen, av Stenflo (1999). Hon rekommenderar just den lösning som har använts, att flytta tveksamma serier ur vägen för yngre besökare (sid. 13).

4. Vad finns det för skillnader och likheter mellan de olika bibliotekens hantering av serier och mellan vilka eventuella problem man upplever?

Skillnaderna och likheterna mellan de olika biblioteken har redan nämnts i de ovanstående styckena i detta kapitel. Det finns stora skillnader i hanteringen av serier. Detta beror dels på olika förutsättningar och rutiner på de olika biblioteken. Man har olika stor budget och olika traditioner både vad gäller biblioteksarbete i allmänhet och när det gäller serier. Förutsättningarna i lokalen och inredningen är olika. Men det finns också skillnader i attityderna mot serier, från dem som är likgiltiga och inte speciellt entusiastiska till dem som är riktiga eldsjälar på området. Där finns de som lägger ner extra resurser på serier och dom som lägger ner mindre. Vi ser ett mönster där större bibliotek lägger ner mer resurser, men det är svårt att se om de lägger ner en större proportion av sina resurser än de mindre biblioteken. Dock måste Serieteket i Stockholm betraktas som en satsning utöver det vanliga.

Många av biblioteken tar upp samma företeelser och problem kring serier: problem med hållbarheten och att barn kommer åt ”opassande” serier som vi nämnt längre upp i detta kapitel. Men för varje sådan företeelse finns det alltid minst ett bibliotek som hävdar att man inte mött detta problem. Det enda bibliotekarierna kan enas om är att serieläsarna är kunnigare och mer drivna än biblioteksbesökare i allmänhet. En tendens här är att bibliotekarierna på de större biblioteken oftare går egna vägar vad gäller hantering av serierna medan man på mindre bibliotek oftare följer givna regler från system såsom SAB och KRS. Detta hävdar vi beror på att de större samlingarna på de större biblioteken kräver mer anpassade rutiner samt att det där finns bibliotekarier som arbetar speciellt med serierna och därför kan lägga ner mer ansträngning på dem.

Slutligen skall vi återkoppla tillbaka till vår problemformulering. Stämmer Stenflos (1999) bild av seriesituationen på svenska bibliotek? Generellt sett gör den det. Attityden mot seriemediet är ungefär som hon beskriver den. Man är lite tveksam och oroar sig för vad omvärlden tycker, men man förnekar ändå inte serierna en plats och ofta är man positiv och engagerad. De flesta har stött på de problem med format och innehåll som Stenflo tar upp men har löst dem, ofta på de sätt hon rekommenderar. Men samtidigt har alla bibliotek ändå gått sin egen väg med egna lösningar. Variationen är stor. Vad vi inte har funnit är den klyfta mellan äldre och yngre bibliotekarier som Stenflo ibland antyder om. Vi har mött äldre engagerade och kunniga bibliotekarier och yngre som inte känner sig hemma med seriemediet. Enbart åldersskillnad räcker inte för att förklara skillnaden mellan olika bibliotekariers attityder. Vi har alltså funnit att Stenflo ger en relativt rättvisande bild men att den inte stämmer helt med de bibliotek vi undersökt.

Vi har även funnit att det finns ett samband mellan de attityder bibliotekarien hyser och hur arbetet går till. Vissa områden inom arbetet påverkas mer än andra; klassifikation och katalogisering påverkas nästan inte alls, medan hylluppställning och placering i lokalen påverkas relativt mycket. Men vi har också funnit att praktiska förutsättningar spelar en lika stor eller större roll i arbetet som attityderna gör.

Vi har funnit detta arbete fascinerande, men det finns en tydlig brist på akademisk forskning inom detta område. Förhoppningsvis kommer fler att finna detta område intressant för forskningsstudier i framtiden.

Avslutande Reflektioner

I denna avslutande text reflekterar vi över våra personliga tankar kring detta arbete och de slutsatser vi har dragit. Vi redogör i inledningen till denna uppsats för vår egen förståelse och de tankar vi förde med oss in i detta arbete. Nu när vi nått slutet kan vi se tillbaka på processen och de förändringar som har ägt rum bland våra uppfattningar.

När vi inledde uppsatsen hade vi en ganska dyster bild på förhållandet mellan serier och bibliotek. Denna syn har ljusnat under arbetets gång. Oftast har vi endast positivt att säga om den attityd som råder gentemot serier på de bibliotek vi undersökt. Där finns en genomtänkt orsak till biblioteksarbetet som vi inte såg så tydligt när vi stod som användare.

Vi har dock inte funnit något i vår undersökning som direkt förvånar oss. Förhållandena är ungefär som vi föreställde oss. Som seriefantaster skulle vi naturligtvis gärna se att mer resurser satsades på serier, men samtidigt inser vi att biblioteken har en begränsad mängd resurser att fördela på sin verksamhet och måste göra val. Om det är något vi reagerade på var det att så få bibliotekarier hade någon egentlig kunskap om serier. Det var många som inte ansåg sig veta något om mediet. Detta måste anses som något negativt, då kunskap om bibliotekets samlingar måste vara något att eftersträva.

Det som oroar oss mest är också en fördom som till viss mån besannades: att serier fortfarande inte har en självklar plats på bibliotek, att man inte känner samma obligation att köpa in en ny serie av en känd författare som man gör med en dito bok. Med detta menar vi inte att man inte köper in dessa och andra serier; bara att det inte är självklart att man så gör. Serier har fortfarande inte en given plats. Det behövs fortfarande att någon i personalen tar initiativ till verksamheten. Detta tycker vi också understöds av den attityd vi anar hos en del av de bibliotekarier vi intervjuade. De som hade valt att satsa på serier intog ibland en försvarande attityd för sin verksamhet. Men samtidigt ser vi en positiv trend inom biblioteksvärlden. Det känns som om serier blir mer och mer accepterade.

Sammanfattningsvis kan vi säga detta om våra personliga reflektioner; det är inte så illa som vi beförde. Serierna har fortfarande en bit kvar att gå innan de verkligen har kommit in på biblioteket, men utvecklingen går åt rätt håll. Vi hoppas att denna utveckling fortsätter och inte stannar av.

Litteraturlista

7th Circuit Court of Appeals (2004). *In the United States Court of Appeals: Neil Gaiman and Marvels and Miracles, LLC, Plaintiffs-Appellees/Cross-Appellants, v. Todd McFarlane, et al., Defendants-Appellants/Cross-Appellees*.
<http://www.ca7.uscourts.gov/op3.fwx?submit1=showop&caseno=03-1331.PDF>. [2004-03-10]

Ainley, Patricia & Totterdell, Barry (1982). Summery and conclusions. Ingår i: Ainley, Patricia & Totterdell, Barry, ed. *Alternative arrangement: New approaches to public stock*, s 119-135. London: Association of Assistant Librarians.

Appelqvist, Rolf (1993). *Vad händer i Kalmar? – uppfattningen om debatten kring GÖK-projektet 1991-1992 vid biblioteket i Kalmar*. Borås: Högskolan i Borås.

Bejerot, Nils (1981). *Barn-serier-samhälle*. Stockholm: Kulturfront.

Benito, Miguel (2001). *Kunskapsorganisation: en introduktion till katalogisering, klassifikation och indexering*. Borås: Taranco.

Berglund, Marianne & Fridlund, Gert-Ove (1992). GÖK-projektet bör stoppas! *bis (Bibliotek i samhälle)*, 111, nr 4, s. 13-19.

Bergquist, Christer (1992). GÖK – hur det hela började. *Biblioteksbladet*, Årgång 77, Nr 4, sid 147.

Berntsson, Göran (1997). *Klassifikation enligt SAB-systemet: ett läromedel*. Borås: Taranco.

Betts, Douglas (1982). Reader interest catagories in Surrey. Ingår i: Ainley, Patricia & Totterdell, Barry, ed. *Alternative arrangement: New approaches to public stock*, s 60-78. London: Association of Assistant Librarians.

Bibliotek i Sverige (2000). Stockholm: Tekniska Litteratursällskapet.

Bibliotekskalendern 2003 (2003). Lund: BTJ.

Bibliotekstjänst. *Biblioteksbandet*.

http://www.btj.se/prodguide/bocker_avmedier/bocker/biblioteksbandet.html. [2004-02-16a].

Bibliotekstjänst. *Förädling av medier – BTJ-modellen*.

http://www.btj.se/prodguide/bocker_avmedier/foradling.html. [2004-02-16b]

Blomberg, Christina (1999). *Att bryta sig loss från SAB-klassifikationen*. Borås: Högskolan i Borås.

Brown, Carol R (1995). *Planning library interiors – The selection of furnishings for the 21st century*. Phoenix, Arizona: Oryx Press.

Bryman, Alan (1997). *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Delegationen för vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning, arbetsgruppen för klassifikationsfrågor (1981). *Klassifikationsfrågor – rapport från DFI:s arbetsgrupp*. Stockholm: Delegationen för vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning.

Dixon, John (1986). *Fiction in Libraries*. London: Library Association.

Eco, Umberto (2001). Fyra sätt att tala om tecknade serier. Ingår i *Whaam! - seriens språk*. Göteborg: Göteborgs Stadsmuseum.

Ejvegård, Rolf (1996). *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur

Evaluating the GÖK project – The innovative capacity of the swedish library system. (1995). Stockholm: Statens Kulturråd.

Folkbibliotekslokaler- en handbok (1981). Stockholm: Statens Kulturråd.

Forsén, Ulla (1982). Seriehjältarnas intåg på biblioteken. Ingår i *Seriehjältarnas vara eller inte vara*. Lund: Bibliotekstjänst.

Frick, Erling (1977). *Tecknade serier i undervisningen*. Malmö: Liber Läromedel.

Griffin, Jane K. (1998). A brief glossary of comic book terminology. *Serials Review*, Vol 24, no 1, s.71-76.

Hegerfors, Sture (1969). *Serier och serietecknare*. Stockholm: Pan/Norstedts förlag.

Hegerfors, Sture (2001). Seriens historia i korta drag. Ingår i *Whaam! - seriens språk*. Göteborg: Göteborgs Stadsmuseum.

Hegerfors, Sture (2001). Illustrerade klassiker – Shakespeares sista tragedi?. Ingår i *Whaam! - seriens språk*. Göteborg: Göteborgs Stadsmuseum.

Isaksson, Britt (1982). Bilder och ord. Ingår i *Seriehjältarnas vara eller inte vara*. Lund: Bibliotekstjänst.

Iversen, Mogens (1980). Erfaringer med et benytterorienteret bibliotek: Det tredelte bibliotek. *Bibliotek 70*, Årgång 11, nr 18, s. 581-582.

Klassifikationssystem för svenska bibliotek (1997), Lund: Bibliotekstjänst.

Lavin, Michael R (1998). Comic books and graphic novels for libraries: What to buy. *Serials Review*, Vol 24, no 2, s.31-45.

Lundén, Inga (1984). Vänd dem inte ryggen- den osynliga boken. Ingår i *Bookstock management in public libraries: Kring temat om hur folkbiblioteken hanterar, styr och*

aktivierar sitt mediabestånd – Tylösand 4-6 oktober 1984, s. 28-29. Lund: Sveriges allmänna biblioteksforening.

Lushington, Nolan (2002). *Libraries designed for users – A 21st century guide*. New York: Neal-Schuman Publishers, Inc.

Mannerheim, Ylva (1993). Brukarnas eller personalens bibliotek? *Biblioteksbladet*, Årgång 78, nr 4, s. 118-120.

McCloud, Scott (1995). *Serier: den osynliga konsten*.

Merriam, Sharan B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

National Encyklopedin. *Serietidning*.

http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=303763&i_sect_id=303763. [2004-02-03]

National Encyklopedin. *Tecknad serie- Publiceringsform*.

http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=325260&i_sect_id=32526001. [2004-02-03]

Olsson, Annika & Olsson, Kerstin (2002). *Alternativ hylluppställning – En undersökning av hylluppställning och biblioteksmiljö på Västerviks stadsbibliotek*. Borås: Högskolan i Borås.

Orr, James McConnell (1972). *Designing library buildings for activity*. London: The Trinity Press.

Peterson, Lars (1976). *Seriernas värld*. Stockholm: Gidlunds.

Peterson, Lars (1982). Marknaden, suget och guldkornen – om serier som surrogat. Ingår i *Seriehjältarnas vara eller inte vara*. Lund: Bibliotekstjänst.

Peterson, Lars (1984). *Seriealbum på myternas marknad*. Stockholm: Liberförlag.

Reader, Den (1982). User orientation in Hertfordshire Branch. Ingår i: Ainley, Patricia & Totterdell, Barry, ed. *Alternative arrangement: New approaches to public stock*, s 34-46. London: Association of Assistant Librarians.

Reimerthi, Claes (2001). Svensk förlagshistoria. Ingår i *Whaam!- seriens språk*. Göteborg: Göteborgs Stadsmuseum.

Rogström, Lena (2001). Seriespråk – en studie i brott och skratt. Ingår i *Whaam!- seriens språk*. Göteborg: Göteborgs Stadsmuseum.

Rowley, Jennifer & Farrow, John (2000). *Organizing Knowledge – an introduction to managing access to information*. 3:e upplagan. Aldershot: Gower.

- Rutqvist, Anna Christina (1991). Planering av ett nytt huvudbibliotek i Örnsköldsvik. Ingår i *Gör det lätt för låntagaren – om planering av ett nytt huvudbibliotek i Örnsköldsvik*. Lund: BTJ Tryck.
- Rutqvist, Anna Christina (1992). Läsarinflytande på bokurvalet – inte detsamma som skräp i kubik. *bis (Bibliotek i samhälle)*. -1992:111, s. 2-22.
- Rutqvist, Anna Christina (1994). Förord, Gökprojektet – en låntagaranpassning av medier, lokaler och organisation. Ingår i *Stadsbiblioteket i Örnsköldsvik*. Lund: BTJ Tryck.
- Sapp, Gregg (1986). The levels of access: Subject approaches to fiction. *Reference Quarterly*, Vol 25, no 4, s. 488-496.
- Schröder, Horst (1981). *De första serierna- Dagspressserier i USA från sekelskiftet till 30-talet*. Stockholm: Carlsen/if.
- Scott, Randall W. (cop. 1990) *Comics librarianship: a handbook*. Jefferson, N.C.; London: McFarland
- Scott, Randall W (1998). A practicing comic-book librarian surveys his collection and his craft. *Serials Review*, Vol 24, no 1, s.49-56.
- Serchay, David S (1998). Comic research libraries. *Serials Review*, Vol 24, no 1, s.37-48.
- Stenflo, Barbro (1999). Serier på bibliotek Ingår i Strömberg, Fredrik, *100 outhärliga seriealbum: en presentation av de bästa seriealbumen på svenska*. Lund: Bibliotekstjänst.
- Strömberg, Fredrik (1999). *100 outhärliga seriealbum: en presentation av de bästa seriealbumen på svenska*. Lund: Bibliotekstjänst.
- Strömberg, Fredrik (2001). Det är dags att serierna kräver sin plats!. Ingår i *Whaam!-seriens språk*. Göteborg: Göteborgs Stadsmuseum.
- Wells, Marianna S (1997). *Moving and reorganizing a library*. Aldershot: Gower.
- Wistedt, Arne (1991). Om bokhyllor. Ingår i *Gör det lätt för låntagaren – om planering av ett nytt huvudbibliotek i Örnsköldsvik*. Lund: BTJ Tryck.
- Wåhlin, Ejnar (1986). *Kunskapssystematik och klassifikation*. Stockholm: AB svensk Byggtjänst.
- Åberg, Lasse (2001). Förundrat tittar jag på Lichtensteins serierutor och Oldenburgs mussar. Ingår i *Whaam!-seriens språk*. Göteborg: Göteborgs Stadsmuseum.
- Ørom, Anders & Thorhauge, Jens (1986). Det tredelte bibliotek. *Bibliotek 70*, Årgång 17, nr 8, s. 245-249.

Otryckta källor:

E-post från Kristiina Kolehmainen, Serieteket, 2004-04-08.

Intervju med Carin Gadd, Göteborgs Stadsbibliotek, 2004-03-01.

Intervju med Susanne Eklund, Vårgårda Bibliotek, 2004-03-11.

Intervju med Kristiina Kolehmainen, Serieteket, 2004-03-03.

Intervju med Britt-Inger Lindqvist, Borås Stadsbibliotek, 2004-03-09.

Bilagor

Bilaga 1: Intervjufrågor

- 1) Vad är ert syfte med att ha serier på biblioteket?
- 2) Vilka olika sorters serieformat finns på ert bibliotek?
Böcker, album, tidningar... men även åldersgrupper och genrer
- 3) Hur är serierna uppställda? Enligt vilket system?
- 4) Har ni valt att frånga SAB-systemets hylluppställning på någon sätt? Om ja, hur och varför? Om inte, upplever ni några brister med att använda SAB?
- 5) Hur är serierna klassificerade? Hur ser det ut i katalogen? Är det skillnad mellan katalogen och hylluppställningen?
- 6) Skiljs serier åt efter format?
- 7) Delar ni upp serierna i olika åldersklasser? Varför/varför inte? Finns det för- och nackdelar med hur ni gjort?
- 8) Vilken sorts hyllor eller lådor använder ni för serier? Har det gjort några speciella anpassningar för serier vad gäller förvaring? Står olika sorters serier i olika sorters hyllor?
- 9) Om det finns serietidningar, hur förvaras de?
- 10) Var är serierna placerade i rummet? Hur står de i förhållande till övriga medier, SAB-klasser, möbler och väggar? Var för är de placerade där de är?
- 11) Exponeras /görs det reklam för serier på biblioteket?
- 12) Finns det någon standard för hur de fysiska volymerna skall behandlas? Förstärks mjuka pärmar, binds de in av BTJ? Behandlas alla serier på samma sätt?

Bilaga 2: Formulär för undersökning av bibliotekslokaler

- 1) Hur ser biblioteket ut?
- 2) Var står serierna?
- 3) Står de på olika platser? Hur är de uppdelade?
- 4) Vilken sorts hyllor?
- 5) Hur är de ordnade på hyllan?
- 6) Är volymerna förädlade?
- 7) SAB-kod?
- 8) Brytning mot SAB? Om så, hur?
- 9) Relation till övriga biblioteket?
- 10) Möblemang, dekor, reklam?
- 11) Serietidningar?
- 12) Övrig serieinformation?
- 13) Kolla katalogen

Bilaga 3: Introduktionsbrev

Till serieansvarig bibliotekarie

Vi är två studenter på Bibliotekshögskolan i Borås som arbetar på vår magister. Eftersom du har varit vänligt nog att ställa upp på intervju vill vi nu presentera vårt arbete närmare innan vi träffas.

Vårt övergripande ämne är serier på folkbibliotek. Inom detta har vi sedan valt att inrikta oss mot den mer praktiska hanteringen av serie mediet. Med detta menar vi att vi vill undersöka om och i så fall vilken ”specialbehandling” serier får i biblioteket. Vi skall titta på hylluppställning, vilka hyllor som används, var serierna är placerade i biblioteket, om de enskilda volymerna ”behandlas” på något sätt (speciella inbindningar m.m.), om man på något vis bryter med SAB systemets uppställning vad gäller serier, med mera. Vi skulle bli tacksamma om du ville ägna några tankar åt allt detta innan intervjun.

Vad vi inte skall ägna oss åt är frågor som berör lämpligheten med att ha serier på bibliotek, vilka serier som är passade och inte passande eller andra värdeladdade frågor som berör serier och bibliotek.

En annan fråga som vi upplever som viktig att ta upp gäller deltagarnas anonymitet i denna studie. I undersökningen förekommer ett antal bibliotek vars roller är sådana att vi behöver nämna dessa bibliotek vid namn. Därför skulle vi uppskatta om vi fick tillstånd att göra detta. Om detta inte är möjligt avlägsnar vi biblioteket ur undersökningen. Detta är inget problem för oss så dra er inte för att meddela oss om ni på grund av detta inte vill delta. Däremot kan de intervjuade personerna få anonymitet om de så önskar. Om någon av de intervjuade önskar vara anonym kommer vi att avlägsna samtliga namn i undersökningen.

Väl mött!

Hälsningar

Isabelle Wårfors, Emma Johansson

Isabelle Wårfors
Adress
Telefonnummer
E-postadress

Emma Johansson
Adress
Telefonnummer
E-postadress

Bilaga 4: Genrelista

Den lista som Serieteket använder vid sin genreindelning.

HJÄLTAR

Våra hjältar behöver inte bära mantel och trikå. De kan lika gärna vara kringflackande journalister eller hårdförda kvinnor i svart.

DECKARE

Såväl Spirit som Mystiska 2:an, hårdkokte ankdeckaren Carnardo och Jack the Ripper samsas i deckarsektionen.

BERÄTTELSER

Serienoveller med starkt varierande karaktär och teman.

ÄVENTYR

Spännande historier med komisk grundton. Många fransk/belgiska klassiker finns här jämte nyare förmågor som svensken Mats Källblad.

SPÄNNING

Knallhårt raffel med karaktärer som exempelvis Martha Washington, Kapten Prince och Bob Morane finns under denna rubrik.

AVANTGARDE

Läsare med smak för det udda kan hitta mycken ögonfägnad på hyllorna reserverade åt skapare som Charles Burn, Julie Doucet, Max Andersson och Matti Hagelberg.

SCIENCE FICTION

Fart och fläkt bland stjärnor och planeter. Dystopier och storslagna framtidsdrömmar om vartannat.

EROTIK

Naket, naket, naket... av bland andra Milo Manara och Guido Crepax.

MANGA

Japanska serier i en salig blandning. Klassiker av mangans gudfader Osamu Tezuka tampas med bland annat albumsviterna Maison Ikkoku, Battle Angel Alita och Dragon Ball om hyllutrymmet.

FANTASY

Sällsamma platser, vidunderliga varelser och storslagna hjältar återfinnes mellan pärmarna på böcker i denna sektion.

REALISM

Självbiografiska alster från ”nya vågen”, ironiska iakttagelser, melankoli, och tillvarons absurditeter är något av det vi sorterar in under rubriken ”realism”.

HISTORIA

Från hårdkokta trojaner via kungar och knektar, litterära klassiker fram till föregående sekels våldsammare sidor och Joe Saccos rapporter från samtida krishärdar.

SATIR

Med välslipade pennstift ger burdusa bögar, militanta feminister, framstående bakåtsträvare och krogragg av olika slag sin syn på samtiden.

FABELDJUR

Förmänskligade djur på sagolika äventyr.

WESTERN

Kulor och krut. Kopojar och indianer. Prärier och ponnies.

SKRÄCK

Röda demonmän med smak för pannkakor, ockultister på dekis och predikanter som super med irländska vampyrer och söker efter Gud är några av stjärnorna i vårt skräckkabinett.

HUMOR

Dilbert-strippar, Kalle och Hobbe, Mutts och Jan Berglins stornästa gubbar är något av det vi har som kan locka till skratt.

SAGOR/BARN

Läsning för unga sinnen.

KLASSIKER

Serier som väl stått emot tidens tand. 50 år och leg!

ANTOLOGI

Samlingar med särskilda teman för den nyfikne som söker nya seriebekantskaper. Många debutanter hittas här.

FACKBOK

Böcker om serier och relaterade fenomen samt författare och kulturyttringar gestaltade i serieform.

UNG

Litteratur om, av och för ungdomar. Fakta och diskussioner kring ungdomskultur.

HANDBÖCKER

För den som själv vill prova på tecknandets konst finns här råd, tips, handledning och exempel.